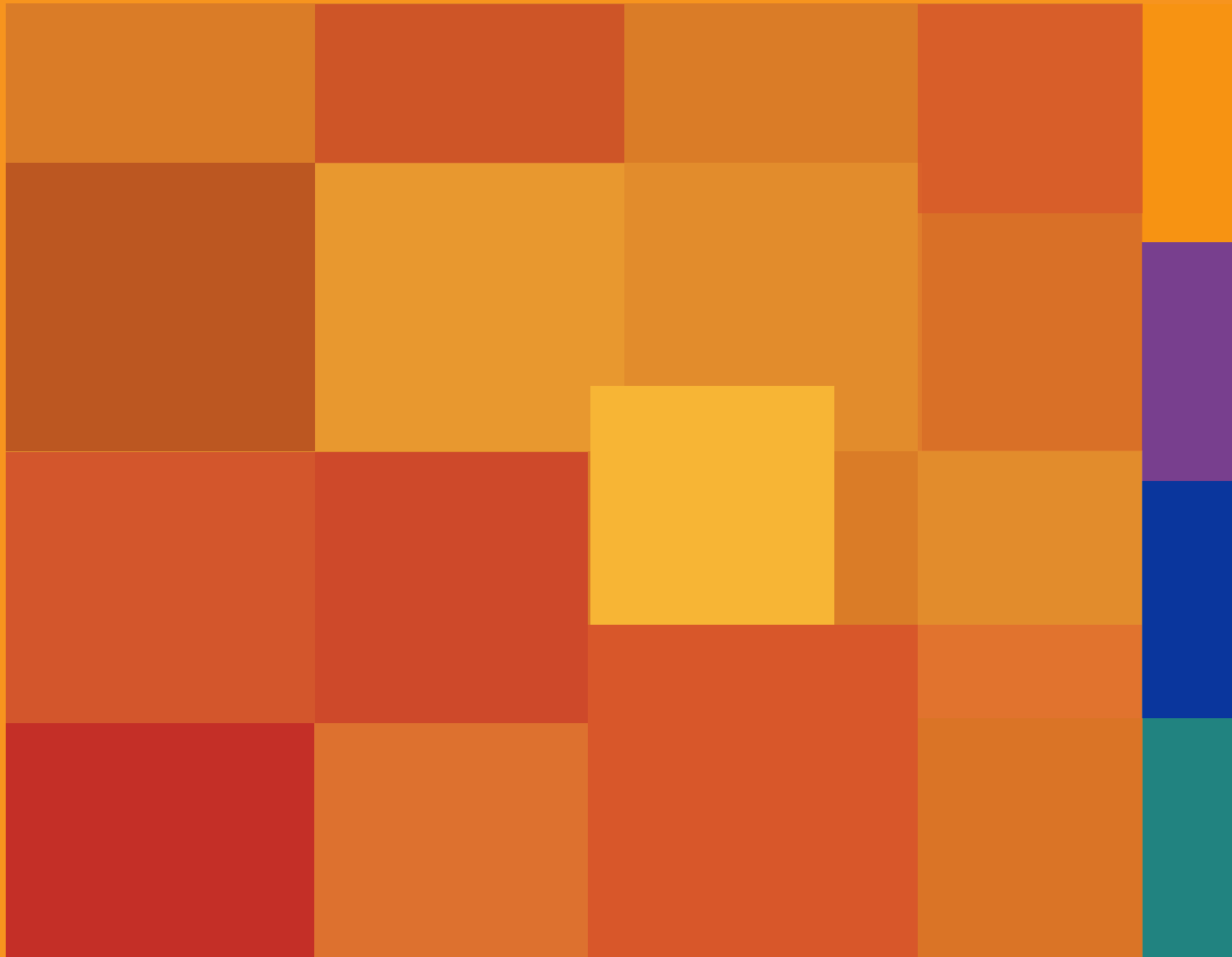

MINISTERUL EDUCAȚIEI

CENTRUL NAȚIONAL DE POLITICI
ȘI EVALUARE ÎN EDUCAȚIE
UNITATEA DE CERCETARE ÎN EDUCAȚIE

Liceenii din România
CALITATEA VIETII
LICEENILOR DIN ROMÂNIA

Editura Centrului Național de Politici
și Evaluare în Educație
București, 2024
ISBN 978-606-8966-43-4

MINISTERUL EDUCAȚIEI

CENTRUL NAȚIONAL DE POLITICI
ȘI EVALUARE ÎN EDUCAȚIE
UNITATEA DE CERCETARE ÎN EDUCAȚIE

Liceenii din România
CALITATEA VIEȚII
LICEENILOR DIN ROMÂNIA

București, 2024

Coordonator:
Ancuța Plăeșu

Colectivul de autori (în ordine alfabetică):
Ana-Maria Dalu, Oana Iftode, Marius Lazăr, Manuela Manu, Corina-Cristiana Neacșu-Dalu, Ancuța Plăeșu

Analiză și prelucrare date cantitative:
Marius Lazăr

Tehnoredactare și design:
Cristina Valentina Slovineanu

Editura Centrului Național de Politici și Evaluare în Educație, București 2024
ISBN: 978-606-8966-43-4

Mulțumim conducerii unităților de învățământ liceal și cadrelor didactice care au sprijinit procesul de colectare a datelor cantitative și calitative care au stat la baza acestui studiu.

Acest studiu nu poate fi reprodus parțial sau integral, fără acordul scris obținut în prealabil de la Unitatea de Cercetare în Educație.

Cuprins

Rezumat	7
Introducere și aspecte metodologice	15
Capitolul 1 Bunăstarea materială	17
Capitolul 2 Climatul familial	20
Capitolul 3 Aspecte privind locuirea	22
Capitolul 4 Stil de viață sănătos	24
Capitolul 5 Mediul școlar	26
5.1. Atmosfera de la clasă, implicare și apreciere a activității școlare	26
5.2. Bunăstarea subiectivă în mediul școlar	30
5.3. Aspecte privind curriculumul	32
5.4. Relațiile cu profesorii	34
5.5. Respectarea drepturilor liceenilor în mediul școlar	36
5.6. Relațiile cu colegii și sentimentul de apartenență la comunitatea școlară	40
5.7. Discriminarea în mediul școlar	43
5.8. Violența în mediul școlar	44
5.9. Servicii, dotări și facilități de care beneficiază liceenii	47
5.10. Transport școlar.....	49
Capitolul 6 Bugetul de timp, preocupări și interese	51
Capitolul 7 Competențele sociale ale liceenilor	56
Capitolul 8 Instanțe de sprijin și modalități de gestionare a problemelor	58
Capitolul 9 Încrederea și competența subiectivă	64
Capitolul 10 Îngrijorări și neliniști ale liceenilor	67
Capitolul 11 Satisfacția cu viața și perspective de viitor	73
Concluzii	81
Bibliografie	87

LISTA GRAFICELOR ȘI TABELELOR

Graficul 1.1. Bunăstarea materială a liceenilor	17
Graficul 1.2. Mulțumirea față de bunurile deținute	18
Graficul 1.3. Mulțumirea față de diferite aspecte ale bunăstării materiale	19
Graficul 1.4. Evaluarea cheltuielilor pe care le presupune frecventarea liceului	19
Graficul 2.1. Satisfacția față de climatul familial	20
Graficul 2.2. Relațiile liceenilor cu părinții	20
Graficul 2.3. Implicarea părinților în activitățile școlare și extrașcolare	21
Graficul 3.1. Mulțumirea față de unele aspecte ale locuirii	22
Graficul 3.2. Aprecieri cu privire la problemele de mediu ale zonei de rezidență	23
Graficul 4.1. Frecvența anumitor activități și comportamente de consum	24
Graficul 5.1. Aprecieri privind activitățile de la clasă	26
Graficul 5.2. Opinii cu privire achizițiile școlare	31
Graficul 5.3. Aprecieri privind cursurile opționale	32
Graficul 5.4. Aprecieri privind aplicațiile practice	32
Graficul 5.5. Aprecieri privind volumul de informații predate la clasă	33
Graficul 5.6. Relațiile cu profesorii de la clasă	34
Graficul 5.7. Sentimentul de nedreptate în mediul școlar	36
Graficul 5.8. Respectarea drepturilor elevilor	37
Graficul 5.9. Relațiile cu colegii	40
Graficul 5.10. Percepția discriminării în mediul școlar	43
Graficul 5.11. Incidența unor forme de violență în mediul școlar	45
Graficul 5.12. Efecte ale violenței/bullyingului	46
Graficul 5.13. Dotări și facilități existente în liceu	47
Graficul 5.14. Satisfacția față de dotările și facilitățile existente în liceu	48
Graficul 5.15. Probleme asociate transportului școlar	49
Tabelul 1. Bugetul de timp alocat diferitelor activități	51
Graficul 6.1. Aprecieri față de modul de distribuire a timpului	52
Graficul 6.2. Satisfacția față de timpul alocat diferitelor activități	54
Graficul 7.1. Dezvoltarea competențelor sociale ale elevilor	56
Graficul 8.1. Instanțe de sprijin în situații dificile (legate de activitatea școlară)	58
Graficul 8.2. Instanțe de sprijin în situații dificile (conflicte, violență școlară)	59
Graficul 8.3. Instanțe de sprijin în situații dificile (tratament incorect la școală, probleme sentimentale)	60
Graficul 9.1. Încrederea în propria persoană și în ceilalți	64
Graficul 9.2. Competența subiectivă a liceenilor	65

Graficul 10.1. Situațiile care îi îngrijorează pe liceeni	67
Graficul 10.2. Reacțiile liceenilor în situații de neliniște/îngrijorare	68
Graficul 11.1. Gradul de mulțumire față de diferite aspecte ale vieții	73
Graficul 11.2. Gradul de fericire, luând în considerare toate aspectele vieții	74

Rezumat

Introducere și aspecte metodologice

Calitatea vieții școlare este un construct multidimensional care reflectă climatul atitudinal și emoțional la școală, evaluarea de către elevi a propriei bunăstări și satisfacția acestora în raport cu diferitele componente ale vieții de licean, ca urmare a experiențelor lor pozitive și negative în mediul școlar.

Studiul abordează, alături de dimensiunile calității vieții școlare, și alte variabile contextuale, de stare și de satisfacție, care completează imaginea factorilor care pot influența bunăstarea elevilor, pentru a fundamenta politici și intervenții destinate îmbunătățirii calității subiective a experienței elevilor la școală.

Metodologia de cercetare utilizată este mixtă, atât cantitativă, incluzând ancheta sociologică prin tehnica sondajului de opinie publică, cu aplicarea unui chestionar tematic multidimensional pe un eșantion reprezentativ la nivel național pentru liceenii din România, cât și calitativă – prin tehnica focus-grupului cu liceeni din mai multe regiuni ale țării, din medii socio-economice variate.

Bunăstarea materială

Sub aspectul bunăstării materiale, datele studiului conturează o imagine optimistă, în condițiile în care, din declarațiile liceenilor, se poate constata faptul că aceștia dețin bunurile cele mai necesare pentru școală și pe cele care sunt adesea asociate unui statut socio-economic satisfăcător, iar evaluarea acestor lucruri pe scala mulțumirii indică o satisfacție foarte ridicată a licenilor în privința lor. În schimb, nivelul de mulțumire scade atunci când este vorba despre situația materială a familiei și mai ales cu privire la banii de buzunar pe care liceenii îi au la dispoziție.

Climatul familial

Relația cu membrii familiei, modul în care sunt tratați de părinți, receptivitatea și susținerea pe care liceenii le percep din partea acestora, dar și sentimentul de siguranță atribuit mediului de acasă au asociate niveluri foarte ridicate ale mulțumirii în rândul liceenilor și înfățișează o percepție foarte pozitivă asupra climatului familial.

Liceenii consideră că părinții lor se interesează, în general, de activitățile lor școlare, dar și de hobby-urile și activitățile lor de timp liber. Pe de altă parte, elevii apreciază că părinții sunt mai puțini implicați în activitățile organizate de școală, atunci când sunt solicitați să participe.

Aspecte privind locuirea

Cercetarea a inclus măsurarea nivelului de satisfacție față de anumite aspecte privind locuirea, iar rezultatele evidențiază cote foarte ridicate ale mulțumirii liceenilor în special față de propria locuință, aprecierile lor asupra zonei din proximitate fiind mai rezervate. Un grad mai redus de mulțumire se înregistrează în privința ofertelor de divertisment disponibile în zona în care locuiesc. Dintre problemele de mediu de care liceenii se simt în mai mare măsură afectați, se evidențiază insalubritatea și poluarea aerului.

Stil de viață sănătos

Stilul de viață al liceenilor prezintă caracteristici relativ pozitive, precum practicarea constantă a activității fizice, regimul alimentar regulat, consistent și diversificat și un nivel declarat al comportamentelor de risc foarte scăzut în ceea ce privește consumul de alcool și de substanțe psihoactive. Sunt însă și aspecte îngrijorătoare, respectiv o pondere deloc neglijabilă a celor care se confruntă cu lipsa mâncării suficiente, dar și recurența obiceiurilor alimentare nesănătoase, precum consumul uzual de dulciuri, fast-food, snacksuri, băuturi carbogazoase sau energizante.

Mediul școlar

Atmosfera de la clasă, implicarea și aprecierea activității școlare

Majoritatea liceenilor evaluează pozitiv explicațiile profesorilor de la clasă și disponibilitatea acestora de a clarifica aspectele problematice pentru ei. În același timp, pentru mulți elevi, orele sunt plictisitoare, nu au un caracter interactiv și, în cazul anumitor discipline, au un nivel de dificultate care îi pune adesea în situația de a nu înțelege nimic din conținuturile predate.

Atmosfera de la clasă - focus-grupuri liceeni

Datele de cercetare calitativă arată că atmosfera de la clasă este rezultanta mai multor factori, unii care țin de atitudinea profesorului și modul în care interacționează cu elevii, alții care țin de specificul disciplinei și gradul de dificultate al acesteia, și alții care țin de interesul elevilor și complianța acestora în raport cu normele de desfășurare a activității de la clasă.

Discuțiile cu liceenii din cadrul focus-grupurilor arată că aceștia doresc ca orele să fie mai interactive și cu un caracter aplicativ mai pronunțat, au nevoie ca profesorii să îi trateze cu respect, înțelegere și să îi motiveze pozitiv pentru învățare, doresc să învețe lucruri utile și interesante, într-o manieră adaptată caracteristicilor lor de vârstă și înțelegere și într-o atmosferă bazată pe interacțiuni pozitive cu colegii și cu ceilalți actori educaționali.

Bunăstarea subiectivă în mediul școlar

Investigarea bunăstării subiective a liceenilor în mediul școlar și satisfacția în raport cu realizările școlare, relevă o atitudine mai degrabă pozitivă a acestora. Elevii consideră însă mai puțin interesant ceea ce învață, și mai puțin util, atât pentru viața de zi cu zi, cât și pentru obținerea unui loc pe piața muncii. Gradul de satisfacție al elevilor scade odată cu înaintarea în clasele liceale în raport cu toate aspectele investigate.

Aspecte privind curriculumul

Majoritatea liceenilor consideră că volumul de informații predate la clasă este prea mare și afirmă că sunt suficiente cursurile opționale de care beneficiază în cadrul programului școlar, pe care le aleg în funcție de interesele lor și de oferta disponibilă în cadrul școlii. O bună parte dintre elevi simt însă nevoia mai multor lucrări de laborator, experimente și proiecte.

Relevanța conținuturilor materiilor școlare – focus-grupuri liceeni

În viziunea liceenilor, conținuturile studiate la școală și modul de predare actuale conduc la o relevanță scăzută a învățării pentru viața de zi cu zi și pentru viitorul lor profesional. Au fost exprimate frecvent opinii în favoarea unei ponderi mai mari a informațiilor și aplicațiilor practice în predarea la clasă, care să îi ajute în rezolvarea problemelor sau să le faciliteze viața de zi cu zi. Perceperea acestei relevanțe scăzute pare a fi un factor care contribuie la descreșterea motivației și a angajamentului în procesul educațional.

Relațiile cu profesorii

Marea majoritate a elevilor de liceu percep existența unor relații de respect reciproc între ei și profesorii de la clasă, apreciază că aceștia îi sprijină cu explicații suplimentare, îi tratează corect și le ascultă punctele de vedere. Pe de altă parte, aproximativ jumătate dintre elevi consideră că cei mai mulți profesori nu reușesc să le trezească dorința de a învăța, nu îi înțeleg și nu creează o atmosferă plăcută la clasă.

Relațiile cu profesorii - focus-grupuri liceeni

În cadrul focus-grupurilor cu liceenii, au fost abordate relațiile cu profesorii, urmărindu-se modul în care elevii percep tratamentul de care au parte din partea profesorilor, respectul reciproc și înțelegerea de care se bucură din partea acestora. Dintre situațiile problematice aduse în discuție mai frecvent de către elevi, pot fi menționate criticile și comentariile din partea profesorilor, legate de aspectul fizic al elevilor, tratamentul privilegiat al elevilor cu note bune la materia profesorului respectiv, teama de sancțiuni, în cazul contestațiilor și al luărilor de poziție.

Respectarea drepturilor liceenilor în mediul școlar

Marea majoritate a liceenilor au declarat că nu s-au simțit nedreptățiți la școală și că au dreptul să-și afirme propria imagine în mediul școlar. Dreptul elevilor de a fi informați înainte de trecerea notelor în catalog beneficiază de asemenea de o recunoaștere crescută în rândul elevilor.

Mai puțin respectate, în opiniile liceenilor, sunt dreptul de a-și exprima opinia cu privire la activitatea profesorilor de la clasă, prin fișe sau chestionare anonime, și dreptul de a contesta rezultatele la lucrările scrise.

Drepturile elevilor - focus-grupuri liceeni

Din discuțiile purtate cu elevii în cadrul focus-grupurilor, a rezultat că aceștia cunosc în general faptul că beneficiază de o serie de drepturi stipulate în Statutul elevului, dar cei mai mulți le consideră doar formale, fără prea mare importanță pentru activitatea lor din mediul școlar. De asemenea, consultările la care elevii iau parte uneori, fie direct, fie prin reprezentanți, sunt percepute ca având un caracter formal.

Relațiile cu colegii și sentimentul de apartenență la comunitatea școlară

Majoritatea covârșitoare a liceenilor sunt bine integrați în mediul școlar, au relații pozitive cu colegii, se sprijină reciproc și au dezvoltat sentimente de apartenență la comunitatea liceului în care învață. Este relevant însă că sunt și elevi care se simt înstrăinați, izolați și excluși la școală, cu o bunăstare subiectivă afectată.

Relațiile cu colegii - focus-grupuri liceeni

În general, elevii participanți la focus-grupuri menționează relații de colegialitate și chiar de prietenie, dezvoltate în colectivele claselor în care învață, mai ales prin dezvoltarea unor microgrupuri în care comunicarea și relațiile sunt strânse, în afara cărora relațiile rămân mai formale. Neînțelegerile între elevi par a lua mai rar forma unor conflicte violente, fiind menționate mai degrabă anumite situații de bullying manifestate prin izolare, excludere, marginalizare, răspândirea de zvonuri, despre care se afirmă că sunt comune în mediul școlar.

Discriminarea în mediul școlar

Percepția discriminării în mediul școlar a elevilor aparținând unor categorii expuse acestui tratament este mai degrabă redusă. Categoriile despre care elevii cred mai frecvent că ar fi tratate diferențiat în sens negativ, sunt elevii de etnie romă, cei cu dizabilități, cei provenind din familii sărace și cei cu altă orientare sexuală decât cea a majorității.

Violența în mediul școlar

Incidența situațiilor de violență în mediul școlar pare a fi redusă, însă aproximativ unul din cinci liceeni afirmă prezența ocazională a comportamentelor de tip bullying: răspândirea de zvonuri despre ei, excluderea, poreclirea sau ironizarea jignitoare, cyberbullying-ul.

Mai mult de jumătate dintre elevii care au fost victime ale oricărei forme de violență/ bullying în mediul școlar, au menționat că acestea i-au afectat în moduri precum: pierderea încrederii în ceilalți, scăderea încrederii în sine, izolarea față de ceilalți, emoții negative, luarea în considerare a mutării din clasă sau din liceu. Datele arată o poziție de vulnerabilitate a fetelor, care afirmă că au resimțit majoritatea efectelor negative măsurate, în cote aproximativ duble comparativ cu băieții.

Servicii, dotări și facilități de care beneficiază liceenii

Majoritatea covârșitoare a liceenilor afirmă că în școlile lor există consilier școlar, bibliotecă, sală/terenuri de sport, cabinet medical, laboratoare, și că liceul are curtea amenajată. Aspectul cel mai problematic este reprezentat de distanța mare între liceu și zona în care locuiesc. Elevii de la școlile urbane beneficiază de mai multe facilități la școală, decât cei de la școlile din mediul rural.

Mulțumirea elevilor față de facilitățile și condițiile oferite de liceu este cea mai ridicată în raport cu dotarea cu echipamente IT, biblioteca, sala/terenul de sport sau cabinetul medical, și cea mai scăzută pentru proximitatea față de casă sau amenajarea clasei.

Transport școlar

Distanța până la școală și dificultățile legate de transport se află printre factorii care influențează participarea elevilor la cursuri. Transportul dificil până la liceu reprezintă cauza cea mai frecvent menționată pentru întârzierea sau absentarea de la ore, urmată de cheltuielile

pe care le presupune deplasarea până la școală. Elevii care provin din mediul rural percep mai acut efectul tuturor acestor factori asupra participării la ore, decât cei care locuiesc în mediul urban.

Bugetul de timp

În bugetul de timp al activităților zilnice din afara programului școlar, durata cea mai mare este alocată utilizării rețelelor de socializare și jocurilor pe calculator/telefon, aceasta fiind urmată de timpul alocat temelor și proiectelor pentru școală. În bugetul de timp al activităților săptămânale, ponderi importante ocupă petrecerea timpului cu prietenii, alte activități de timp liber și activitățile extrașcolare (cluburi, cursuri, hobby-uri).

Liceenii consideră că alocă prea puțin timp pentru somn, activități extrașcolare sau teme, dar și proiectelor și altor activități pentru școală. Aceștia au un nivel de mulțumire ridicat față de modul de petrecere a timpului liber și sunt mai nemulțumiți de numărul prea mare de ore din programul școlar.

Preocupări și interese – focus-grupuri liceeni

Elevii intervievați în cadrul focus-grupurilor au preocupări și interese variate, unele fiind strict de recreere, altele având și o componentă de voluntariat și implicare civică. Obstacolele menționate de ei, în calea urmării pe deplin a acestor pasiuni și preocupări, sunt: banii, lipsa timpului, lipsa sprijinului din partea părinților.

Competențele sociale ale liceenilor

Cei mai mulți dintre liceeni consideră că sunt încurajați de către profesori să accepte persoanele care au păreri diferite de ale lor, să-și exprime liber opiniile și să colaboreze cu colegii.

Instanțe de sprijin

Principalele instanțe de sprijin ale liceenilor, atunci când întâmpină dificultăți circumscrise activităților școlare, sunt prietenii și familia, o pondere redusă a elevilor apelând la profesori în situațiile în care au dificultăți la învățătură, rezultate școlare slabe sau probleme în realizarea temelor pentru acasă.

Aflați în situații conflictuale cu colegii, sau în situația în care sunt victime ale violenței/bullyingului, elevii de liceu se adresează de asemenea prietenilor și familiei, ca și atunci când au parte de un tratament incorect din partea unui profesor, sau când au o problemă sentimentală.

Instanțe de sprijin și modalitățile de gestionare a problemelor – focus-grupuri liceeni

Existența unei diversități a instanțelor de suport și a strategiilor de adaptare joacă un rol crucial în promovarea sănătății mentale și a bunăstării elevilor.

Datele calitative confirmă concluziile datelor de sondaj, indicând părinții ca primă sursă de sprijin la care liceenii apelează atunci când se confruntă cu provocări, conflicte,

probleme, dificultăți sau îngrijorări. Totuși, există cazuri în care relația cu părinții poate fi dificilă, iar în aceste situații elevii caută sprijin din partea prietenilor sau colegilor. Apelul la o anumită instanță de sprijin depinde atât de încrederea pe care elevii le-o conferă cât și de natura situației. Unii elevi adoptă strategii de rezolvare independentă a problemelor și a stărilor dificile prin care trec, preferând să nu solicite ajutorul nici din partea familiei, nici din partea prietenilor.

Relația cu consilierul școlar - focus-grupuri liceeni

Cercetarea calitativă a vizat și cunoașterea percepțiilor și experiențelor elevilor cu privire la consilierea psihopedagogică din școală. Elevii confirmă existența acestui serviciu în toate liceele participante la studiu, însă au percepții vagi despre rolul și utilitatea acestei instanțe de sprijin. Unii văd beneficiile în suportul emoțional și pentru orientarea educațională sau profesională, în timp ce alții sunt mai critici sau au avut experiențe negative. Există și bariera stigmatului social asociat frecventării acestui serviciu, care face dificilă promovarea beneficiilor consilierii psihopedagogice printre elevi. Analiza subliniază necesitatea unei abordări mai consistente și adaptate la nevoile tuturor elevilor în oferirea serviciilor de consiliere în școli.

Încrederea

Încrederea în persoanele care aparțin grupurilor sociale relevante pentru adolescenți (familie, prieteni, colegi, profesori), reprezintă o componentă esențială a capitalului social, care facilitează consolidarea sentimentelor de apartenență, de securitate și de integrare în mediul social.

Familia se plasează în topul încrederii adolescenților, urmată de prieteni și, la mare distanță, de actorii reprezentativi pentru mediul școlar, respectiv profesorii și colegii de clasă.

Competența subiectivă

Un factor cu potențial explicativ major pentru stima de sine, încrederea în forțele proprii, pentru sentimentul de apartenență și de participare activă la grup, este competența subiectivă, sentimentul abilității personale de a influența deciziile importante care se iau în grupurile sociale relevante pentru liceeni.

Aceștia consideră că sunt în poziția de a influența deciziile importante care se iau mai ales în grupurile pe care le investesc cu cotele de încredere cele mai ridicate, respectiv familia și grupul de prieteni. Mediul școlar este perceput mai degrabă în afara puterii de decizie a elevilor.

Îngrijorări și neliniști ale liceenilor

Principalele surse de neliniște și îngrijorare pentru liceeni sunt legate de mediul școlar și vizează performanța la examenul de bacalaureat, interacțiunea la clasă cu profesorii cu care “nu se înțeleg”, dar și traiectoria pe care o vor urma după finalizarea studiilor liceale.

Ca și în celelalte situații în care întâmpină dificultăți, atunci când sunt neliniștiți sau îngrijorați, cei mai mulți liceeni apelează la prieteni și părinți.

Probleme, îngrijorări, dificultăți – focus-grupuri liceeni

Cercetarea calitativă aduce în atenție multiplele probleme, îngrijorări și dificultăți cu care se confruntă liceenii în contextul școlar, social și personal. Studiul evidențiază faptul că presiunea de a obține rezultate academice ridicate este una dintre principalele surse de stres pentru elevi, alimentată de așteptările părinților, de aspirațiile personale legate de succesul educațional și profesional și de exigențele anumitor licee. De asemenea, incertitudinea privind viitorul educațional și profesional și dificultatea gestionării timpului, sunt aspecte semnificative ale experienței liceenilor. Impactul negativ al mediului digital și schimbările frecvente din sistemul educațional accentuează aceste probleme, contribuind la stres și anxietate. Corelate și cu dificultățile socio-emoționale referitoare la relațiile interpersonale, problemele familiale și gestionarea situațiilor zilnice, acest cumul de factori destabilizează pentru mulți elevi echilibrul psihic și fragilizează sănătatea mentală, fiind tot mai întâlnite printre liceeni afecțiunile din spectrul anxietății și depresiei. Nu în ultimul rând, răspândirea consumului de droguri în rândul liceenilor este semnalat ca un fenomen ce riscă să scape de sub control. Studiul subliniază necesitatea de a acorda mai multă atenție acestor probleme și de a dezvolta strategii eficiente de sprijin pentru tineri în abordarea provocărilor cu care se confruntă.

Satisfacția cu viața

Analiza satisfacției liceenilor în raport cu aspecte relevante ale vieții lor, arată că aceștia sunt cel mai puțin mulțumiți de viața lor ca elevi și de rezultatele școlare.

Deși datele cu privire la satisfacția față de diferite bunuri materiale, climat familial și locuire indică un grad ridicat de mulțumire, nivelul de fericire al liceenilor este relativ scăzut, doar 4 din 10 liceeni declarându-se foarte fericiți cu viața lor în ansamblu.

Viața ideală și realitatea codidiană – focus-grupuri liceeni

Liceenii participanții la discuții au reflectat și asupra diferențelor și asemănărilor dintre viziunea lor despre viața ideală și condițiile lor concrete de viață. Unii dintre elevi își evaluează propria viață ca fiind aproape de una ideală, având o situație materială satisfăcătoare și un climat familial propice, subliniind importanța relațiilor familiale pentru starea lor de bine. Alții sunt mai rezervați, sugerând că diferite aspecte ale vieții lor ar putea fi îmbunătățite. O parte dintre liceeni consideră că școala le consumă prea mult timp și energie și exprimă dorința de a avea posibilitatea alocării unui timp suficient pentru activități personale și de relaxare.

Factori de succes în viață - focus-grupuri liceeni

Perspectivile liceenilor cu privire la factorii de succes în viață evidențiază acele componente ale capitalului uman și social pe care aceștia le consideră esențiale pentru modelarea reusitei individuale. Elevii prioritizează anumite calități personale ca fiind esențiale pentru succesul individual, însă accentuează și rolul sprijinului din partea familiei, prietenilor și profesorilor. Abilitățile sociale și conexiunile utile sunt, de asemenea, considerate necesare pentru accesarea oportunităților. Este punctat și rolul critic al resurselor financiare în dezvoltarea capitalului lor uman. Definiția succesului variază în funcție de individ, dar există o conștientizare a inegalităților sociale și economice care pot influența șansele de succes. Unele opinii critică distribuția selectivă a oportunităților în sistemul de educație. Analiza subliniază complexitatea și interconectarea factorilor care contribuie la succesul în viață și importanța reducerii inegalităților sociale și economice pentru asigurarea unui acces echitabil la oportunități și sprijin pentru toți tinerii.

Perspective de viitor - focus-grupuri liceeni

Analiza datelor calitative privind perspectivele de viitor ale liceenilor arată că, cel mai adesea, planurile lor prioritizează realizarea profesională și securitatea financiară, conștientizând, totodată, rolul educației superioare în atingerea acestor scopuri. Interesele lor profesionale sunt variate, iar deciziile le sunt influențate de familie, de prieteni și de mediul social. Unii recunosc că se confruntă cu nehotărârea privind alegerile din următorii ani și cu lipsa unei viziuni pe termen lung, iar cei mai mulți resimt nevoia de sprijin moral, emoțional și financiar pentru a-și planifica și construi viitorul. Dorințele legate de întemeierea unei familii și de plecarea în străinătate fac, de asemenea, parte din proiecțiile liceenilor privind viitorul. În opiniile liceenilor, inegalitățile socio-economice au un impact semnificativ asupra perspectivelor și șanselor de succes în viață. În esență, aspirațiile lor reflectă dorința de a trăi o viață împlinită și de a valorifica potențialul personal și oportunitățile disponibile.

Introducere și aspecte metodologice

Calitatea vieții școlare este o temă care se bucură de un amplu interes, cercetările arătând că aceasta are un rol important pentru motivația și implicarea în învățare și performanța academică a elevilor (Gutman and Vorhaus, 2012). Percepțiile elevilor cu privire la calitatea experienței lor educaționale pot media influența unor factori contextuali, precum statusul socioeconomic sau situația familială, asupra succesului școlar, continuării educației și progresului în învățare.

Calitatea vieții școlare este un construct multidimensional care reflectă climatul atitudinal și emoțional la școală, evaluarea de către elevi a propriei bunăstări, în relație cu factorii prezenți în mediul școlar și cu experiențele lor dobândite prin implicarea în viața școlară. (Wang & Degol, 2016)

Relația dintre dimensiunea academică și cea socio-emoțională asociate învățării, a fost pusă în evidență în mod consistent de către cercetările recente (Kaya and Erdem, 2021), (Richards and Huppert, 2011), care demonstrează că învățarea este un proces în egală măsură cognitiv, dar și relațional și emoțional.

Considerată drept un „rezultat afectiv” al școlii, calitatea vieții școlare reflectă bunăstarea și satisfacția generală a elevilor, prin prisma experiențelor lor pozitive și negative în activitățile specifice sau conexe școlii (Malin & Linnakylä, 2001). Aceasta este afectată atât de „aspectele informale, cât și de cele formale ale școlii, de experiența socială și de cea legată de sarcini, de relațiile cu figurile de autoritate, dar și cu semenii” (Epstein & McPartland, 1976).

Calitatea vieții școlare este privită ca un predictor al aspirațiilor educaționale ale elevilor (Bourke & Smith, 1992), percepțiile elevilor asupra bunăstării lor la școală având implicații complexe asupra: motivației și angajamentului pentru învățare, autoreglării comportamentale, dezvoltării identității și atitudinilor pozitive în raport cu succesul școlar, creșterii empatiei și respectului pentru diversitate, îmbunătățirii performanței academice și reușitei școlare, prevenirii abandonului școlar (Ainley et al., 2013; Appleton et al., 2008; Suldo et al., 2013; Wang & Degol, 2015; Havik & Westergård, 2020).

Dimensiunile calității vieții școlare incluse în cercetare sunt interconectate cu o gamă largă de variabile contextuale, de stare și de satisfacție, pentru a surprinde complexitatea resorturilor care pot influența bunăstarea elevilor și care ar putea contribui la fundamentarea unor politici și intervenții sustenabile destinate îmbunătățirii calității subiective a experienței elevilor la școală și, implicit, a reușitei școlare și facilitării tranziției acestora către viața adultă.

Obiectivul principal al acestui proiect este investigarea opiniilor și atitudinilor liceenilor cu privire la condițiile de viață și de studiu, contextul familial, climatul școlar, valorile și stilul de viață, bunăstarea fizică și emoțională, capitalul social, respectarea drepturilor, satisfacția față de diferite componente ale vieții de licean.

Populația investigată o reprezintă elevii din învățământul liceal cu frecvență, public și privat din România*.

Metodologia de cercetare utilizată este una mixtă:

- **cantitativă** – prin metoda anchetei sociologice, tehnica sondajului de opinie publică, cu aplicarea unui chestionar tematic multidimensional;
- **calitativă** – prin tehnica focus-grupului.

Eșantionul utilizat pentru cercetarea cantitativă este reprezentativ pentru populația de elevi din învățământul liceal cu frecvență, public și privat din România, având un volum de 4577 subiecți, selectați din 76 de unități școlare, cu o eroare maximă a datelor ponderate de $\pm 2\%$, la un nivel de încredere de 99%.

Pentru asigurarea reprezentativității a fost proiectat un eșantion stratificat în funcție de profil, mediul de rezidență al unității de învățământ și nivelul clasei elevilor. Au fost selectate prin pas statistic și proporțional cu ponderile fiecărui profil, respectiv mediu de rezidență, unitățile de învățământ, inclusiv rezervele. Baza de selecție a fost de 2450 unități (liceu+profil), creată pe baza datelor din Raportul Anual de Evaluare Internă al ARACIP pentru anul școlar 2021-2022. Au fost incluse în baza de selecție unitățile din învățământul liceal de masă, atât publice, cât și private, având elevi la cursuri cu frecvență, din care au fost excluse unitățile/clasele de învățământ special, cele de la profilurile Militar și Teologic, precum și cele cu predare în alte limbi, instrumentele de cercetare fiind proiectate doar în limba română.

După selecția unităților de învățământ, pentru fiecare liceu a fost selectată câte o clasă pentru fiecare an de studiu (IX-XII), de la un anumit profil, chestionarele fiind completate de către toți elevii din clasele selectate, prezenți la școală.

Pentru validarea eșantionului realizat s-au folosit datele INS cu privire la populația cuprinsă în învățământul liceal la începutul anului școlar 2022 – 2023**, în funcție de principalele variabile socio-demografice. Pentru a spori reprezentativitatea eșantionului, s-a realizat ponderarea datelor în funcție de profil, mediul de rezidență al unității de învățământ și sexul respondenților.

Culegerea datelor de cercetare

Chestionarele au fost autoadministrate online de către elevi, în perioada aprilie - mai 2023. Toți elevii claselor selectate au fost invitați să participe la cercetare, primind pe adresele de email personale link-ul pentru accesarea chestionarului.

În cadrul cercetării calitative au fost realizate 5 focus-grupuri cu liceeni din mai multe regiuni ale țării, din medii socio-economice variate.

*Elevii de la profilul Militar, Teologic și cei din învățământul special nu au fost incluși în cercetare.

**Sursă date administrative: Învățământul liceal la începutul anului școlar 2022 – 2023, INS, 2023

Capitolul 1

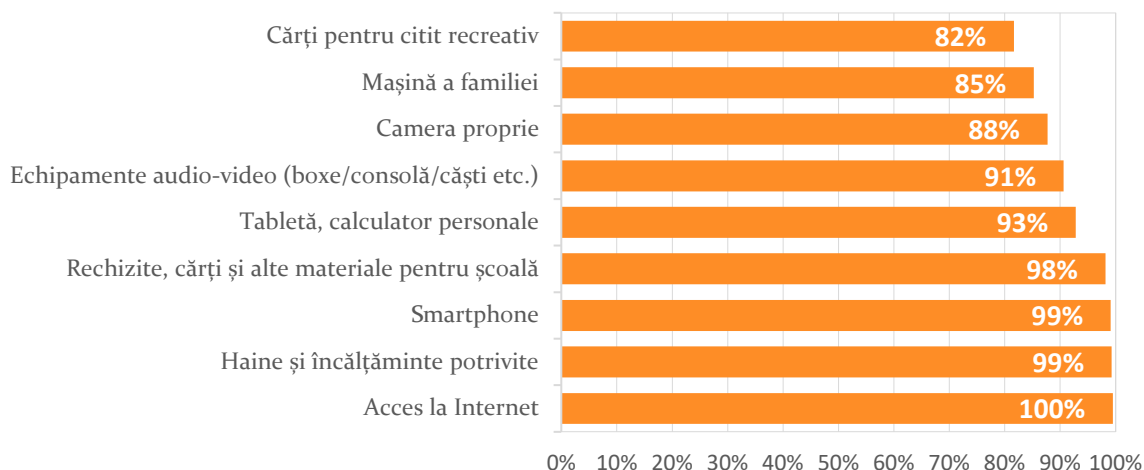
Bunăstarea materială

Elevii de liceu investigați în cadrul sondajului de opinie publică afirmă nu doar că dețin bunurile necesare pentru școală sau pe cele asociate în mod obișnuit unui statut socio-economic satisfăcător, dar și că mulțumirea lor față de aceste bunuri atinge cote foarte ridicate.

Astfel, toți respondenții au asigurat accesul la Internet, iar 95% dintre ei sunt mulțumiți sau foarte mulțumiți de acest aspect. Aproape toți liceenii dețin bunuri de larg consum indispensabile, precum haine și încălțăminte potrivite, rechizite (99%) și cărți pentru școală (99%), dar și smartphone (98%), în timp ce echipamentele și dispozitivele mai costisitoare (precum calculatorul și tableta) sau mai puțin esențiale (precum boxele, căștile, consolele audio-video) sunt accesibile unui procent ceva mai redus, dar totuși foarte ridicat (93%, respectiv 91%).

Bunurile care pot indica un anumit nivel de prosperitate, precum camera proprie sau mașina familiei întrunesc ponderi mai reduse printre liceeni (88%, respectiv 85%), în timp ce cărțile pentru cititul recreativ, asociate unui mediu educațional sau cultural de nivel mai ridicat, sunt în cea mai mică măsură răspândite în rândul acestora (82%).

Graficul 1.1. Bunăstarea materială a liceenilor

Probabilitatea de a deține cărți pentru citit de plăcere este mai mare în cazul fetelor, dar calculatorul, tableta, boxele, consolele, căștile sunt întâlnite mai rar în rândul lor, comparativ cu băieții.

Ponderea celor care dețin cameră proprie este mai mare în rândul elevilor din mediul rural, dar se întâmplă mai rar ca aceștia să aibă tabletă, calculator, cărți pentru citit recreativ, console, boxe, căști sau să provină din familii care au mașină, comparativ cu cei din mediul urban.

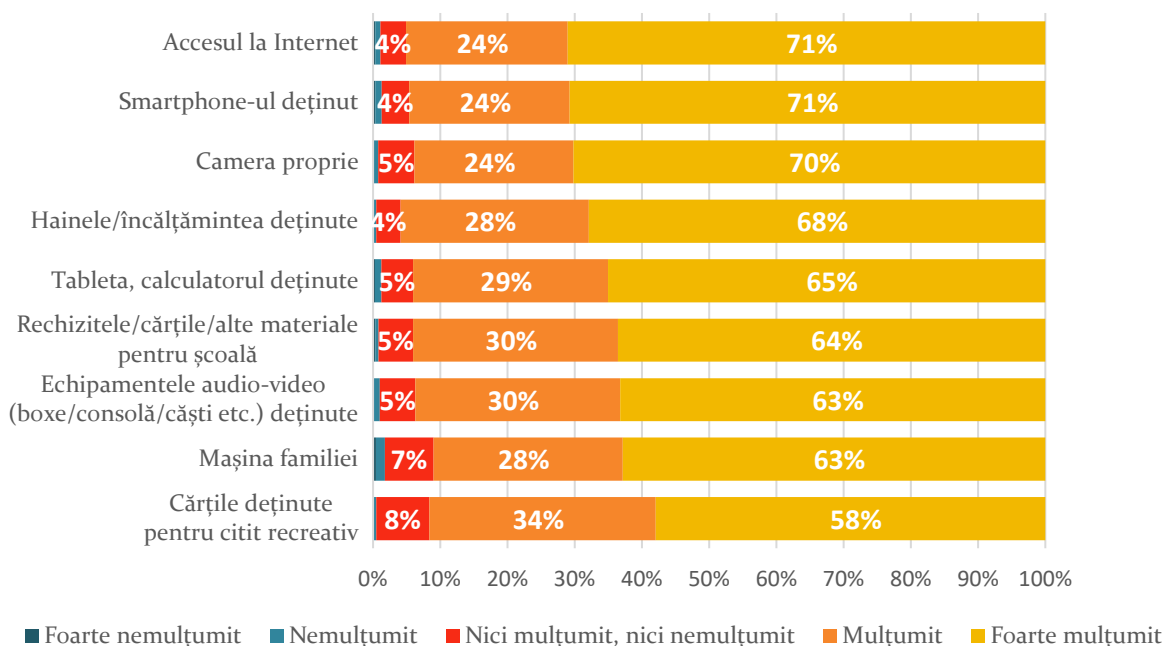
Elevii care învață în sistemul privat și cei ai căror părinți sunt patroni, întreprinzători particulari sau liber profesioniști provin mai frecvent din familii care dețin mașină.

Analizând datele în funcție de nivelul de educație al părinților, se observă că bunurile mai costisitoare, dar și cărțile pentru citit recreativ, se regăsesc mai ales în rândul liceenilor care provin din medii familiale cu educație superioară (licență, master, doctorat).

Mulțumirea față de bunurile deținute

Accesul la Internet, smartphonul, camera proprie, hainele și încălțăminte se găsesc în topul lucrurilor de care liceenii se declară foarte mulțumiți (aprox. 70% dintre aceștia). Între 63% și 65% dintre respondenți sunt foarte mulțumiți de calculator sau tabletă, de rechizitele pentru școală, echipamentele audio-video pe care le au, precum și de mașina familiei. Cărțile pentru citit de plăcere se situează, și de această dată, pe ultimul loc (58% fiind foarte mulțumiți).

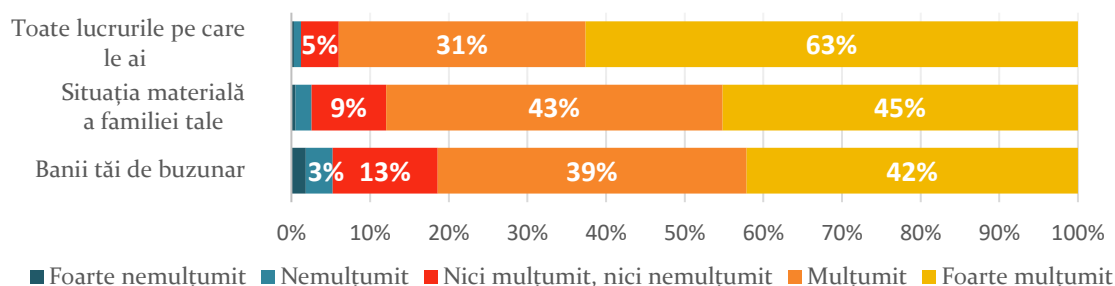
Graficul 1.2. Mulțumirea față de bunurile deținute

Nivelul de mulțumire cu privire la majoritatea lucrurilor supuse evaluării este mai ridicat printre elevii de la liceele private comparativ cu cei din sistemul public, și printre cei care provin din familii cu stoc de educație superioară. Băieții sunt mai mulțumiți decât fetele de cărțile de lectură și de rechizitele școlare, dar fetele apreciază în mai mare măsură echipamentele lor audio-video. Elevii din mediul urban au un nivel al mulțumirii mai ridicat decât cei din rural pentru toate aspectele vizate.

Satisfacția liceenilor în ceea ce privește ansamblul bunurilor personale tinde să fie foarte ridicată, 94% dintre aceștia declarându-se mulțumiți sau chiar foarte mulțumiți de toate lucrurile pe care le dețin. În schimb, nivelul de mulțumire scade cu câteva procente în ceea ce privește situația materială a familiei (88% - procente cumulate de mulțumiți și foarte mulțumiți), mai ales în rândul fetelor, cel mai redus nivel al mulțumirii fiind în legătură cu banii de buzunar (81% - procente cumulate de mulțumiți și foarte mulțumiți), fetele fiind, de asemenea, mai puțin mulțumite decât băieții și în această privință. Elevii care învață în sistemul privat, cei ai căror părinți sunt patroni, întreprinzători particulari sau liber profesioniști și cei ai căror părinți au studii superioare (licență, masterat, doctorat) au niveluri mai ridicate ale mulțumirii sub toate aceste aspecte: față de toate bunurile pe care le dețin, față de situația materială a familiei, precum și față de banii lor de buzunar. Elevii de vârste mai mici (14-16 ani) se declară mai frecvent foarte mulțumiți de situația materială a familiei.

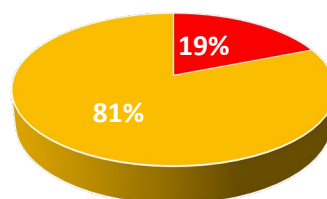
Graficul 1.3. Mulțumirea față de diferite aspecte ale bunăstării materiale

Cheltuielile pe care le presupune frecventarea liceului (rechizite, îmbrăcăminte, încălțăminte, mâncare, transport și cazare), realizate de către familie, sunt apreciate ca fiind prea mari, de către aproximativ o cincime dintre liceeni, în timp ce pentru marea majoritate (81%), acestea nu par a fi problematice.

Graficul 1.4. Evaluarea cheltuielilor pe care le presupune frecventarea liceului

În opinia ta, ...?
cheltuielile pe care le presupune urmarea liceului sunt prea mari pentru familia ta (rechizite, îmbrăcăminte, încălțăminte, mâncare, transport, cazare)

■ DA ■ NU

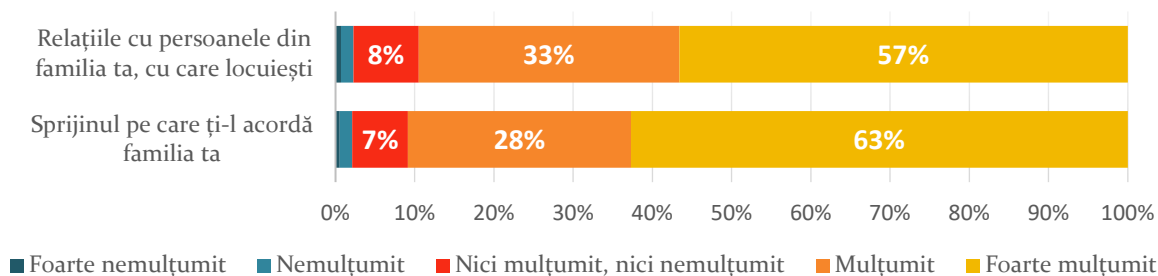
Analiza datelor în funcție de variabilele socio-demografice, relevă că elevii din clasa a XII-a care consideră că sunt prea mari cheltuielile pe care le presupune urmarea liceului (26%) înregistrează ponderi mai mari decât cei din celelalte clase (15%-18%), de asemenea cei care învață la profilurile Tehnic, Resurse naturale și protecția mediului (25%) și Pedagogic (33%) și care consideră că sunt prea mari cheltuielile pe care le presupune urmarea liceului, au procente mai ridicate decât cei de la profilurile Real și Umanist (16%).

Capitolul 2

Climatul familial

Opiniile liceenilor indică un nivel foarte ridicat al mulțumirii față de relația cu membrii familiei (88% - procente cumulate de mulțumiți și foarte mulțumiți), dar mai ales față de susținerea pe care simt că o primesc din partea acestora (91% - procente cumulate).

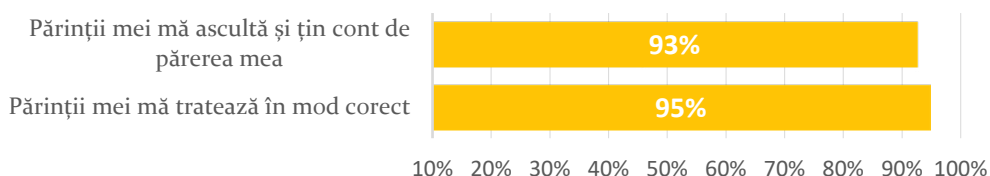
Graficul 2.1. Satisfacția față de climatul familial

Analiza în funcție de principalele variabile socio-demografice, arată că liceenii din învățământul privat sunt mai mulțumiți de sprijinul pe care îl primesc din partea familiei decât cei din învățământul public, mulțumirea față de relațiile cu membrii familiei atinge niveluri mai ridicate în rândul liceenilor din clasa a IX-a, în timp ce elevii care provin din familii cu stoc educațional foarte ridicat se declară mai frecvent foarte mulțumiți de ambele aspecte. Nu în ultimul rând, fetele sunt mai puțin mulțumite decât băieții atât în ceea ce privește relația cu familia, cât și de sprijinul pe care consideră că îl primesc din partea acesteia.

Nivelul foarte ridicat al mulțumirii liceenilor față de relația cu membrii familiei se reflectă atât în faptul că 93% dintre respondenți afirmă că părinții lor îi ascultă și țin cont de părerea lor, cât și în ponderea de 95% a celor care consideră că sunt tratați în mod corect de către părinți.

Graficul 2.2. Relațiile liceenilor cu părinții

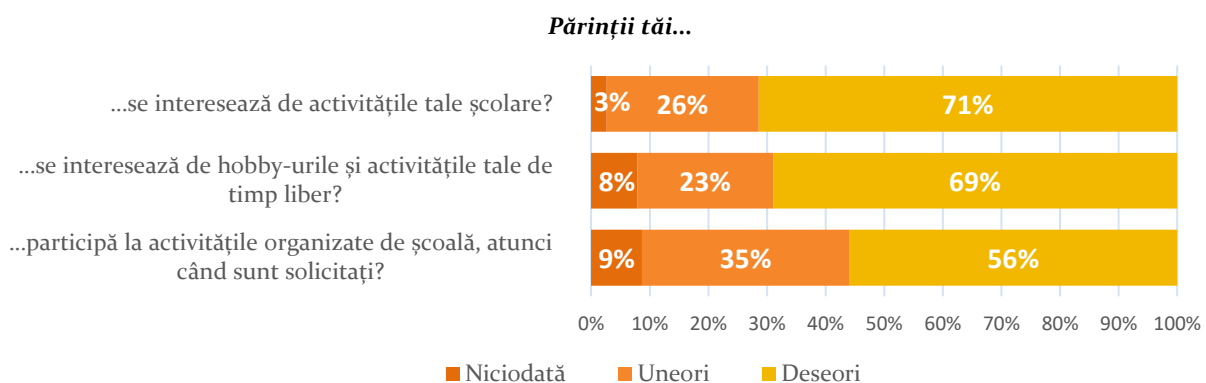

Acordul fetelor cu aceste aprecieri întrunește ponderi mai scăzute decât în cazul băieților. De asemenea, apar diferențe în raport cu ambele evaluări și în funcție de nivelul de educație al părinților, elevii care provin din familii cu stoc educațional scăzut (primar și gimnazial) fiind în mai mică măsură de acord cu aceste afirmații decât cei din familii cu stoc educațional mediu sau ridicat.

În ceea ce privește *sentimentul de siguranță atribuit mediului de acasă*, evaluările elevilor sunt, de asemenea, aproape în totalitate, pozitive (98%) și uniform răspândite în populația investigată.

Conform opiniilor liceenilor privind *implicarea familiei în viața lor de elevi*, aproximativ 70% dintre părinți se interesează deseori de activitățile școlare ale copiilor, dar și de hobby-urile și activitățile lor de timp liber, iar aproximativ un sfert se interesează doar uneori de aceste activități. Părinții sunt mai puțin implicați în activitățile organizate de școală, la care sunt solicitați să participe, astfel că mai mult de jumătate dintre ei participă adesea, iar peste o treime, participă doar uneori la aceste activități.

Graficul 2.3. Implicarea părinților în activitățile școlare și extrașcolare

Din analiza rezultatelor în funcție de variabilele socio-demografice, se constată că părinții elevilor de clasa a IX-a sunt mai implicați în activitățile școlare ale copiilor, comparativ cu ceilalți: se interesează mai des de activitățile școlare ale acestora și participă mai des la activitățile organizate de școală. Părinții elevilor de la profilul real participă mai des la activitățile organizate de școală, comparativ cu părinții celor de la profilurile tehnic, servicii, artă, sportiv, de asemenea părinții fetelor se interesează mai des de activitățile școlare, comparativ cu părinții băieților, conform aprecierilor elevilor. Cei care locuiesc cu ambii părinți beneficiază de un interes mai ridicat al acestora, în ceea ce privește activitățile școlare, comparativ cu cei care locuiesc cu un singur părinte sau cu bunicii.

Elevii cu domiciliul în mediul urban beneficiază de o implicare mai ridicată a părinților, comparativ cu cei din rural: părinții acestora participă mai des la activitățile organizate de școală și se interesează mai mult de activitățile de timp liber ale copilului, aceeași situație înregistrându-se și în cazul părinților elevilor care locuiesc în localitatea în care se află unitatea școlară, comparativ cu ceilalți. Nivelul de educație al mamei influențează gradul de implicare în activitățile școlare ale copilului, astfel că acolo unde nivelul de educație al mamei este mai ridicat (cel puțin 10 clase), părinții se interesează mai des atât de activitățile școlare ale copilului, cât și de activitățile acestuia de timp liber.

1. S-au testat diferențele între procente pentru fiecare variantă de răspuns, de la fiecare item supus evaluării (3 itemi), la un prag de semnificație (p) de 0.05.

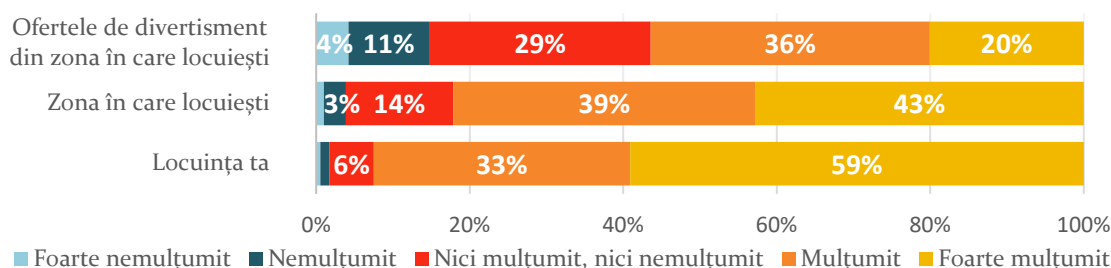
Capitolul 3

Locuirea

O altă dimensiune investigată în cadrul cercetării vizează percepțiile liceenilor despre propria locuință și despre zona în care trăiesc.

Mulțumirea față de locuință (92% - procente cumulate de mulțumiți și foarte mulțumiți) este mai ridicată decât cea asociată zonei de proximitate, diferența fiind de aproximativ 10 puncte procentuale. Cel mai scăzut nivelul de mulțumire al liceenilor are legătură cu ofertele de divertisment pe care le au la dispoziție în vecinătate, doar puțin peste jumătate dintre liceeni (56%) fiind mulțumiți sau foarte mulțumiți de acestea.

Graficul 3.1. Mulțumirea față de unele aspecte ale locuirii

Fetele înregistrează ponderi mai mici ale satisfacției atât cu propria locuință, cât și cu zona de proximitate, inclusiv în raport cu oferta de divertisment disponibilă, comparativ cu băieții.

Rezultatele analizate în funcție de mediul de rezidență, arată că elevii din mediul urban au un nivel mai ridicat al mulțumirii decât cei din rural atât față de zona în care locuiesc, cât și față de ofertele de divertisment pe care le găsesc în proximitate, dar sunt mai nemulțumiți de propria locuință.

Elevii care învață în sistemul privat au un grad mai ridicat al mulțumirii decât cei din învățământul public, în ceea ce privește atât locuința, cât și ofertele de divertisment din zona în care trăiesc.

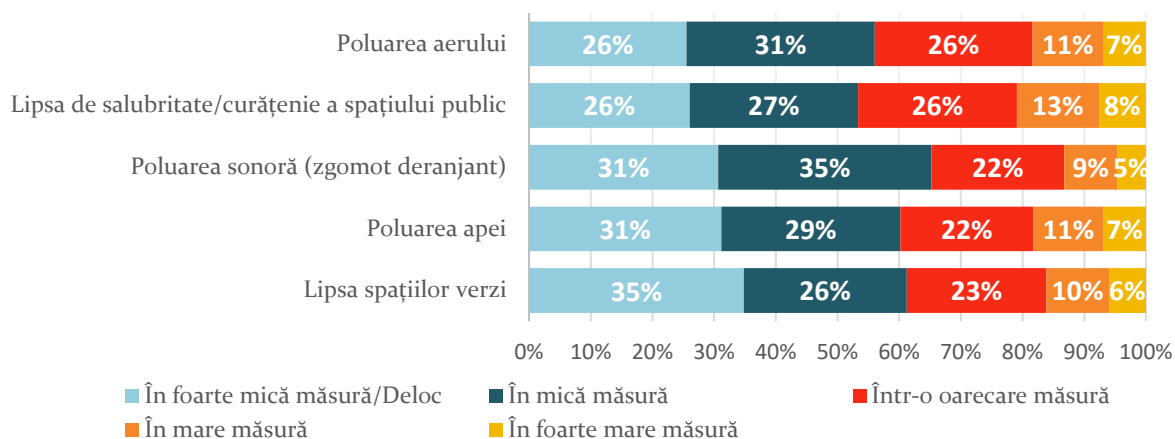
Analiza în funcție de nivelul de educație al părinților, relevă că liceenii care provin din familii cu stoc educațional foarte ridicat se declară în cea mai mare măsură foarte mulțumiți de toate cele trei aspecte (locuința, zona de proximitate și ofertele de divertisment pe care le găsesc în această zonă).

Absența *sentimentului de siguranță în zona în care locuiesc* este resimțită de către 5% dintre elevi. Sentimentul de siguranță în zona rezidențială are ponderi mai reduse în cazul fetelor și al elevilor care au cel puțin unul dintre părinți șomer sau salariat fără forme legale. Elevii din mediul rural, cei care învață în sistemul privat și cei care provin din familii cu stoc educațional foarte ridicat se simt mai adesea în siguranță în zona în care locuiesc.

Din perspectiva *condițiilor ecologice ale zonei în care locuiesc*, insalubritatea spațiului public îi afectează în cea mai mare măsură pe liceeni, urmată de poluarea aerului.

Graficul 3.2. Aprecieri cu privire la problemele de mediu ale zonei de rezidență

Problemele de mediu nu sunt deloc neglijabile, având în vedere că acestea sunt resimțite în mare sau foarte mare măsură de către liceeni, în ponderi care variază între 14% și 21%, în funcție de fiecare aspect vizat, mai ales de către cei cu vârste între 18-19 ani, de către fete și de către cei din liceele private, comparativ cu ceilalți.

Capitolul 4

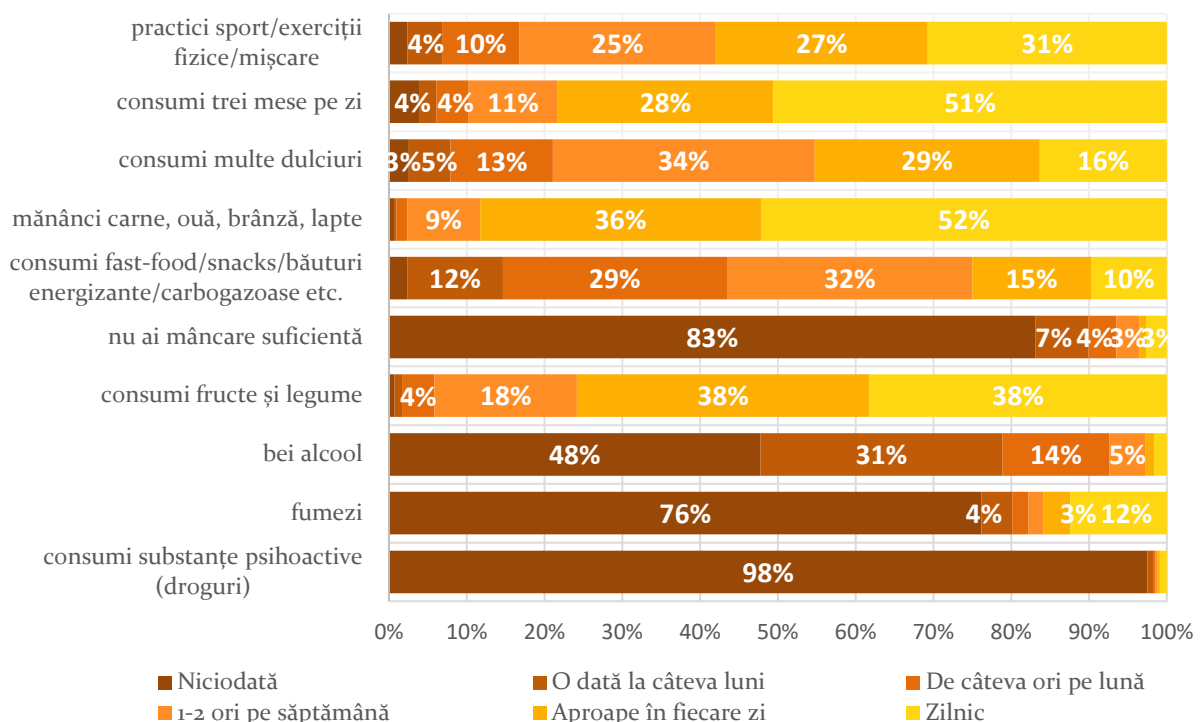
Stil de viață sănătos

În analiză au fost incluși o serie de indicatori pentru a descrie stilul de viață sănătos al liceenilor, iar datele obținute conturează anumite tendințe pozitive, dar ridică și unele semne de îngrijorare.

Unul dintre obiceiurile benefice însușite de către liceeni este **practicarea constantă a activității fizice** (săptămânală sau chiar zilnică) de către aproape 90% dintre aceștia, mai ales de către băieți (diferența față de fete este de aproximativ 20 de puncte procentuale) și de către cei cu vârste de 14-16 ani.

Într-o pondere foarte ridicată, liceenii au un **regim alimentar consistent și diversificat**, ținând cont de faptul că 8 din 10 elevi includ trei mese în alimentația zilnică sau aproape zilnică, că trei sferturi consumă regulat (zilnic sau aproape zilnic) fructe și legume, iar 97% dintre aceștia își asigură, în mod frecvent (1-2 pe săptămână, zilnic sau aproape zilnic), aportul necesar de proteine de origine animală (lapte, ouă, brânză, carne). Respectarea celor trei mese pe zi și consumul de proteine animale sunt mai adesea constatate în rândul băieților decât al fetelor. Alte diferențe apar în funcție de mediul de rezidență, elevii din mediul rural consumând mai frecvent trei mese pe zi decât cei din urban, dar aceștia din urmă includ mai adesea în alimentația lor proteine animale.

Graficul 4.1. Frecvența anumitor activități și comportamente de consum

Pe de altă parte, datele surprind și existența unei categorii de respondenți care se confruntă fie lunar (4%), fie săptămânal (3%), fie zilnic sau aproape zilnic (4%) cu **lipsa mâncării suficiente**, procentele fiind relativ uniform răspândite în populația investigată, fără a fi observate diferențe semnificative în funcție de principalele variabile socio-demografice.

Totodată, se remarcă recurența zilnică sau aproape zilnică a unor deprinderi alimentare nesănătoase precum **consumul ridicat de dulciuri** de către aproape jumătate dintre liceeni, în special de către fete, **și a produselor fast-food, snacksurilor, băuturilor carbogazoase sau energizante** de către unul din patru respondenți, cu precădere, de către cei din mediul rural.

Referitor la comportamentele de risc, investigarea acestora în rândul liceenilor este problematică având în vedere subraportarea comportamentelor indezirabile social ce vizează minorii. În aceste condiții, rezultatele studiului arată că 8% dintre respondenți declară faptul că sunt consumatori frecvenți de **alcool** (1-2 ori pe săptămână, aproape în fiecare zi sau zilnic), iar 45% că sunt consumatori ocazionali (lunar sau mai rar), în timp ce consumul personal de **substanțe psihoactive** este confirmat doar de 2% dintre elevii chestionați, dintre care jumătate afirmă că acest lucru se întâmplă foarte rar (o dată la câteva luni), iar restul - că reprezintă o obișnuință zilnică. De asemenea, 15% dintre liceeni admit că **fumează** zilnic sau aproape în fiecare zi, alți 2% fac acest lucru de 1-2 ori pe săptămână, iar 6% - lunar sau mai rar. Consumul de alcool și fumatul au o frecvență mai mare în cazul liceenilor din mediul urban și a celor din clasele mai mari (a X-a, a XI-a, a XII-a). Abstenența totală față de alcool este mai des întâlnită printre elevii care învață în licee private și printre fete. Fetele sunt, totodată, și cele care declară mai frecvent că nu consumă niciodată droguri. Pentru toate cele trei comportamente de risc (consum de alcool, de droguri, fumat) procentele cele mai ridicate de abstenenți se regăsesc în rândul licenilor de vârstă mai mică (14-16 ani), din clasa a IX-a.

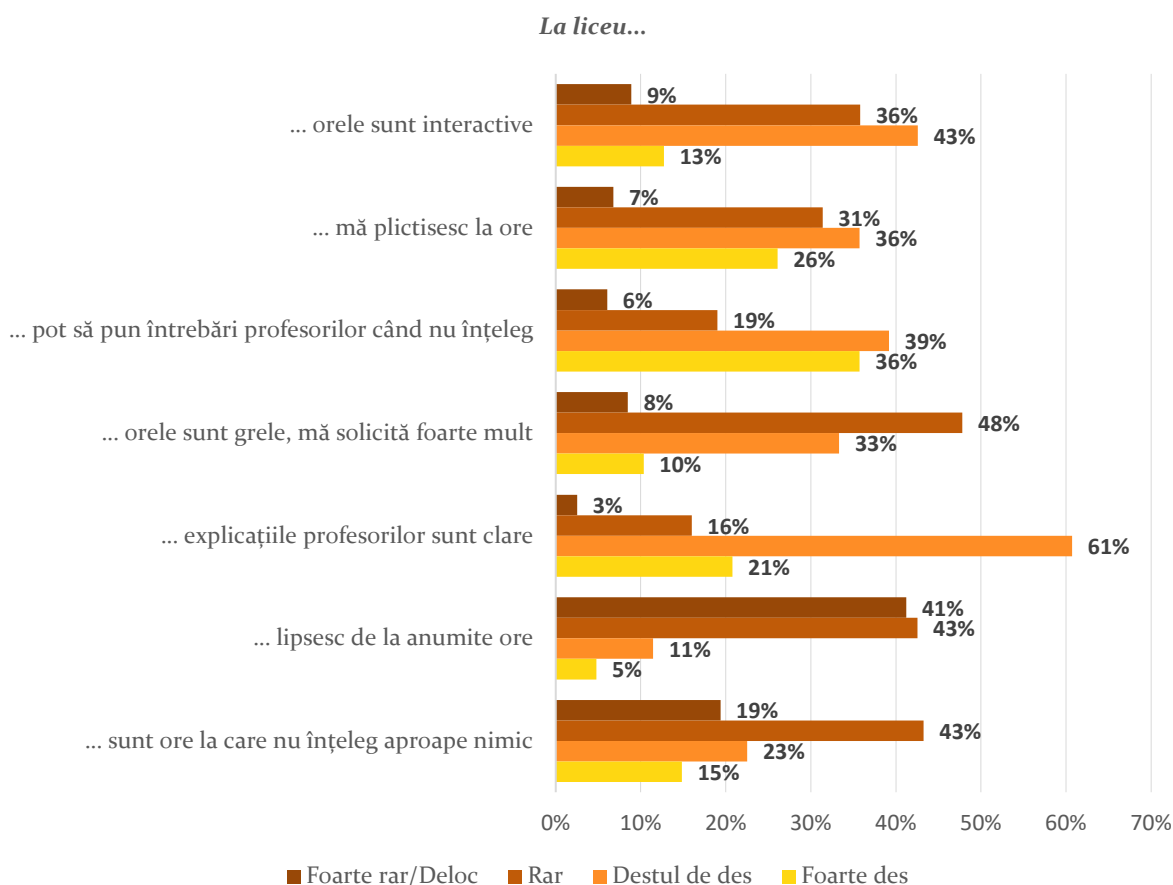
Capitolul 5

Mediul școlar

5.1. Atmosfera de la clasă, implicare și apreciere a activității școlare

Evaluarea pe o scală de frecvență a diferitelor aspecte pozitive sau negative din cadrul orelor de la liceu, arată că peste 80% dintre elevi apreciază că explicațiile profesorilor sunt cel mai adesea clare (procente de frecvență cumulate), iar peste trei sferturi dintre ei afirmă că adesea pot adresa întrebări profesorilor, dacă nu înțeleg. 62% se plictisesc la ore în mod frecvent, iar 45% afirmă că se întâmplă rar (procente de frecvență cumulate) ca orele să fie interactive. Pentru 44% dintre elevi orele sunt grele, solicitându-i foarte mult, aproape 40% confruntându-se frecvent (procente cumulate) cu situația de a nu înțelege nimic la anumite discipline.

Graficul 5.1. Aprecieri privind activitățile de la clasă

Analiza răspunsurilor elevilor în funcție de principalele variabile socio-demografice, pune în evidență următoarele diferențe semnificative:

Elevii de clasa a IX-a, precum și cei din mediul rural, apreciază mai frecvent orele ca fiind interactive, comparativ cu colegii lor din clasele mai mari, sau cu elevii din mediul urban; caracterul interactiv al orelor este afirmat într-o pondere mai mare de către elevii din liceele private, comparativ cu cele publice. Plictiseala la ore este resimțită în ponderi mai mari de către băieți, comparativ cu fetele, de către elevii din clasele a XI-a și a XII-a, comparativ cu ceilalți, dar și de către elevii din liceele urbane, comparativ cu cei din liceele situate în rural; destul de des sunt plictisiți la ore și elevii de la profilurile real și uman, comparativ cu colegii lor de la profilul tehnic sau pedagogic. Nivelul ridicat de dificultate al disciplinelor de la clasă este mai frecvent resimțit de către fete, comparativ cu băieții, și de către elevii din primii trei ani de liceu, comparativ cu colegii lor din clasa a XII-a; elevii din învățământul public se confruntă într-o măsură mai mare decât cei din sistemul privat, cu solicitări cauzate de dificultatea sporită a orelor de curs. Explicațiile profesorilor sunt clare pentru băieți, într-o pondere mai mare decât pentru fete, pentru liceenii din primii ani de liceu, mai frecvent decât pentru colegii lor mai mari, dar și pentru cei din liceele private, comparativ cu cei din învățământul de stat. Absențele de la ore caracterizează în mai mare măsură elevii din anul terminal, dar și pe cei care urmează un liceu din mediul urban.

Atmosfera de la clasă – focus-grupuri elevi

În cadrul focus-grupurilor, au fost investigate opiniile elevilor de liceu cu privire la atmosfera de la clasă, abordându-se subiecte precum nivelul de atenție, de concentrare și de implicare la ore, dificultatea percepută a lecțiilor de la diferite discipline, interactivitatea predării, dar și măsura în care explicațiile profesorilor sunt eficiente și implică feedback-ul elevilor.

Datele de cercetare calitativă arată că atmosfera de la clasă este rezultanta mai multor factori, unii care țin de atitudinea profesorului și modul în care interacționează cu elevii, alții care țin de specificul disciplinei și gradul de dificultate al acesteia, și alții care țin de interesul elevilor și complianța acestora în raport cu normele de desfășurare a activității de la clasă.

Pentru cei mai mulți dintre liceenii participanți la focus-grupuri, profesorul este acela care are rolul determinant în crearea unui climat propice unei învățări active.

“Când un profesor predă cu entuziasm, ne entuziasmează și pe noi, și parcă prindem o energie bună și suntem din ce în ce mai atrași, ne stimulează. Depinde și cum ne prezintă lecția și felul în care vorbește cu noi. Avem profesori care încearcă să folosească limbajul nostru și încearcă să ne atragă prin diverse clipuri video, proiecte și jocuri. Dispoziția pe care o are profesorul ne-o transmite și nouă, ne influențează starea, dacă este puțin mai nervos, ne transmite și nouă și suntem mai tensionați.” (elevă, clasa a XI-a)

Interesul elevilor pare a fi o variabilă importantă pentru nivelul de atenție, concentrare și participare la ore. Discuțiile cu elevii din liceele teoretice conturează ideea că interesul acestora față de diferite discipline predate, deși este strâns legat de utilitatea acestora pentru examenul de bacalaureat sau pentru facultatea dorită, este puternic influențat de abilitățile și atitudinea cadrului didactic.

“Dacă ora chiar îți place, și materia contează foarte mult pentru ce vrei să faci pe viitor, atunci e o implicare mai mare. Participarea la oră are legatură deci cu ce îți place, cu profesorul, cu ce planuri de viitor ai, cu notele atunci când ai nevoie, cu ce te atrage la materie și cu solicitarea profesorului... Ora mă atrage și în funcție de calitățile profesorului și de interesul meu pentru disciplina sau lecția pe care o predă.” (elev, clasa a XI-a)

Pentru mulți dintre elevii liceelor tehnologice, interesul față de anumite discipline este orientat mai degrabă de necesitatea de a obține note de trecere (pe parcursul anilor de studiu), în condițiile în care este valorizată mai mult pregătirea practică de profil.

Cel mai frecvent, atmosfera tensionată de la clasă este pusă în relație cu dificultatea crescută a unor discipline precum matematica, fizica sau chimia, unde elevii se simt adesea depășiți și în imposibilitatea de a satisface așteptările profesorilor.

“Dificultatea materiilor de profil (Uman) este medie spre ușoară, ușoară în condițiile în care îmi dau și interesul. Pe când restul materiilor, chiar dacă încerc să mă chinui, că țin la medie, sunt foarte grele chiar și la un nivel scăzut.” (elev, clasa a X-a)

“Materiile profilului Real sunt destul de dificile. Fac ce țin de mine, fac cum fac să o scot la capăt.” (elevă, clasa a XI-a)

Un stil de predare interactiv, însoțit de mai multe explicații și aplicații practice, este apreciat în mod deosebit de către elevi, prin comparație cu stilul încă destul de frecvent, în care elevii scriu după dictare. Experiența școlii online a creat noi posibilități și competențe în rândul cadrelor didactice, dar și așteptări din partea elevilor, de a beneficia de resurse în format electronic, pe care profesorii să le posteze în platformele online și pe care elevii să le poată accesa oricând doresc, astfel încât orele cu profesorii să dea posibilitatea explicațiilor sau aplicațiilor practice.

“După pandemie, la câteva ore avem și varianta aceasta cu lecțiile încărcate pe platformă, unii profesori folosesc platforma pentru a încărca lecții la care putem reveni, și ne este mult mai ușor. Dar, din nou, acei profesori sunt tocmai profesorii care în mod normal nu ne-ar dicta ca roboții, care oricum aveau un alt stil.” (elevă, clasa a X-a)

Practica unor profesori de a cere elevilor transcrierea lecțiilor de pe tablă și apoi de a nota caietele, apare frecvent și este apreciată extrem de negativ de către liceeni.

“Dacă e vorba de module, ni se dă o lecție, scrieți-o și aia e. Ni se pune lecția pe ecran, copiați.” (elevă, clasa a X-a)

“La materiile unde se copiază lecțiile proiectate în timpul orelor, de obicei, la finalul anului se verifică și se pune o notă pe caiet.” (elevă, clasa a XI-a)

Atenția și concentrarea elevilor pe parcursul lecțiilor depind nu doar de interesul acestora și de abilitățile profesorului, ci și de climatul din timpul orelor. Sunt foarte frecvente opiniile elevilor care menționează factori perturbatori precum gălăgia, activitățile online ale colegilor, dezinteresul acestora (adesea pe fondul lacunelor acumulate), distragerea profesorului de la activitatea didactică pentru a restabili liniștea și a tempera manifestările neadecvate ale unor elevi.

“Depinde de starea celorlalți colegi. Este grupul vesel în clasă, tot timpul fac gălăgie, tot timpul sunt agitați și nu mai reușești să te concentrezi la ce zice profesorul.” (elevă, clasa a X-a)

Dinamica orelor de curs nu pare să favorizeze solicitarea de către elevi a unor explicații suplimentare în cazul în care acestea ar fi necesare, majoritatea liceenilor menționând drept cauză, teama de a fi sancționați și etichetați atât de către profesori, cât și de către colegi.

“Când nu înțelegem, foarte des suntem certați când cerem informații suplimentare; dacă ne așteptăm să zică profesorul „de ce nu ai fost atent?”, „de ce nu ai înțeles?”, atunci nu mai îndrăznești să întreb... Dacă un profesor are un stil de predare mult mai rapid decât poți tu să urmărești, întreb o dată, de două ori, dar deja a treia oară se supără și e vina ta, te ia la modul că nu ești atent. Încă scriem după dictare, la majoritatea orelor”. (elevă, clasa a XI-a)

Climatul clasei induce o anumită presiune și din partea colegilor, care inhibă interactivitatea în timpul orelor.

“La noi în clasă colegii sunt foarte critici, în momentul în care răspundem, se întorc, șușotesc, comentează.” (elevă, clasa a IX-a)

“Nu-i problemă doar de profesori, în general, copiii nu au curajul acesta să ceară ajutorul. Că se tem că vor fi criticați de colegi.” (elev, clasa a XI-a)

Norma dominantă în clasele de liceu, potrivit căreia elevii care pun întrebări și intră în dezbateri cu profesorul, doresc să se evidențieze pentru a obține beneficii de imagine concretizate în note mai mari, face ca elevii să evite solicitarea de explicații în cadrul public al orei de curs, preferând cadrul mai puțin formal, în care adresează întrebări profesorului, după încheierea orei.

”Am observat o chestie la noi în clasă: când nu înțelegem ceva, și dacă profesorul e foarte deschis să ne răspundă sau să ne explice, tot nu vrem să fim noi cei care ridicăm mâna. E ca și cum toți 30 au înțeles, și eu sunt ăla care n-a înțeles și o să pun întrebarea. Nu vrem să facem chestia asta. Și atunci, pe lângă faptul că mergem la colegi, uneori mergem și la profesori după ore, și ei mai stau uneori să ne explice, dacă mergem la ei la catedră.” (elevă, clasa a XI-a).

Discuțiile cu liceenii arată că, atunci când au nevoie de explicații suplimentare, colegii de clasă reprezintă puncte de sprijin mai frecvent decât profesorii, față de care teama de etichetare este mai mare.

”Dacă mi se pare că profesorul este destul de ok și știu că se poate să-mi explice pe un ton ok, o să întreb, dacă nu, o să mă chinui eu să înțeleg sau o să cer părerea altor colegi.” (elevă, clasa a IX-a)

”Există și situații în care prefer să întreb pe cineva din clasă care ar fi putut să înțeleagă, decât pe profesor.” (elev, clasa a XI-a)

Sunt însă și cazuri în care liceenii aduc în discuție exemplele unor profesori implicați și deschiși, a căror atitudine față de elevi îi încurajează să li se adreseze.

”Primesc explicații suplimentare când este cazul sau când o cerem, unii profesori sunt dispuși să ajute, nu se supără, se bucură când cineva întreabă sau cere mai multe explicații.” (elevă, clasa a XI-a)

Datele calitative cu privire la atmosfera de la clasă confirmă așadar unele aspecte problematice evidențiate de datele de sondaj și nuanțează imaginea pozitivă pe care acestea o conturează: liceenii doresc ca orele să fie mai interactive și cu un caracter aplicativ mai pronunțat, au nevoie ca profesorii să îi trateze cu respect, înțelegere și să îi motiveze pozitiv pentru învățare, doresc să învețe lucruri utile și interesante, într-o manieră adaptată caracteristicilor lor de vârstă și înțelegere și într-o atmosferă bazată pe interacțiuni pozitive cu colegii și cu ceilalți actori educaționali.

5.2. Bunăstarea subiectivă în mediul școlar

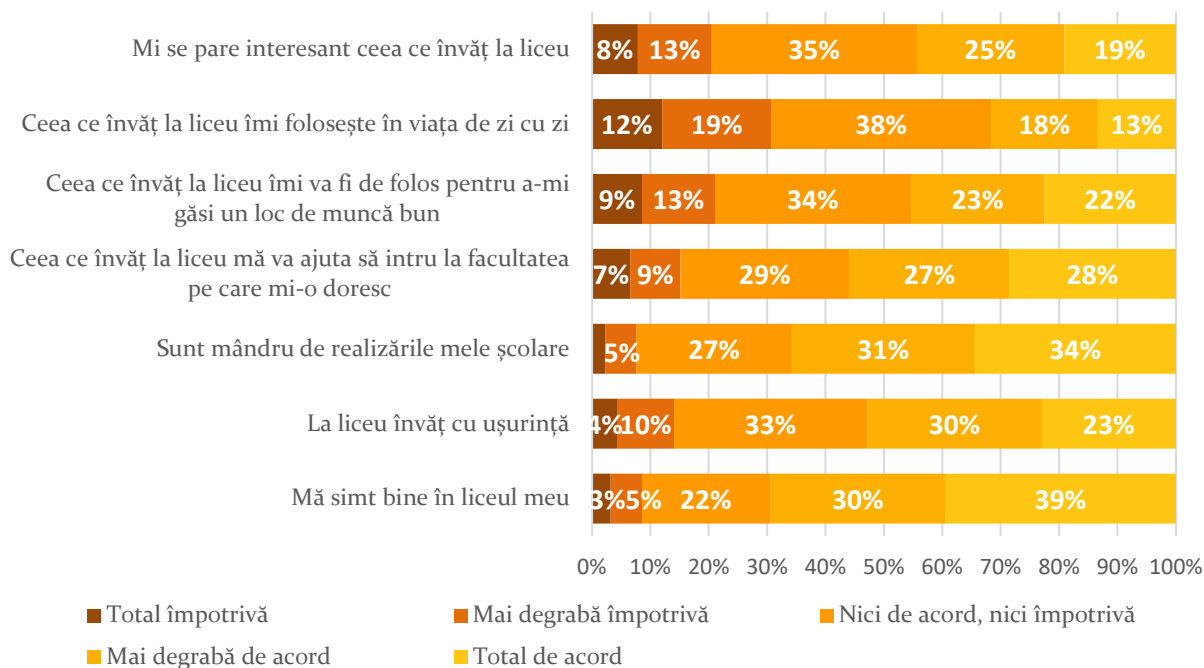
Măsurarea acordului elevilor cu diferite enunțuri dezirabile referitoare la bunăstarea lor subiectivă în mediul școlar și satisfacția în raport cu achizițiile școlare, relevă o atitudine mai degrabă pozitivă a elevilor.

Astfel, 70% dintre elevi (procente cumulate între Total de acord și Mai degrabă de acord) se simt bine în liceul lor, 66% sunt mândri de realizările lor școlare, 56% sunt de acord că ceea ce învață la liceu îi va ajuta să fie admiși la facultatea pe care și-o doresc, iar 53% apreciază că învață cu ușurință la liceu. Mai puțin de jumătate dintre elevi consideră însă interesant ceea ce învață, sau util pentru a obține un loc de muncă bun după absolvire, și doar puțin peste 30% apreciază că ceea ce învață le folosește în viața de zi cu zi.

Graficul 5.2. Opinii cu privire la achizițiile școlare

În ce măsură ești sau nu de acord cu următoarele afirmații?

Analiza răspunsurilor în funcție de principalele caracteristici socio-demografice ale liceenilor, relevă următoarele variații semnificative:

Elevii din clasele a IX-a și a X-a afirmă într-o măsură mai mare decât colegii lor din clasele a XI-a și a XII-a că se simt bine în liceul lor, că au încredere că ceea ce învață la liceu îi va ajuta să intre la facultatea pe care și-o doresc și că aceste lucruri le vor fi de folos pentru a-și găsi un loc de muncă bun; tot elevii din primii doi ani de liceu consideră interesant ceea ce învață la liceu, mai frecvent decât cei din clasele a XI-a și a XII-a. Cei din primul an de liceu apreciază într-o măsură mai mare decât colegii lor din clasele superioare, utilitatea pentru viața de zi cu zi a ceea ce învață la liceu. Elevii care învață într-o instituție de învățământ situată în mediul rural se simt mai bine în liceul lor decât cei care învață în urban și apreciază într-o măsură mai mare decât aceștia că ceea ce învață este interesant, le va fi de folos în găsirea unui loc de muncă și le este de folos în viața de zi cu zi. Mediul rural de rezidență al elevilor este de asemenea asociat cu o stare de bine superioară în liceu, dar și cu un grad mai ridicat de apreciere a ceea ce învață la liceu, din toate punctele de vedere. Fetele, într-o măsură mai mare decât băieții, afirmă că se simt bine în liceu lor și apreciază că ceea ce învață le va fi util în găsirea unui loc de muncă; băieții sunt mai sceptici cu privire la utilitatea pentru viața de zi cu zi a ceea ce învață la școală și consideră interesante aceste lucruri, într-o pondere mai redusă decât fetele. Elevii de la profilurile real și uman sunt mai încrezători decât ceilalți în utilitatea a ceea ce învață la liceu pentru a ajunge la facultatea dorită, dar apreciază ca interesant ceea ce învață, într-o măsură mai mică decât cei de la profilurile tehnice; sunt de asemenea mai sceptici decât cei de la profilurile tehnic, servicii sau sportiv, cu privire la utilitatea a ceea ce învață la liceu în obținerea unui loc de muncă bun, sau în viața de zi cu zi.

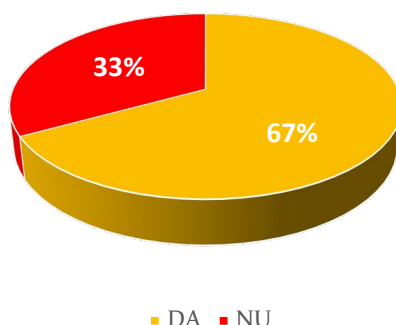
5.3. Aspecte privind curriculumul

Opiniile liceenilor cu privire la cursurile opționale

Puțin peste două treimi dintre liceeni (67%) consideră că sunt suficiente cursurile opționale, acelea pe care le aleg în funcție de interesele lor și de disponibilitatea acestora în cadrul școlii. Cu toate acestea, o treime dintre liceeni (33%) declară că aceste cursuri opționale nu sunt suficiente, aceștia simțind nevoia de diversificare și de a beneficia de o gamă mai largă de opțiuni educaționale.

Graficul 5.3. Aprecieri privind cursurile opționale

*În opinia ta, ...?
cursurile opționale (la alegerea elevilor) sunt suficiente*

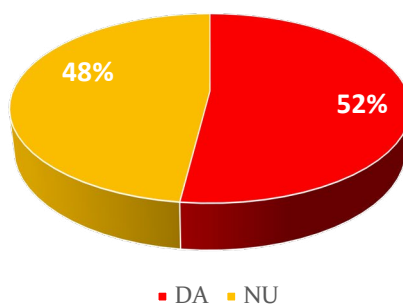
Analiza datelor în funcție de principalele caracteristici socio-demografice relevă că fetele, mai frecvent decât băieții, și elevii din clasa a XII-a, mai degrabă decât cei din clasele a IX-a și a X-a, afirmă că nu sunt suficiente cursurile opționale. De asemenea, această apreciere este mai frecventă în cazul elevilor din unități de învățământ publice, comparativ cu cei care învață în licee private, dar și în cazul elevilor care învață la profilul Real, comparativ cu cei de la profilurile Umanist, Resurse naturale și protecția mediului și Sportiv.

Opiniile liceenilor cu privire la aplicațiile practice

Opiniile liceenilor sunt polarizate între cei care consideră că beneficiază de suficiente aplicații practice (52%) și cei care apreciază contrariul (48%); nevoia de mai multe oportunități pentru lucrări de laborator, experimente și proiecte, evidențiază dorința de dezvoltare a abilităților practice și de aplicare a cunoștințelor în situații concrete.

Graficul 5.4. Aprecieri privind aplicațiile practice

*În opinia ta, ...?
aplicațiile practice (lucrările de laborator,
experimentele, proiectele etc.) sunt suficiente*

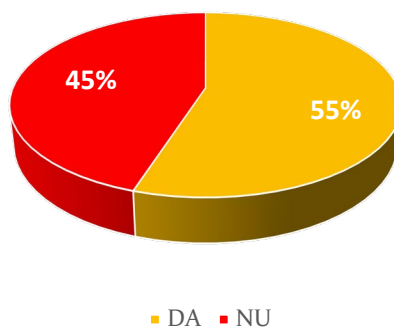
Elevii din anul terminal care consideră că aplicațiile practice nu sunt suficiente au o pondere mai mare comparativ cu cei din clasa a IX-a, de asemenea elevii care învață în unități de învățământ publice și situate în mediul urban, comparativ cu cei din licee private, respectiv din licee situate în mediul rural.

Opiniile liceenilor cu privire la volumul de informații predate la clasă

Majoritatea liceenilor (55%) apreciază că volumul de informații predate la clasă este prea mare, acest fapt indicând fie o preocupare cu privire la nivelul de încărcare cognitivă, fie o evaluare raportată la interesul elevilor față de un volum atât de mare al informațiilor primite. Un segment considerabil de liceeni (45%) apreciază că volumul de informații predate la clasă nu este mare, aceștia reușind să le gestioneze.

Graficul 5.5. Aprecieri privind volumul de informații predate la clasă

*În opinia ta, ...?
volumul de informații predate la clasă este prea mare*

Opinia că volumul de informații predate la clasă este prea mare, este relativ uniform distribuită în populația de elevi, singura caracteristică ce introduce variații semnificative fiind tipul liceului. Astfel, ponderea elevilor care învață în unități de învățământ publice și care consideră că volumul de informații predate la clasă este prea mare, este cu 16 puncte procentuale peste cea a elevilor din liceele private.

Relevanța conținuturilor materiilor școlare – focus-grupuri liceeni

Mulți liceeni exprimă frustrare față de faptul că unele materii școlare nu li se par relevante pentru viața lor. În viziunea liceenilor, conținuturile didactice și modul de predare actuale fac ca beneficiile și rolul învățării să fie, cu precădere, sub forma antrenamentului mental sau pentru îmbogățirea culturii generale, în timp ce ei doresc o pondere mai mare a informațiilor practice, care să îi ajute în situații de criză sau să le faciliteze viața de zi cu zi. Această lipsă de relevanță percepută poate contribui la descreșterea motivației și a angajamentului în procesul educațional.

“În afară de unele materii, ce facem la școală nu prea este relevant pentru viața noastră. Anumite informații chiar dacă nu le folosești, te ajută să înveți, să te pregătești, sunt un exercițiu pentru minte

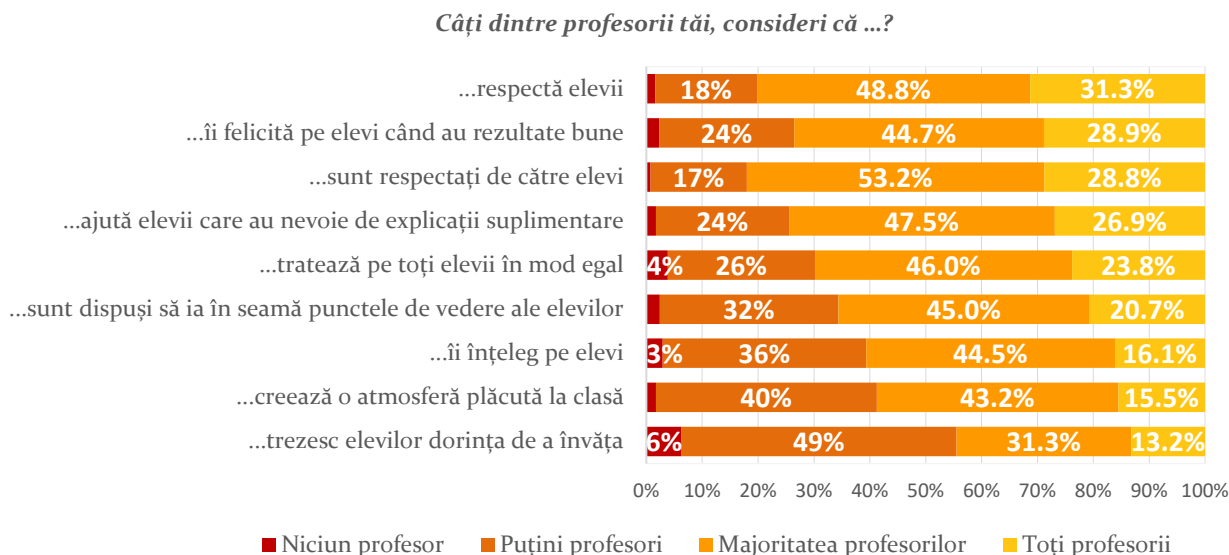
chiar dacă aparent informațiile nu sunt foarte folositoare. Alte informații sunt bune pentru cultura generală dar nu pot fi puse în practică. Ar fi plăcut dacă am învăța și anumite lucruri care să fie practice și să ne ajute în viața noastră, ponderea lor să fie și mai mare. Ar fi bine să învățăm lucruri care să ne ajute în situații de criză sau să ne ajute să ne ușurăm viața.” (elevă, clasa a XI-a)

5.4. Relațiile cu profesorii

Investigarea opiniilor elevilor cu privire la rolurile profesorilor de la clasă, a presupus evaluarea de către elevi a frecvenței unor comportamente dezirabile ale acestora în mediul școlar. Astfel, aproximativ 80% dintre elevi afirmă că majoritatea sau toți profesorii respectă elevii și sunt respectați de către aceștia. Trei sferturi dintre elevi apreciază că majoritatea sau toți profesorii îi ajută când au nevoie de explicații suplimentare și îi felicită când au rezultate bune, 70% consideră că cei mai mulți profesori îi tratează pe toți elevii în mod egal, iar două treimi dintre elevi declară că majoritatea sau toți profesorii sunt dispuși să ia în considerare punctele lor de vedere.

Pe de altă parte, mai mult de jumătate dintre elevi consideră că puțini profesori sau niciunul nu reușesc să trezească elevilor dorința de a învăța, iar aproximativ 40% dintre liceeni apreciază că puțini profesori sau chiar niciunul nu creează o atmosferă plăcută la clasă și nu îi înțeleg pe elevi.

Graficul 5.6. Relațiile cu profesorii de la clasă

Din analiza rezultatelor în funcție de variabilele socio-demografice (clasa, profilul, tipul școlii, etnia, mediul de rezidență al elevului, mediul de rezidență al școlii) se constată că elevii de clasa a IX-a, elevii de la liceele private și cei cu domiciliul în mediul rural, au o percepție pozitivă în raport cu comportamentul profesorilor la clasă, în ponderi mai mari decât elevii din clasele mai mari, cu cei din școlile publice, respectiv cu cei din mediul urban.

2 S-au testat, pe de o parte, diferențele între procente pentru fiecare variantă de răspuns, de la fiecare item supus evaluării (9 itemi), dar și diferențele între valorile indicelui de comportament dezirabil, construit ca medie a evaluărilor (unde 1=Niciunul, 4=Toți profesorii) la toți cei 9 itemi, la un prag de semnificație (p) de 0.05.

Relațiile cu profesorii - analiza datelor calitative

În cadrul focus-grupurilor cu liceenii, au fost abordate relațiile cu profesorii, urmărindu-se modul în care elevii percep tratamentul de care au parte din partea profesorilor, respectul reciproc și înțelegerea de care se bucură din partea acestora.

Exigența exagerată a profesorilor, așa cum o percep unii dintre liceenii intervievați, generează o distanțare și chiar dezinteres în raport cu disciplina predată. Atunci când elevii au sentimentul că nu se pot ridica la înălțimea cerințelor profesorului, renunță să mai facă eforturi pentru a înțelege și a învăța materia respectivă.

”Când nu înțelegem, foarte des suntem certați când cerem informații suplimentare ... ne așteptăm să zică profesorul: „de ce nu ai fost atent?”, „de ce nu ai înțeles?” – și atunci nu mai îndrăznești să întrebi nimic”. (elev, clasa a X-a)

Dintre situațiile problematice aduse în discuție de către elevi, pot fi menționate următoarele:

- critici și comentarii din partea profesorilor, legate de aspectul fizic al elevului;
- tratamentul privilegiat al elevilor cu note bune la materia profesorului respectiv;
- teama elevilor de sancțiuni, în cazul contestațiilor și al luărilor de poziție, în cazuri speciale.

Deși, în general, relațiile elevilor cu profesorii sunt bune, fără conflicte majore, conform opiniilor elevilor intervievați, există și situații mai speciale când apar tensiuni:

”Majoritatea [profesorilor] sunt corecți, și ne tratează, din punctul nostru de vedere, așa cum ar trebui să fim tratați. Adică nici nu ne sub-estimează, nici nu ne supraestimează. Dar alți profesori, da, nu se comportă cum ar trebui să se comporte. Am avut cazuri când un profesor ne-a jignit.” (elevă, cls a X-a)

Una dintre situațiile tensionate menționată mai frecvent de către elevi, este generată de criticile profesorilor legate de aspectul lor fizic sau de vestimentația acestora.

”A fost o chestie de îmbrăcăminte.... s-a ajuns până la directoare, cred. S-a rezolvat până la urmă. Fetele nu erau îmbrăcate foarte indecent. Aveau blugi rupți cu dress pe dedesubt negru. Era și iarnă, era frig afară, nu era ceva indecent. Și una dintre profesoare le-a atras atenția într-un mod mai jignitor. Le-a scos în fața clasei...” (elevă, cls a XI-a).

Un aspect menționat de mai mulți elevi se referă la faptul că nu se simt tratați echitabil de către profesori, considerând că aceștia acordă mai multă atenție elevilor care și-au creat o imagine dezirabilă (de elevi liniștiți și silitori). Aceștia tind să fie favorizați și să primească mai multă înțelegere din partea profesorilor, iar ceilalți, să fie tratați cu indiferență și exigență crescută.

”Sunt profesori care, dacă nu ești bun la materia lor, nu te bagă în seamă.” (elevă, clasa a XI-a)

”Sunt copii care sunt favorizați, să zicem așa. Profesorul discută mai mult cu ei și, dacă cumva fac o greșală, nu le vorbesc pe tonul pe care ar vorbi cu noi.” (elevă, clasa a IX-a)

În situațiile în care apar conflicte mai mult sau mai puțin grave între profesori și elevi, aceștia din urmă sunt tentați să își apere punctele de vedere sau să susțină colegii despre care consideră că sunt tratați nedrept, însă șansele de succes sunt reduse, existând și teama de sancțiuni ulterioare.

”Noi încercăm să le luăm apărarea, dar în fața profesorilor nu prea putem să spunem foarte multe. Unii profesori se află deja într-o stare de nervozitate. Și dacă ne băgăm, există posibilitatea să avem și noi repercusiuni.” (elev, cls a XI-a).

5.5. Respectarea drepturilor liceenilor în mediul școlar

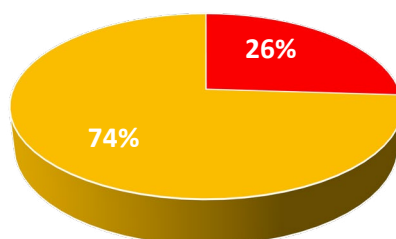
Percepția privind experimentarea sentimentului de nedreptate în mediul școlar

Cercetarea a inclus investigarea perspectivei liceenilor cu privire la experimentarea, în anul școlar trecut, a sentimentului de nedreptate în mediul școlar.

Respectarea drepturilor elevilor și percepția faptului de a fi tratați în mod corect la școală contribuie la creșterea satisfacției liceenilor față de școală în general, dar și la o mai bună implicare în procesul educațional, cu efecte asupra calității mediului școlar în general.

Graficul 5.7. Sentimentul de nedreptate în mediul școlar

Dacă te gândești la anul școlar trecut, consideri că ai fost nedreptățit în vreun fel la școală?

■ DA ■ NU

Deși marea majoritate a liceenilor (74%) au declarat că nu s-au simțit nedrețăriți la școală, ceea ce sugerează că aceștia au avut o experiență pozitivă sau cel puțin nu au perceput că ar fi fost tratați nedrept, totuși, peste o pătrime dintre liceeni (26%) afirmă contrariul, existând, deci, îngrijorări sau nemulțumiri pentru un segment important de elevi.

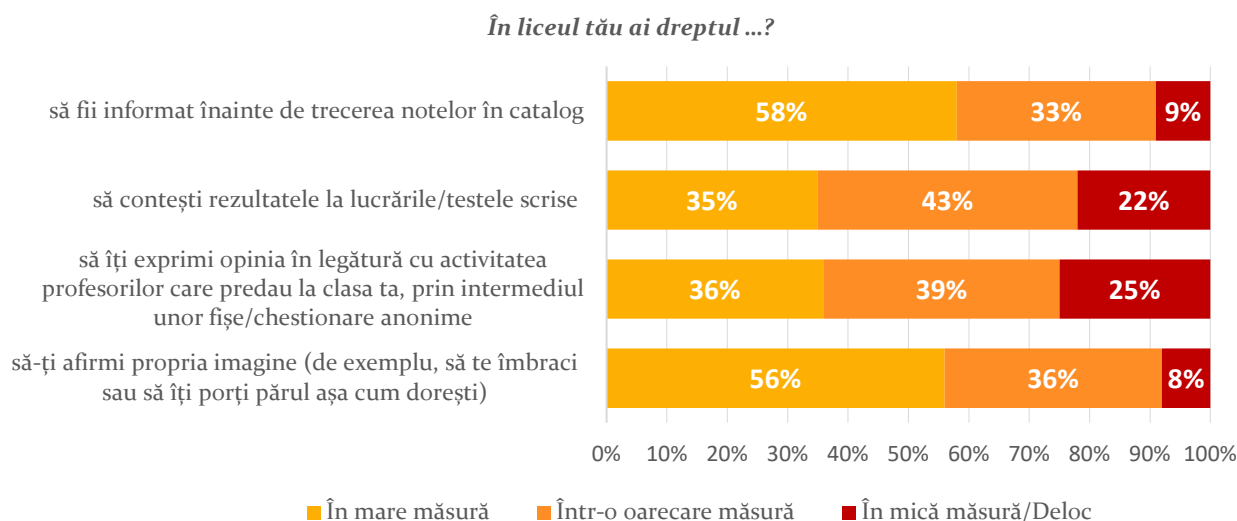
Percepția liceenilor privind respectarea dreptului la afirmarea propriei imagini

Statutul elevului conferă liceenilor o serie de drepturi în relație cu mediul școlar, a căror respectare influențează direct calitatea vieții acestora.

Respectarea dreptului liceenilor la propria imagine are implicații multiple: contribuie la dezvoltarea individualității și încrederii în sine a adolescenților, la asigurarea stării de bine a acestora, la promovarea diversității culturale, etnice și de gen, într-un mediu școlar prietenos și incluziv, la formarea tinerilor ca persoane responsabile prin asumarea propriilor decizii și acțiuni și pregătirea acestora pentru viața adultă.

Peste jumătate dintre elevi (56%) consideră că, în liceul lor, au dreptul să-și afirme propria imagine (să se îmbrace sau să-și poarte părul așa cum doresc), în mare măsură, iar peste o treime (36%) apreciază că imaginea proprie le este respectată într-o oarecare măsură; totuși, 8% dintre liceeni declară că acest drept le este respectat în mică măsură sau deloc.

Graficul 5.8. Respectarea drepturilor elevilor

Analiza răspunsurilor elevilor în funcție de principalele caracteristici socio-demografice, relevă următoarele corelații semnificative: băieții (60%) care apreciază că au acest drept în mare măsură înregistrează ponderi mai mari decât fetele (52%), de asemenea elevii de la profilul arte care apreciază că au acest drept în mare măsură (78%), au ponderi mai mari decât cei de la toate celelalte profiluri (la care procentele variază între 43-60%). Elevii care învață în licee private și care afirmă că le este respectat acest drept în mică măsură/deloc (13%) înregistrează procente mai mari decât cei din unități de învățământ publice (8%).

Percepția liceenilor cu privire la respectarea dreptului de a-și exprima opinia cu privire la activitatea profesorilor de la clasă

Cei mai mulți respondenți (aprox. 40%) apreciază că dreptul de a-și exprima opinia cu privire la activitatea profesorilor de la clasă, prin fișe sau chestionare anonime, le este respectat *într-o oarecare măsură*, în timp ce peste o treime (36%) consideră că au acest drept *în mare măsură*. La polul opus se situează o pătrime dintre liceeni, care menționează că evaluarea de către ei a activității profesorilor de la clasă se realizează *în mică măsură sau deloc*.

Elevii din unitățile de învățământ publice care apreciază că au acest drept *în mică măsură/deloc* (25%) au o pondere mai mare decât cei care învață în licee private (15%), de asemenea elevii care învață la profilul Umanist și care consideră că au acest drept *în mică măsură/deloc* (28%), înregistrează un procent mai mare decât cei de la profilurile Tehnic (21%) și Resurse naturale și protecția mediului (18%).

Percepția liceenilor cu privire la respectarea dreptului de a contesta rezultatele la lucrările scrise

Peste 40% dintre elevi apreciază că au dreptul de a contesta rezultatele la lucrările scrise, *într-o oarecare măsură*, ceea ce arată un nivel mediu al respectării acestui drept. Dreptul de a contesta rezultatele la lucrările scrise este apreciat de peste o treime dintre respondenți ca fiind prezent *în mare măsură*. Cu toate acestea, peste o cincime dintre liceeni declară că nu au posibilitatea de a contesta eficient rezultatele la lucrările scrise, ceea ce arată o încălcare a drepturilor elevilor.

Elevii care învață în unități de învățământ publice care apreciază că au acest drept *în mică măsură/deloc* (23%) înregistrează o pondere mai mare decât cei care învață în licee private și au aceeași evaluare (15%).

Percepția liceenilor cu privire la respectarea dreptului de a fi informați înainte de trecerea notelor în catalog

Dreptul elevilor de a fi informați înainte de trecerea notelor în catalog beneficiază de o recunoaștere crescută, aproximativ 60% dintre respondenți considerând că acest drept le este respectat *în mare măsură*, iar o treime *într-o oarecare măsură*. Pentru 9% dintre liceeni, acest drept este respectat *într-o mică măsură sau deloc*.

Analiza răspunsurilor elevilor în funcție de principalele caracteristici socio-demografice, relevă că băieții apreciază că au acest drept *în mare măsură* (61%), într-o pondere mai mare decât fetele (56%), de asemenea elevii din liceele private (69%), comparativ cu cei care învață în licee publice (58%). Elevii care consideră că au acest drept *în mică măsură/deloc*, au ponderi mai mari în rândul celor din clasa a XI-a (11%) decât al celor din clasele a IX – a (8%) și a X-a (8%), de asemenea în rândul elevilor care învață la profilurile Umanist (9%), Servicii (10%) și Pedagogic (18%), comparativ cu cei de la profilul Real (6%).

Atât respectarea dreptului liceenilor de a contesta rezultatele la lucrările scrise, cât și respectarea dreptului acestora de a fi informați înainte de trecerea notelor în catalog sunt esențiale pentru promovarea unei educații echitabile, transparente și responsabile, această practică contribuind la îmbunătățirea climatului școlar și a calității educației.

Respectarea drepturilor liceenilor - focus-grupuri elevi

Focus-grupurile desfășurate cu liceeni relevă că aceștia nu au practica exercitării drepturilor lor în mediul școlar, iar o parte dintre ei nu conștientizează importanța acestor drepturi și nici nu sunt interesați să le cunoască în mod specific.

”Știm că există Statutul elevului, l-am primit la începutul anului [...], dar nu am fost curioși să-l citim, știu că nu prea are rost.” (elev, clasa a X-a)

O situație frecvent invocată de către elevi se referă la faptul că nu sunt informați de către toți profesorii în legătură cu notele care urmează să fie trecute în catalog, mai ales cele rezultate în urma activităților de parcurs.

”Profesorii nu spun întotdeauna notele pe care urmează să le pună în catalog, ne trezim cu note puse de cele mai multe ori la activități sau oral.” (elev, clasa a XI-a)

Contestarea notelor și evaluărilor de la clasă are este o excepție și este percepută ca aducând rareori un rezultat favorabil pentru elev, ba chiar, uneori, poate atrage repercusiuni negative din partea profesorilor.

”[Dacă comentezi nota], te taxează. Te ascultă.” (elev, clasa a XI-a)

Completarea de către elevi a unor chestionare de evaluare a activității profesorilor, atunci când este solicitată, este percepută ca o formalitate, fără un impact real asupra activității școlare.

”[Nu se ține cont de ele] e doar o formalitate.” (elev, clasa a XI-a)

Sunt și situații în care elevii resimt temerea că ar putea să suporte consecințe negative din partea unor profesori a căror performanță este evaluată critic de către ei.

”Dacă am primi chestionare de la un profesor cu care la oră nu ne înțelegem foarte bine, noi nu am putea să îi spunem ceva profesorului respectiv. Chestionarele sunt anonime, dar nu știi ce se poate întâmpla, nu îți permiti să spui anumite lucruri, se iau personal și tot pe capul nostru cade și atunci preferăm să nu mai spunem nimic.” (elev, clasa a X-a)

Pe de altă parte, elevii sunt sceptici cu privire la capacitatea lor de a produce vreo schimbare prin completarea chestionarelor de feedback, profesorul fiind mai degrabă neinteresat de opiniile elevilor.

”Nu cred că s-ar schimba nimic, pentru că ar spune că au experiență în învățământ, știu ce trebuie să facă, și nu mai trebuie să se schimbe acum; adică puțini profesori încearcă să se plieze pe nevoile noastre.” (elevă, clasa a X-a)

Dreptul elevilor de a opta pentru disciplinele opționale din oferta școlii este, de asemenea, perceput a avea un caracter formal.

”De multe ori cele propuse sunt opționale obligatorii deoarece avem de ales 5 opționale dintr-o listă de 5. De exemplu, la orele opționale, anul trecut am avut de ales între Franceză și Franceză.” (elev, cls.a X-a)

Potrivit discuțiilor cu liceenii, reprezentantul din Consiliul Elevilor are mai degrabă rolul de a informa elevii despre deciziile luate de conducerea școlii, decât acela de a exprima poziția elevilor în procesul decizional.

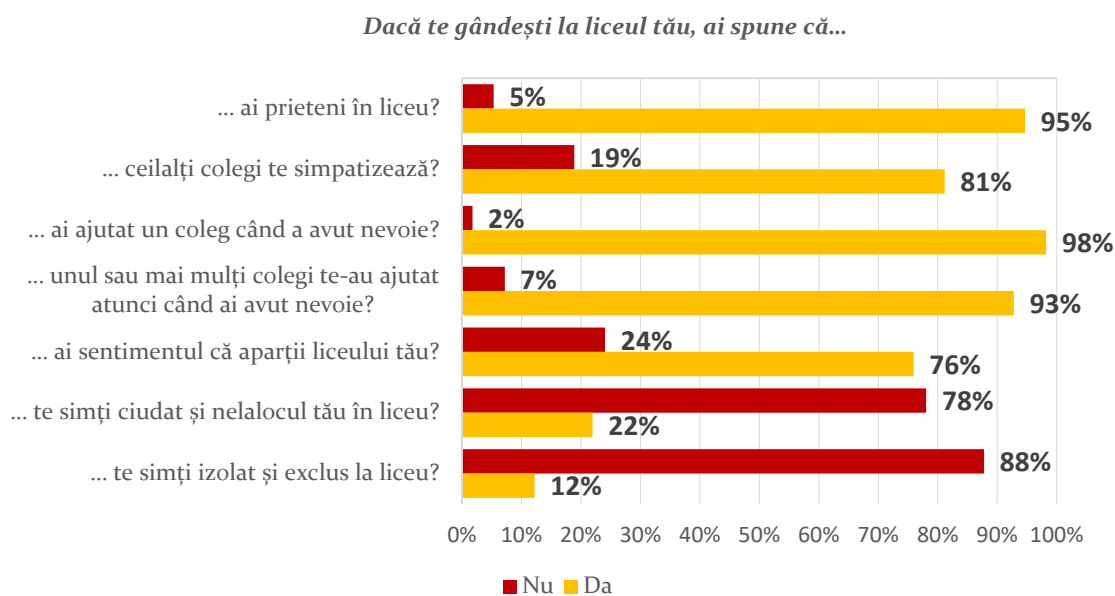
”Nu participăm la luarea de decizii din liceu. Suntem informați în legătură cu deciziile din consiliul liceului, sunt expuse propunerile pentru activități, dar nu suntem consultați, nu sunt discuții anterioare deciziilor cu privire la activități.” (elev, clasa a X-a)

5.6. Relațiile cu colegii și sentimentul de apartenență la comunitatea școlară

Evaluarea relațiilor cu colegii și a sentimentului de apartenență la comunitatea liceului în care studiază, a pus în evidență un nivel de integrare ridicat al elevilor. Astfel, 95% dintre elevi au prieteni în liceul în care învață, peste 80% se simt simpatizați de către colegi, 93% dintre elevi au fost ajutați de către colegi atunci când au avut nevoie, iar 98% au ajutat la rândul lor alți colegi.

În pofida cifrelor mari care arată o situație pozitivă, este relevant că 24% dintre elevi nu au dezvoltat sentimente de apartenență față de liceul unde studiază, 22% se simt ciudat și nelalocul lor în liceu, iar 12% se simt izolați și excluși în mediul școlar.

Graficul 5.9. Relațiile cu colegii

Fetele, mai frecvent decât băieții, și elevii de la liceele din urban, mai frecvent decât cei de la liceele din rural, primesc și acordă spijin colegilor la nevoie.

Deși înaintarea în ciclul liceal ar trebui să conducă la o mai bună integrare a elevilor în mediul școlar, elevii din clasa a XII-a se simt izolați și excluși într-o măsură mai mare decât colegii lor din anul de debut al liceului.

Relația cu colegii - focus-grupuri elevi

Focus-grupurile cu liceeni au abordat și relațiile lor cu colegii, contextele de socializare în aceste grupuri, precum și climatul de opinie privind fenomenul violenței școlare în liceul în care învață.

Debutul liceului aduce emoție și teamă în relația cu noii colegi, mai ales pentru elevii care provin din mediul rural și care învață pentru prima dată într-o școală din mediul urban și într-o clasă cu mulți elevi.

“Când am vazut cât de mulți sunt, am zis: <Uau! Nu mai sunt la mine la țară, nu mai suntem 15 copii pe care să-i cunosc pe toți>. Și începe panica aia – dacă nu or să mă accepte în grupuri, dacă nu o să fiu acceptată de colegi, dacă o să am certuri?!” (elevă, clasa a IX-a)

În general, elevii participanți la focus-grupuri menționează relații de colegialitate și chiar de prietenie, dezvoltate în colectivele claselor în care învață. Adesea, prietenii cu colegii de școală sunt conjuncturale, legăturile se păstrează pe perioada școlii, iar apoi slăbesc.

Comunicarea cu colegii de clasă în afara orelor de școală se realizează cel mai frecvent prin Instagram sau prin grupurile de Whatsapp. Aceste rețele reprezintă și canalele prin care liceenii își organizează activități de timp liber în comun, în grupuri mai mari sau mai mici.

“Petrecem timp cu colegii și în afara liceului, făcând ce se face la liceu. Lucruri tipice de adolescenți, ieșiri la cafea, film, ne adunăm pe la unii pe acasă, petreceri etc.” (elevă, clasa a X-a)

“În afara școlii, cu prietenii ieșim la suc, bîrfim, gătim, ne uităm la filme, plecăm, ieșim și ne plimbăm, mergem la sală, vorbim pe telefon/calculator.” (elevă, clasa a XI-a)

O caracteristică frecventă a climatului relațional în clasele elevilor participanți la focus-grupuri, este dezvoltarea unor microgrupuri în care comunicarea și relațiile sunt strânse, în afara cărora relațiile rămân oarecum formale, chiar reci. Aceste microgrupuri sunt de cele mai multe ori mixte (inclusiv fete și băieți), sunt relativ exclusive și se păstrează pe durata anilor de liceu, dacă nu apar conflicte sau evenimente care să le tulbure coeziunea.

“Sunt bisericuțe mixte, nu neapărat împărțite pe fete și băieți, în rest fiecare este cu treaba lui, deși mai avem prieteni și în clasă.” (elevă, clasa a XI-a)

„Sunt grupulețe... Cel puțin clasa noastră e divizată, dar cu grupul în care sunt eu, 10-12 oameni, ne vedem foarte des, am fost la mare, la munte, mergem constant în multe locuri împreună.” (elevă, cls a XI-a)

Elevii afirmă că, în general, neînțelegerile între elevi se limitează la certuri minore, conflictele însoțite de violență fizică sau verbală mai gravă fiind puțin frecvente. Pe de altă parte, sunt menționate situații de violență între elevi din alte instituții de învățământ, în legătură cu care se afirmă că nu s-ar fi luat măsurile necesare.

”Dau un exemplu mai brutal, care nu e din liceul ăsta, e din liceul în care eu am fost... Un băiat care era dintr-un anturaj foarte prost a bătut o fată, până i-a dat sângele. Cazul a fost mușamalizat. Doar cei din liceu știau și cunoștințele. Tatăl a fost la directoare și de acolo nu știu ce s-a mai întâmplat. A fost foarte nasol, și nu s-a întâmplat nimic.” (elevă, cls a XI-a)

Elevi din câteva licee menționează că au cunoștință de existența unor situații de bullying din alte clase, care nu sunt raportate de teama potențialelor repercusiuni. Formele de bullying aduse în discuție sunt izolarea, excluderea, marginalizarea, despre care se afirmă că sunt prezente în orice unitate de învățământ. Autorii bullyingului *”nu prea sunt interesați de școală, sunt detașați, dar mai sunt și elevi buni care fac asta, probabil dintr-un sentiment de superioritate sau pentru că au probleme acasă. Elevii nu se plâng de astfel de comportamente de bullying pentru că le este frică, de multe ori nici nu le spun părinților, pentru că, dacă le-ar spune, s-ar lua măsuri și lucrurile ar escalada.”* (elev, clasa a XI-a)

Este interesant de constatat că mulți dintre liceenii participanți la discuții sunt conștienți de efectele bullyingului și declară că, atunci când constată acest fenomen, încearcă să intervină pentru sancționarea lui.

”Un prieten de-al meu a avut probleme cu greutatea și a intrat în liceu și lumea comenta foarte mult pe tema asta. El între timp a pierdut greutatea în plus, e foarte ok acum, dar lumea continuă cu glumele astea. El fiind un om puternic, nu s-a văzut că l-a afectat. Dar dacă era o persoană care nu putea să ducă o chestie de genul ăsta, nu mai era așa ok. Noi glumim foarte mult, folosim foarte mult sarcasmul, dar n-avem de unde să știm cine-l duce și cine nu.” (elevă, clasa a XI-a)

Comportamente necolegiale care sunt la limita bullyingului, frecvent menționate de liceeni, sunt răspândirea unor zvonuri despre anumiți elevi, divulgarea publică a unor informații personale împărtășite în regim confidențial, așa-numita *”bârfă”*, care este în general depășită pentru păstrarea unor relații colegiale.

”Mai sunt unii colegi care vorbesc urât unii despre alții. Urât, mă refer la faptul că unii îi bârfesc pe alții. Mai sunt tensiuni, unele bârfe ajung la urechile altora, erau chestii pe care le făcea el sau eu, trebuiau să rămână ascunse și după aia afla jumătate din clasă. Dar nu ne mai supărăm unul pe altul, că suntem o clasă, până la urmă.” (elev, clasa a X-a)

5.7. Discriminarea în mediul școlar

Discriminarea este înțeleasă ca tratamentul diferențiat (favorabil sau defavorabil) al unei persoane, datorat apartenenței acelei persoane la un anumit grup sau categorie socială. Discriminarea ca tratament ce aduce prejudicii, se referă la tratamentul necorespunzător și potențial nedrept al indivizilor, datorat apartenenței lor de grup.

Discriminarea în mediul școlar este un fenomen care afectează profund atât calitatea vieții elevilor supuși discriminării, cât și climatul social general din unitățile de învățământ.

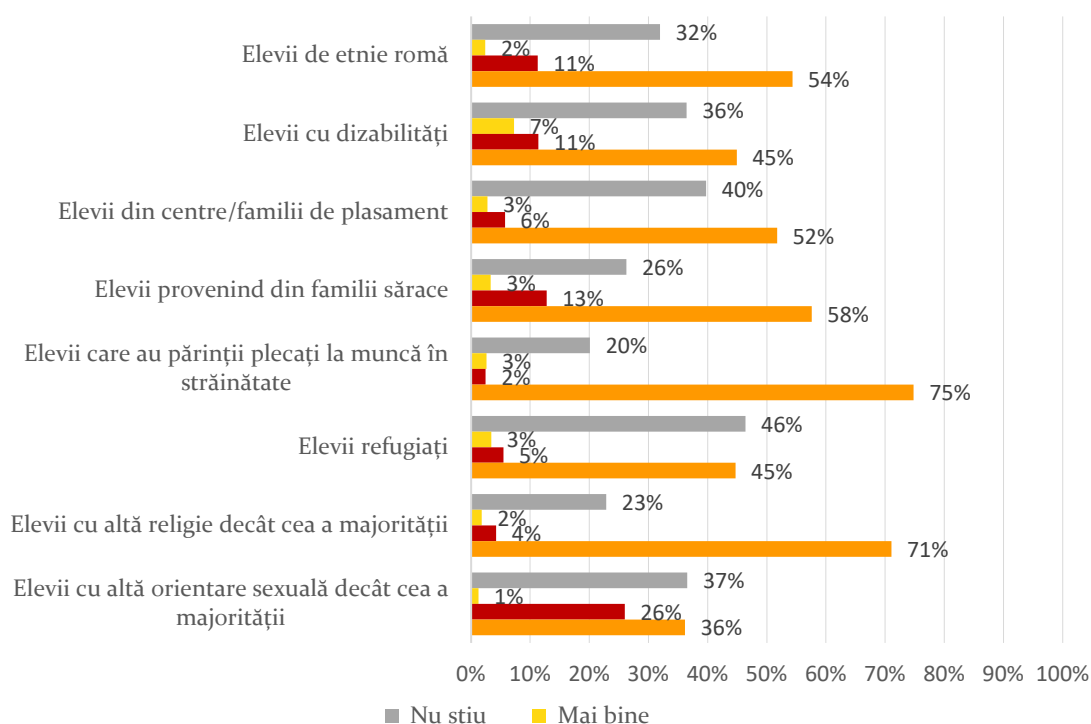
Măsurarea percepției privind discriminarea diverselor categorii dezavantajate de elevi (prezentate respondenților în listă, pentru ca aceștia să aleagă dacă ei consideră că persoanele aparținând fiecărei categorii sunt tratate “Mai bine”, “La fel” sau “Mai rău”, comparativ cu ceilalți), a evidențiat următoarele categorii despre care cei mai mulți elevi cred că nu sunt tratate diferențiat: elevii cu părinți plecați la muncă în străinătate și cei cu o altă religie decât cea majoritară (peste 70% dintre respondenți consideră că aceștia sunt tratați la fel ca ceilalți).

Categoriile despre care elevii (în proporții de peste 10%) cred că au parte de un tratament diferențiat negativ (sunt percepuți a fi tratați *Mai rău* decât ceilalți), sunt elevii de etnie romă, cei cu dizabilități, cei provenind din familii sărace și cei cu altă orientare sexuală decât cea a majorității; în legătură cu aceștia din urmă, mai mult de un sfert dintre elevi (cea mai ridicată pondere a percepției discriminării negative) cred că sunt tratați mai rău decât ceilalți.

Procentele ridicate ale elevilor care răspund *Nu știu* (între 20% și 46%) pot sugera fie că aceștia nu pot aprecia prezența tratamentului discriminatoriu, fie că în liceele în care învață, nu există situații care să le permită formarea unei opinii pe acest subiect.

Graficul 5.10. Percepția discriminării în mediul școlar

Cum consideri că sunt tratați în școala ta, elevii aparținând următoarelor categorii, comparativ cu ceilalți?

Existența discriminării negative a elevilor de etnie romă din liceul în care studiază, este percepută în ponderi semnificativ mai mari de către elevii claselor a XI-a și a XII-a (comparativ cu cei din primii doi ani de liceu), dar și de către elevii din liceele publice, comparativ cu cei din liceele private.

Percepția discriminării negative a elevilor cu altă orientare sexuală decât cea a majorității, este semnificativ mai puternică în liceele din mediul urban, comparativ cu cele din rural, unde răspunsul *Nu știu* este prezent în cote mult mai ridicate, dar și de către elevii care provin din mediul urban, comparativ cu cei din rural.

Mediul rural de proveniență a elevilor este asociat semnificativ cu o pondere mai mare a percepției unui tratament nediferențiat al elevilor din toate categoriile expuse discriminării, cu excepția celor cu o altă orientare sexuală.

5.8. Violența în mediul școlar

Alături de discriminare și, adesea, în strânsă relație cu acest fenomen, violența fizică, verbală sau simbolică afectează major bunăstarea elevilor, performanțele lor școlare, calitatea relațiilor interpersonale și a mediului școlar în ansamblu. Amenințarea cu violența și excluderea din grup au un impact important asupra stimei de sine, sentimentului de securitate și dezvoltării plene a adolescenților, reprezentând factori care favorizează absenteismul și chiar abandonul școlar.

Prezența acestor forme de victimizare în mediul școlar a fost investigată prin măsurarea frecvenței cu care elevii investigați afirmă că au fost victime ale diferitelor forme de violență, pe parcursul ultimului an.

Peste 80% dintre liceeni nu au fost niciodată în situația de a nu se simți în siguranță în liceul lor în ultimul an. Totuși, peste 12% au avut acest sentiment o dată-de două ori, iar aproximativ 6% (procente cumulate între *De câteva ori pe lună* și *De mai multe ori pe săptămână*) l-au avut destul de frecvent.

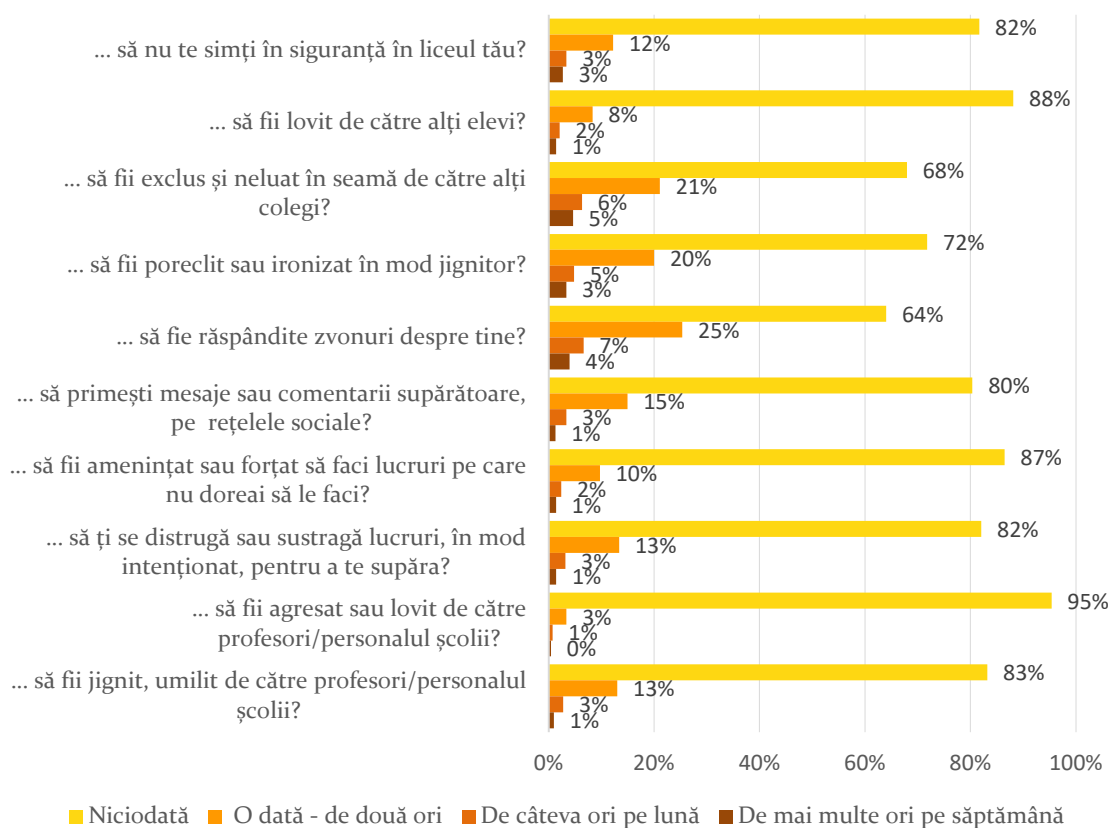
Incidența situațiilor de violență pare a fi redusă, cele mai multe dintre evenimentele a căror frecvență a fost măsurată, neapărând niciodată în ultimul an, în cazul a peste 80% dintre elevii de liceu. Excepție fac comportamentele din categoria bullyingului, a căror prezență ocazională (o dată-de două ori în ultimul an) este afirmată mai frecvent de către liceeni. Astfel, mai mult de un sfert dintre elevi au afirmat răspândirea de zvonuri cu privire la ei, peste 20% s-au simțit excluși și neluați în seamă de către alți colegi, 20% au fost porecliți sau ironizați în mod jignitor, 15% au primit mesaje sau comentarii supărătoare pe rețelele sociale, iar peste 13% au fost victimele distrugerii sau sustragerii intenționate a unor bunuri personale.

Este important de menționat că între 8% și 11% dintre elevi (procente cumulate între *De câteva ori pe lună* și *De mai multe ori pe săptămână*) au fost supuși frecvent bullyingului manifestat prin excludere, răspândire de zvonuri, poreclire sau ironizare jignitoare.

În pofida incidenței reduse, nu este lipsit de semnificație că 13% dintre elevi au afirmat că au fost jigniți sau umiliți de către personalul școlii o dată - de două ori în ultimul an, iar aproximativ 4% au fost supuși acestui tratament în mod frecvent.

Graficul 5.11. Incidența unor forme de violență în mediul școlar

*Cât de des (dacă este cazul), în ultimul an,
ți s-a întâmplat... ?*

Analiza modului în care variază incidența diferitelor situații de violență/bullying, în funcție de principalele caracteristici socio-demografice ale elevilor sau ale liceului în care ei studiază, relevă că băieții afirmă mai frecvent decât fetele că în ultimul an, au fost victime ale violenței exercitate de către alți elevi sau de către profesori/personalul școlii, dar și că au fost în mod frecvent porecliți sau ironizați în mod jignitor, precum și amenințați sau forțați să facă lucruri împotriva voinței lor; fetele percep într-o pondere mai mare decât băieții sentimentul de nesiguranță în școală, excluderea frecventă de către alți colegi sau faptul că au fost victime ale unor zvonuri răspândite pe seama lor.

Elevii din anul terminal sunt mai rar victime ale majorității formelor de violență/bullying măsurate, prin comparație cu colegii lor din clasele a IX-a și a X-a, cu excepția situației de a fi jigniți, umiliți de către profesori sau personalul școlii, care are incidența cea mai redusă în rândul elevilor din primul an de liceu.

Dacă mediul în care se află se află liceul nu produce variații semnificative ale situațiilor de violență ale căror victime sunt elevii, mediul de rezidență al acestora aduce diferențe interesante, care indică o situație defavorabilă pentru elevii care provin din mediul rural. Astfel, aceștia experimentează într-o pondere mai mare decât cei din urban sentimentul de nesiguranță în școală, excluderea de către ceilalți colegi, răspândirea de zvonuri despre ei, distrugerea sau sustragerea voluntară a unor obiecte care le aparțin. Elevii care locuiesc în urban afirmă însă într-o pondere mai mare decât cei din rural, că sunt frecvent victime ale jignirilor și umilirii de către profesori sau personalul școlii.

Liceul public, versus liceul privat, este mai frecvent asociat cu majoritatea formelor de violență/bullying menționate de către elevi.

Efecte ale violenței/bullyingului

Elevii care au afirmat că pe parcursul ultimului an au fost supuși oricărei forme de violență dintre cele prezentate în lista anterioară, au fost întrebați cum au fost afectați de situațiile de victimizare experimentate, având posibilitatea să aleagă dintr-o listă de posibile efecte ale violenței, în plan personal. Peste 40% dintre aceștia afirmă că nu s-au simțit afectați în mod serios de situațiile respective.

Efectele resimțite mai frecvent de către elevii care au experimentat violență sau sentimente de nesiguranță la școală, au fost:

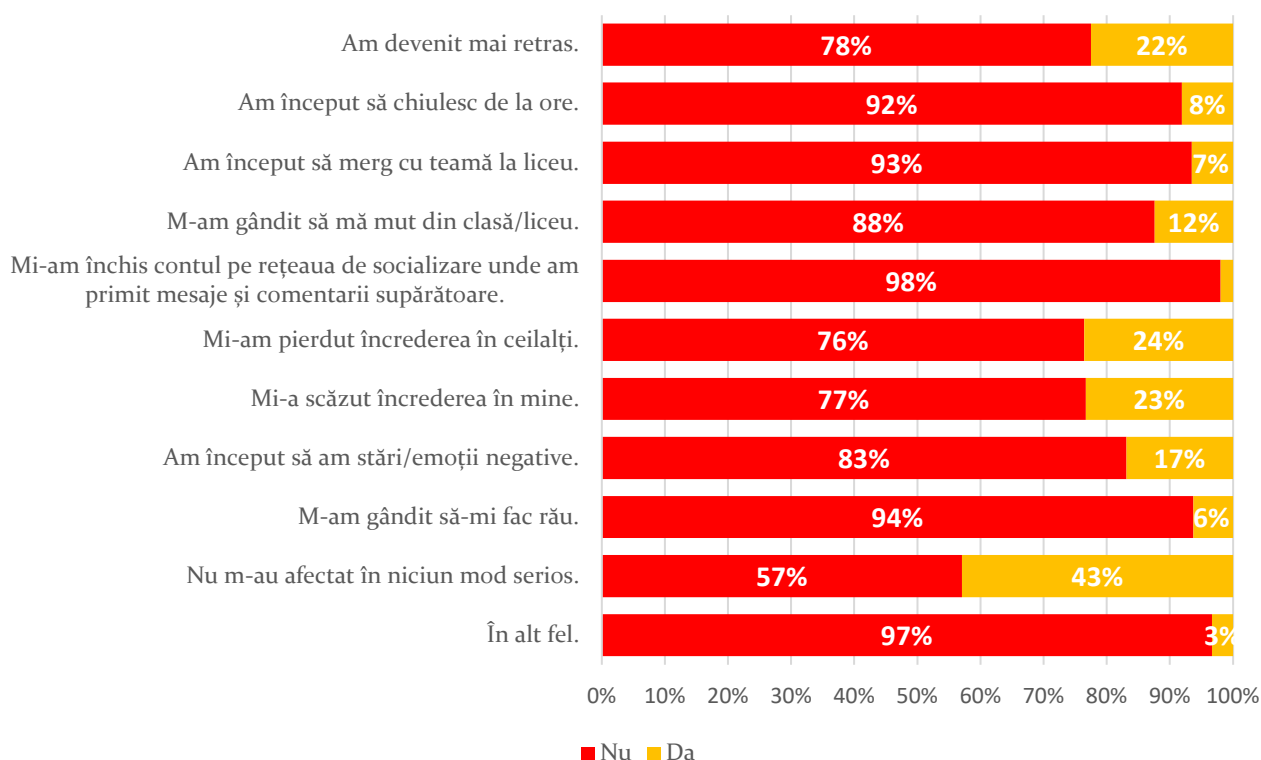
- Pierderea încrederii în ceilalți (24%);
- Scăderea încrederii în propria persoană (23%);
- Izolarea față de ceilalți (“Am devenit mai retras” – 23%);
- Stări/emoții negative (17%);
- Luarea în considerare a mutării din clasa/liceul respectiv (12%).

Efecte ale violenței resimțite cu o frecvență mai scăzută (între 6% și 8%), dar semnificative din perspectiva gravității lor, au fost: chiulul de la ore, mersul la liceu cu teamă, gândul de a-și face singuri rău.

Este necesar de menționat faptul că, având în vedere că răspunsurile sunt rezultatul evaluării subiective a unor situații care pot avea o cauzalitate complexă, este posibil atât ca efectele în plan comportamental constatate să aibă resorturi multiple și dificil de autoidentificat, cât și ca situațiile de victimizare experimentate, să producă efecte dificil de perceput de către liceenii supuși diferitelor forme de violență.

Graficul 5.12. Efecte ale violenței/bullyingului

*Cum te-au afectat aceste comportamente?
(dintre cei care au menționat anterior incidența vreunei forme de violență/bullying)*

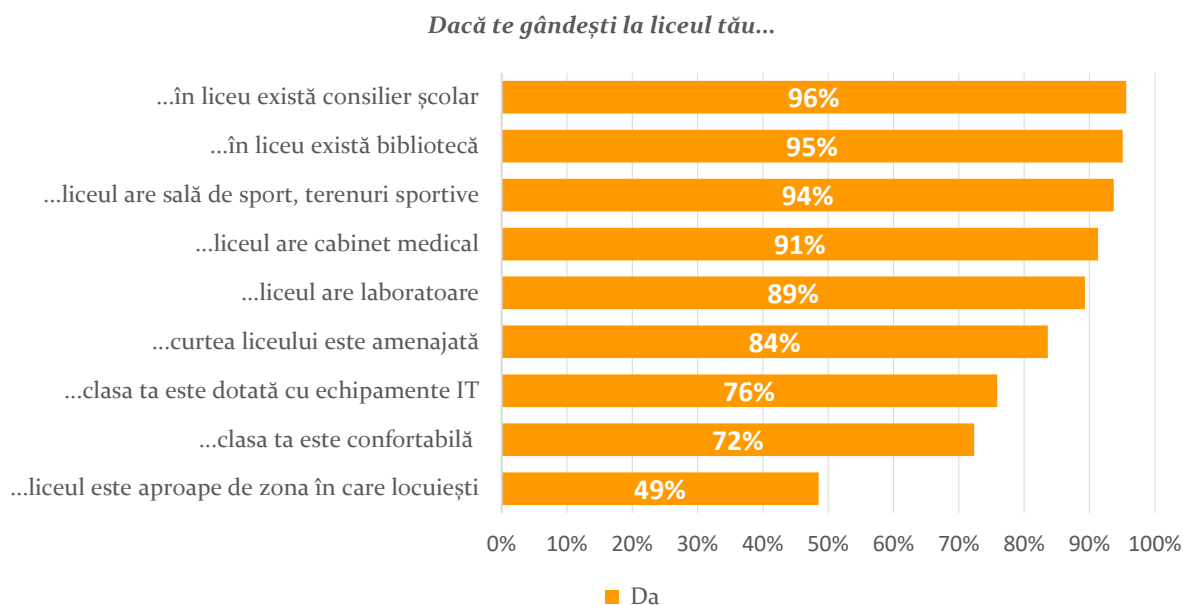

Analiza răspunsurilor în funcție de caracteristicile socio-demografice ale respondenților relevă o poziție de vulnerabilitate a fetelor, care afirmă că au resimțit majoritatea efectelor negative măsurate, în cote aproximativ duble comparativ cu băieții (cu excepția închiderii contului pe rețeaua de socializare unde au primit mesaje și comentarii supărătoare, care nu înregistrează variații semnificative ale răspunsurilor). Chiulul de la ore, ca efect al violenței în mediul școlar, este afirmat în procente semnificativ mai mari de către elevii claselor X-XII, comparativ cu cei din clasa a IX-a. Aceștia din urmă însă au luat în considerare mai frecvent decât cei din clasele XI-XII, să se mute din clasă/liceu, ca urmare a comportamentelor violente/de bullying la care au fost supuși.

5.9. Servicii, dotări și facilități de care beneficiază liceenii

Analiza cu privire la facilitățile oferite de liceul în care învață, arată că majoritatea covârșitoare a elevilor (peste 80%) declară că în școală există consilier școlar, bibliotecă, sală/terenuri de sport, cabinet medical, laboratoare, și că liceul are curtea amenajată. Aspectele deficitare pentru aproximativ un sfert dintre liceeni se referă la confortul clasei în care învață, și la dotarea acesteia cu echipamente IT. Peste jumătate dintre liceeni afirmă că liceul nu este aproape de zona în care locuiesc.

Graficul 5.13. Dotări și facilități existente în liceu

Din analiza rezultatelor în funcție de variabilele socio-demografice (mediul de rezidență al școlii, profilul și tipul școlii) se constată că³, în medie, elevii de la școlile urbane beneficiază de mai multe facilități la școală, decât cei de la școlile din mediul rural. Există totuși și excepții. De exemplu, cei din rural declară mai frecvent decât cei din urban că școala este apropiată de zona în care locuiesc (65% vs. 48%), că au o curte a școlii amenajată (91% vs. 83%), sau că sala de clasă unde învață este confortabilă, luminoasă, aerisită (80% vs. 72%).

Elevii de la liceele cu profil real, umanist sau resurse naturale și protecția mediului raportează facilități mai multe decât cei de la profilurile tehnic, artă sau pedagogic⁴.

3. S-au testat, pe de o parte, diferențele între procente pentru fiecare variantă de răspuns, de la fiecare item supus evaluării (9 itemi), dar și diferențele între valorile indicelui de numărare a facilităților enumerate în întrebare (medii), la un prag de semnificație (p) de 0.05.

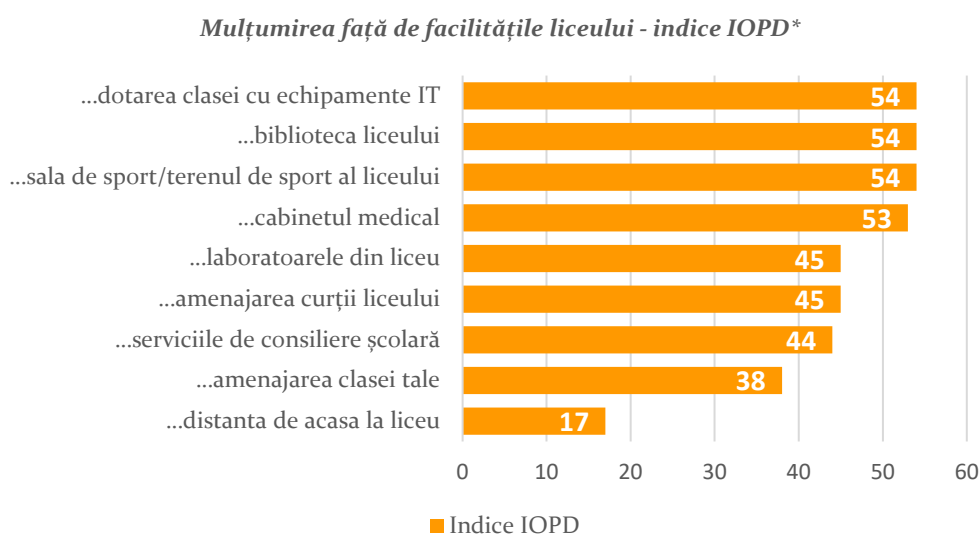
4. Diferențe semnificative statistic ale indicelui de numărare a facilităților enumerate în întrebare. (p=0.05).

Elevii de la școli private beneficiază în măsură mai mică de facilități precum săli/terenuri de sport (15% nu au, vs. 6% în sistemul public), laboratoare specializate de chimie, biologie etc. (20% nu au, vs. 10% în sistemul public), în schimb au clase dotate cu echipamente IT mai frecvent, comparativ cu cei de la școlile publice (89% vs 75% în sistemul public).

În ceea ce privește **mulțumirea elevilor față de facilitățile și condițiile oferite de liceu**, aceasta este cea mai ridicată raportat la *dotarea cu echipamente IT, bibliotecă, sală/teren de sport sau cabinet medical*, și cea mai scăzută pentru *proximitatea față de casă sau amenajarea clasei*⁵. Aproximativ trei sferturi dintre elevi se declară mulțumiți sau foarte mulțumiți de dotarea cu echipamente IT a liceului, de biblioteca sau sala/terenul de sport al liceului, de cabinetul medical și aproximativ două treimi dintre elevi se arată mulțumiți sau foarte mulțumiți de amenajarea curții liceului, de laboratoarele din liceu, sau de serviciile de consiliere școlară. Pe de altă parte, mai puțin de jumătate dintre elevi se declară mulțumiți sau foarte mulțumiți de distanța de acasă până la liceu și mai puțin de două treimi, față de amenajarea clasei. De altfel, distanța de acasă până la liceu este aspectul care polarizează cotele de nemulțumire cele mai ridicate, care cumulează un sfert dintre opiniile elevilor. Alte aspecte care cumulează ponderi ale nemulțumirii de peste 10 procente sunt amenajarea clasei și cea a curții liceului.

Indicele opiniei personale dominante*, reprezentat în graficul de mai jos, reflectă ierarhia acestor aspecte, în funcție de gradul de mulțumire exprimat de către liceeni.

Graficul 5.14. Satisfacția față de dotările și facilitățile existente în liceu

*Notă: Formula indicelui opiniei personale dominante (IOPD) = $(p-n) \cdot (100-ne) / 100$, unde p = procent opinii pozitive (mulțumit + foarte mulțumit), n = procent opinii negative (nemulțumit + foarte nemulțumit), ne = procent opinii neutre (nici mulțumit, nici nemulțumit). Indicele variază între -100 și 100, unde -100 înseamnă atitudine de nemulțumire maximă, iar 100, atitudine de mulțumire maximă față de aspectul supus evaluării. Valoarea 0 semnifică o poziție neutră a respondenților. În această formulă, indicele este calculat la nivel agregat, nu pentru fiecare respondent în parte.

5. Întrebarea de satisfacție a fost adresată doar celor care au declarat că liceul are facilitatea respectivă, excepție făcând itemii referitori la distanța față de liceu, amenajarea curții liceului și amenajarea clasei.

Din analiza răspunsurilor cu privire la gradul de mulțumire față de facilitățile și condițiile oferite de unitatea de învățământ, în funcție de variabilele socio-demografice, se constată că⁶ elevii de clasa a IX-a sunt, în medie, mai mulțumiți de facilitățile liceului, decât cei din clasele a XI-a și a XII-a, elevii de la liceele private sunt mai nemulțumiți de biblioteca liceului și de cabinetul medical, dar mai mulțumiți de serviciile de consiliere școlară, comparativ cu elevii din liceele publice. Băieții sunt mai mulțumiți decât fetele în ceea ce privește sala/terenul de sport, cabinetul medical al școlii și distanța între liceu și domiciliu, și mai nemulțumiți de dotarea clasei cu echipamente IT; fetele sunt mai mulțumite de biblioteca liceului, de dotarea clasei cu echipamente IT și de serviciile de consiliere școlară, și mai nemulțumite de cabinetul medical.

Elevii cu domiciliul în mediul urban sunt, în medie, mai mulțumiți de facilitățile oferite de liceul lor, față de cei din rural. Pe tipuri de facilități, se observă că elevii din rural sunt mai mulțumiți de laboratoarele din liceu, de serviciile de consiliere, sau de confortul clasei, și mai nemulțumiți de distanța de acasă până la liceu. Cei din urban, în schimb, sunt mai mulțumiți de distanța până la școală, de dotarea clasei cu echipamente IT și de cabinetul medical, dar mai nemulțumiți de confortul clasei și de bibliotecă.

Liceenii care învață la o unitate de învățământ din mediul rural, sunt, în medie, mai mulțumiți de facilitățile oferite, decât cei care merg la o școală din mediul urban. Pe tipuri de facilități, elevii de la liceele din rural sunt mai mulțumiți de amenajarea curții liceului, respectiv de confortul clasei, iar cei de la liceele urbane, mai mulțumiți de cabinetul medical și mai nemulțumiți de amenajarea curții liceului și de laboratoarele din liceu.

Cei care merg la o școală situată în localitatea de reședință sunt, în medie, mai mulțumiți de facilitățile unității de învățământ, comparativ cu cei care sunt nevoiți să vină din altă localitate la școală. Aceștia din urmă sunt, evident, mai nemulțumiți de distanța față de școală, dar mai mulțumiți de gradul de confort al clasei sau de serviciile de consiliere. Cei care locuiesc în aceeași localitate cu școala sunt mai mulțumiți de sala/terenul de sport, dotările clasei cu echipamente IT și cabinetul medical. Nemulțumirea acestora din urmă se referă la gradul de confort al clasei.

5.10. Transport școlar

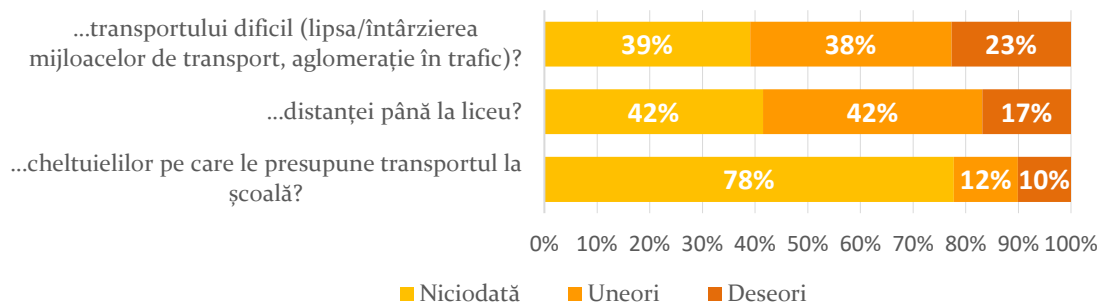
Distanța până la școală și dificultățile legate de transport se află printre factorii care influențează participarea elevilor la cursuri. Investigarea impactului acestora asupra participării școlare, arată că aproape un sfert dintre elevi întârzie sau lipsesc *deseori* de la ore din cauza transportului dificil, iar aproape 40% întâmpină *uneori* această dificultate. Peste 20% dintre elevi absentează de la ore din cauza cheltuielilor pe care le presupune transportul la școală.

---

6. S-au testat, pe de o parte, diferențele între procente pentru fiecare variantă de răspuns, de la fiecare item supus evaluării (9 itemi), dar și diferențele între valorile indicelui de mulțumire, construit ca medie a evaluărilor la toți cei 9 itemi, la un prag de semnificație (p) de 0.05.

Graficul 5.15. Probleme asociate transportului școlar

Cât de des se întâmplă să întârzi/lipsești de la ore din cauza...

Din analiza rezultatelor în funcție de variabilele socio-demografice se constată că⁷ elevii cu domiciliul în mediul rural lipsesc mai des de la ore decât cei din mediul urban, din toate motivele enumerate. În schimb, cei care învață la licee situate în mediul urban (nu neapărat și cu domiciliul aici) declară că lipsesc mai des de la ore din cauza transportului dificil, comparativ cu cei care învață la licee rurale.

Elevii de clasa a XII-a lipsesc mai des de la ore, decât cei din clasa a IX-a, atât din cauza distanței și a transportului dificil, cât și din cauza cheltuielilor pe care le presupune drumul spre școală. Cei de la profilul real lipsesc mai rar de la ore din cauza distanței sau cheltuielilor cu transportul, față de cei de la profilurile tehnic, resurse naturale și protecția mediului sau servicii. Liceenii de la școli publice lipsesc mai des din cauza cheltuielilor legate de transport, comparativ cu cei de la școli private, iar fetele lipsesc mai des de la ore din cauza transportului dificil, comparativ cu băieții.

Elevii având părinți cu un nivel de educație mai ridicat lipsesc mai rar de la școală din oricare dintre motivele investigate, comparativ cu cei cu părinți mai puțin educați.

7. S-au testat diferențele între procente pentru fiecare variantă de răspuns, de la fiecare item supus evaluării (3 itemi), în funcție de variabilele socio-demografice selectate.

Capitolul 6

Bugetul de timp, preocupări și interese

Pentru a evalua modul în care liceenii își alocă timpul disponibil în afara orelor de școală, aceștia au fost rugați să menționeze, pentru un set de 8 categorii, cât timp dedică fiecărui tip de activitate. În tabelul de mai jos sunt prezentate rezultatele obținute (media orelor), în funcție de frecvența (zilnică sau săptămânală) a activității respective. După cum se poate observa, cea mai mare parte a timpului, raportat la activitățile zilnice, este ocupată de rețelele de socializare și jocurile pe calculator/telefon (aprox. 6h/zi, în medie), iar raportat la activitățile săptămânale, de timpul petrecut cu prietenii (peste 7h/săptămână, în medie).

Tabelul 1. Bugetul de timp alocat diferitelor activități

Timpul alocat diverselor activități zilnice (ore/min)	N*	Minimum	Maximum	Medie
Somn (pe noapte)	4183	3	14	7h 12'
Utilizarea rețelelor de socializare	4182	0	14	3h 54'
Efectuarea temelor, proiectelor și altor activități pentru școală	4281	0	12	2h 24'
Jocuri pe calculator/telefon	4231	0	12	2h

Timpul alocat diverselor activități săptămânale (ore/min)	N	Minimum	Maximum	Medie
Timp liber cu prietenii	4500	0	50	7h 12'
Alte activități de timp liber	4523	0	50	5h
Activități extrașcolare (cursuri, cluburi, cercuri etc.), pasiuni/hobby-uri	4494	0	40	4h 24'
Meditații/pregătire suplimentară pentru școală/examene	4536	0	40	2h 36'

*Notă: Numărul de cazuri este diferit pentru fiecare item din cauza răspunsurilor invalide/improbabile eliminate din analiză.

Analiza rezultatelor în funcție de variabilele socio-demografice, relevă că⁸ elevii de clasa a XII-a alocă mai mult timp activităților legate de școală din afara orelor de curs, comparativ cu cei din clasele IX-XI, de exemplu, față de cei de clasa a XI-a, alocă în medie un timp aproape dublu (4h 30 min., față de 2h 36 min.) pentru meditații/pregătire suplimentară pe săptămână, și aproape triplu (4h 30 min., față de 1h 42 min.), față de cei de clasa a IX-a.

8. S-au testat diferențele între medii, în funcție de categoriile variabilei analizate, la un prag de semnificație (p) de 0.05.

Liceenii de la profilul Real, respectiv Pedagogic, alocă, în medie, mai mult timp meditațiilor/pregătirii suplimentare pentru școală/examene, comparativ cu cei de la alte specializări. Astfel, un elev de la Real petrece, în medie 3h 18 min. pe săptămână cu pregătirea suplimentară/meditațiile, față de 2h 6 min. petrecute de un elev la Resurse naturale și protecția mediului, sau 2h 12 min. de un elev la un liceu cu profil Tehnic.

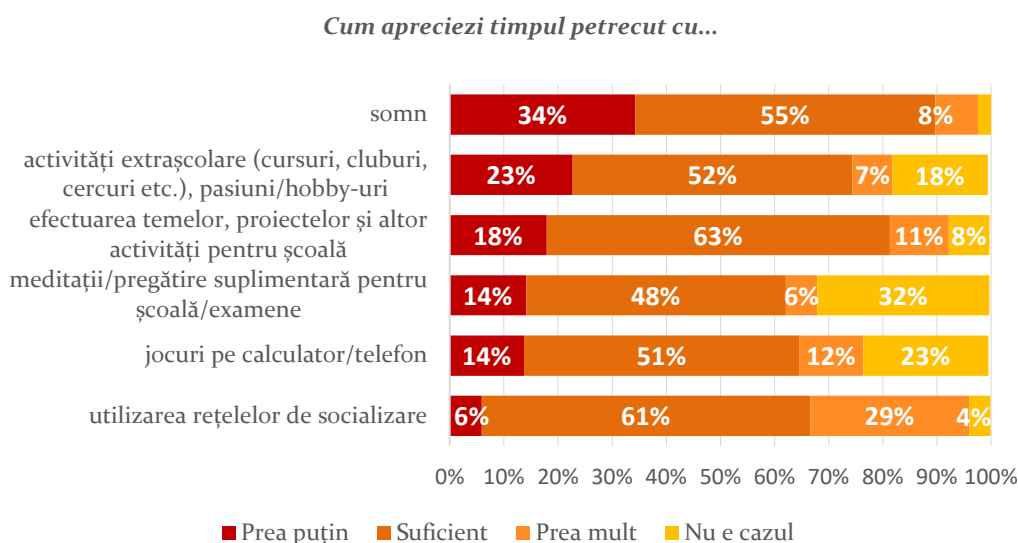
Elevii de la liceele publice alocă, în medie, mai mult timp activităților extrașcolare, pasiunilor/hobby-urilor, comparativ cu cei de la liceele private. Astfel, un elev de la un liceu public alocă, în medie, 4h 24 min./săptămână pentru astfel de activități, față de 3h 24 min./săptămână alocate de un elev la un liceu privat.

Fetele alocă, în medie, mai mult timp activităților legate de școală, comparativ cu băieții. Astfel, o fată petrece, în medie, 2h 42 min./zi pentru efectuarea temelor, proiectelor pentru școală, față de 2 ore/zi petrecute de un băiat, și 2h 48 min./săptămână cu meditațiile/pregătirea suplimentară, față de 2h 24 min./săptămână petrecute de un băiat. În schimb, băieții petrec mai mult timp cu diverse activități extra-școlare, comparativ cu fetele. De exemplu, un băiat petrece, în medie, peste 5 ore/săptămână cu activități extrașcolare, pasiuni și hobby-uri, față de 3h 42 min./săptămână petrecute de o fată, și peste 8 ore/săptămână cu prietenii, față de 6h 24 min./săptămână petrecute de o fată.

Elevii care au cel puțin un părinte cu studii superioare tind să aloce mai mult timp meditațiilor/pregătirii suplimentare pentru școală/examene, comparativ cu ceilalți. De exemplu, un elev al cărui tată are studii superioare petrece, în medie, 3h 12 min./săptămână cu activități de meditații/pregătire suplimentară, față de 2h 12 min./săptămână petrecute de un elev al cărui tată a absolvit 10 clase.

Întrebați *cum apreciază timpul petrecut cu diferite activități din afara orelor de curs*, cei mai mulți elevi s-au arătat mulțumiți de timpul alocat acestora. Astfel, aproximativ 1 din 2 elevi declară că timpul dedicat somnului, activităților extrașcolare, jocurilor pe calculator/telefon sau meditațiilor este suficient, iar aproximativ 6 din 10 declară că timpul dedicat temelor sau rețelelor sociale este de asemenea suficient.

Graficul 6.1. Aprecieri față de modul de distribuire a timpului

Liceenii consideră că alocă prea puțin timp pentru somn (34%), activități extrașcolare (23%) sau pentru teme, proiecte și alte activități pentru școală (18%). Ei se declară cei mai mulțumiți de modul de petrecere a timpului liber (65% sunt mulțumiți), și cei mai nemulțumiți de numărul de ore din programul școlar (22% sunt nemulțumiți).

Din analiza rezultatelor în funcție de variabilele socio-demografice, se observă următoarele variații semnificative⁹:

Elevii de clasa a XII-a apreciază în mai mare măsură că alocă prea mult timp activităților de pregătire suplimentară pentru școală/examene, comparativ cu cei din clasele IX-XI; cei de clasa a IX-a, în schimb, apreciază în mai mare măsură că alocă prea mult timp activităților extrașcolare sau jocurilor pe calculator/telefon, comparativ cu colegii lor de clasa a XII-a. Elevii din clasele a XI-a și a XII-a sunt mai nemulțumiți de modul în care își petrec timpul liber, comparativ cu elevii de clasa a IX-a.

Liceenii de la profilul Uman apreciază în mai mare măsură că alocă prea mult timp rețelelor de socializare, comparativ cu cei de la profilurile Tehnic, Resurse naturale și protecția mediului, Servicii sau Sportiv. Elevii de la liceele de Artă, respectiv cele cu profil Real, sunt cei mai nemulțumiți de numărul de ore din programul școlar, și implicit și de timpul liber avut la dispoziție.

Elevii de la licee private tind să fie mai mulțumiți cu timpul dedicat activităților școlare, respectiv modul de petrecere a timpului liber, comparativ cu cei de la liceele publice.

Fetele apreciază în mai mare măsură că alocă prea mult timp pentru utilizarea rețelelor sociale sau pentru teme/alte activități legate de școală, comparativ cu băieții, și prea puțin timp pentru activități extrașcolare, jocuri pe calculator/telefon sau somn. Fetele tind să fie mai nemulțumite de timpul liber avut la dispoziție și de modul în care își petrec timpul liber, iar băieții de numărul de ore din programul școlar și de timpul dedicat activităților școlare (inclusiv cele de pregătire suplimentară).

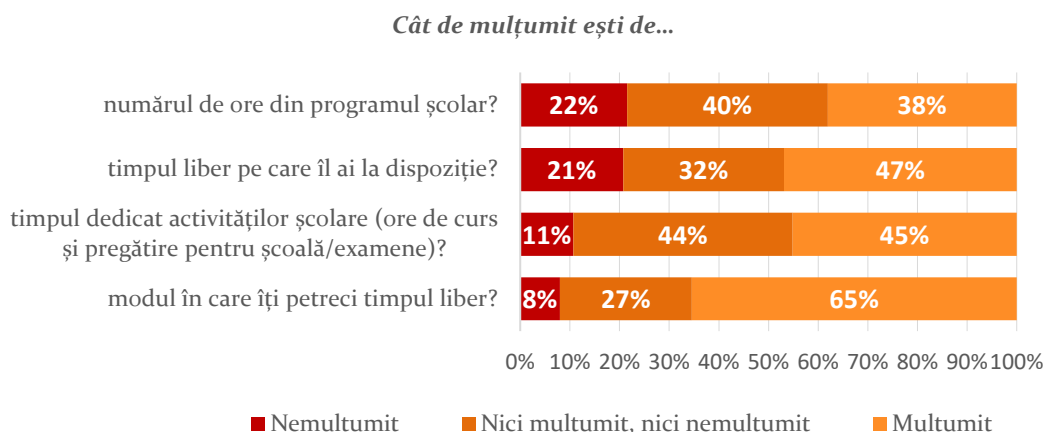
Liceenii care locuiesc cu ambii părinți apreciază în mai mare măsură că alocă prea mult timp pentru efectuarea temelor, proiectelor și altor activități pentru școală, comparativ cu cei care locuiesc cu un singur părinte.

Elevii care locuiesc în mediul rural tind să aprecieze că acordă prea puțin timp pregătirii suplimentare pentru școală, activităților extrașcolare, dar și rețelelor sociale, jocurilor pe calculator/telefon sau somnului, comparativ cu cei ce locuiesc în urban. Cei care învață la un liceu din mediul rural sunt mai mulțumiți cu numărul de ore din program, cu timpul dedicat activităților școlare, dar și cu timpul liber avut la dispoziție, comparativ cu cei care învață la licee urbane.

Elevii cu părinți mai educați, absolvenți de studii superioare și de master, tind să fie mai mulțumiți de numărul de ore din programul școlar, comparativ cu elevii având părinți cu un nivel de educație mai redus.

9. S-au testat diferențele între procente pentru fiecare variantă de răspuns, de la fiecare item supus evaluării, la un prag de semnificație (p) de 0.05.

Graficul 6.2. Satisfacția față de timpul alocat diferitelor activități

Preocupări și interese - focus-grupuri liceeni

Elevii au interese foarte variate, în afara activităților școlare cotidiene. Unii preferă sportul, alții călătoriile, fotografia și plimbările în natură, iar alții muzica, teatrul sau chiar gătitul. Unele pasiuni de acum se doresc a fi transformate în posibile opțiuni de carieră, altele sunt doar hobby-uri care le oferă o stare de bine.

"Pentru mine o mare pasiune este bucătăria și pe viitor aș visa să am un restaurant, dar părinții mei consideră că nu este o opțiune atât de safe și preferă să mă axez pe matematică sau informatică, ceva care să îmi asigure un viitor." (elev, clasa a XI-a)

În ceea ce privește obstacolele întâlnite, unii elevi declară că adesea părinții îi descurajează în a-și urma pasiunile pe termen lung, pentru că "nu sunt de viitor".

"Eu am făcut 3 ani de liceu numai științe politice cum am putut eu mai bine, și nu mă lasă [părinții], nu e de viitor, și mi-ar plăcea să fac ceva în sport, asta e pasiunea mea numărul 1, dar din nou, nu e de viitor să mă fac ghid montan." (elevă, clasa a XI-a)

De asemenea, o dificultate întâlnită de o parte dintre elevii intervievați, în a-și urma pasiunile dorite și uneori chiar de a ține pasul cu școala, este timpul insuficient:

"De foarte multe ori timpul este un factor limitator, liceul este sufocant pe scurt, mai ales că învățăm după-amiaza. Și dacă ajungi acasă și tu vrei să faci ceva extra, de exemplu să cânti la un instrument și când vezi că ai o tema mare nu îți mai vine să faci nimic" (elev, clasa a X-a).

Transportul școlar deficitar reprezintă o altă barieră pentru utilizarea optimă a timpului zilnic, afectând întregul program al elevilor care nu locuiesc în proximitatea liceului.

“Eu trebuie să mă trezesc la 4:30 ca să ajung la liceu la 8. [După ore, pentru a ajunge acasă, mai durează] încă două ore”. (elevă, clasa a X-a)

Unii elevi recunosc faptul că utilizarea excesivă a rețelelor sociale și a jocurilor online le ocupă o bună parte a timpului liber, afectându-le somnul, dar și întregul program.

“Printr-a IX-a pierdeam mai mult timpul pe internet, am avut zile în care mă culcam pe la 3, mă trezeam pe la 6.” (elev, clasa a XI-a)

“... Activitățile astea online predomină în viața noastră, deci ocupă mai mult timp decât am vrea.” (elev, clasa a IX-a)

Capitolul 7

Competențele sociale ale liceenilor

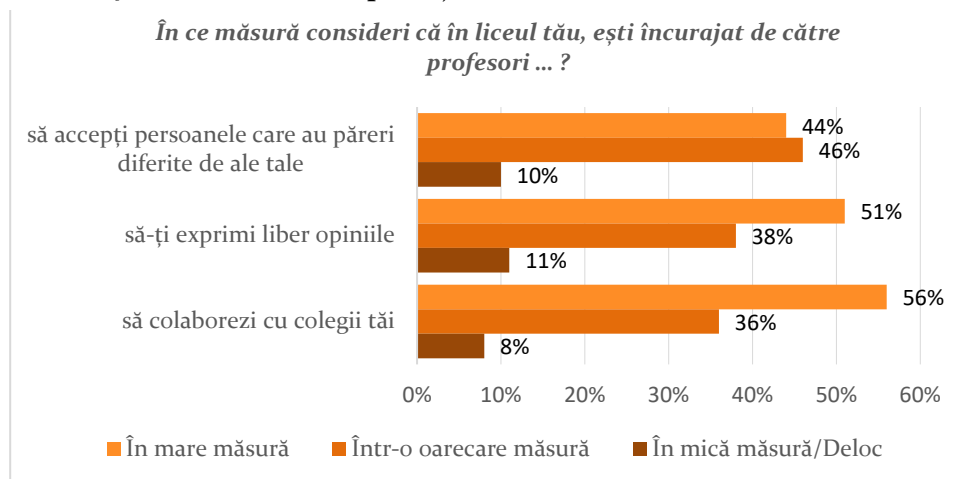
Mediul școlar și cultura organizațională din unitățile de învățământ în care elevii își desfășoară activitățile pot influența măsura în care elevii dobândesc competențe sociale. Cultura școlii și valorile promovate în mediul școlar pot favoriza o atitudine pozitivă a elevilor față de alteritate și diversitate, școlile care promovează învățarea incluzivă și interacțiunile pozitive putând facilita dezvoltarea acestor competențe. De asemenea, metodele didactice folosite de către profesori au un rol esențial în dezvoltarea competențelor sociale. O abordare pedagogică încurajând discuția deschisă, dezbateră și lucrul în echipă poate ajuta elevii să își exprime liber opiniile și să învețe să colaboreze cu colegii lor.

Adolescența este o perioadă de dezvoltare complexă, în care tinerii încep să își formeze propria identitate și să își dezvolte abilitățile sociale. Achiziționarea competențelor sociale, printre care și acceptarea diferențelor, poate fi strâns legată de dezvoltarea cognitivă și a gândirii critice. Profesorii joacă un rol cheie în formarea competențelor sociale ale elevilor, în situația în care îi încurajează pe elevi să-și exprime liber opiniile, oferindu-le feedback și promovând toleranța, acceptarea și respectul față de diferențe.

Acceptarea persoanelor care au păreri diferite

Aproape jumătate dintre liceenii intervievați (46%) consideră că sunt încurajați de către profesori să accepte persoanele care au păreri diferite de ale lor *într-o oarecare măsură*. Un procent relativ asemănător de liceeni (44%), sunt de acord cu acest lucru, *în mare măsură*, în timp ce 10% dintre elevi simt că sunt încurajați *în mica măsură sau deloc* în acest sens.

Graficul 7.1. Dezvoltarea competențelor sociale ale elevilor

Elevii din clasele terminale care consideră că sunt încurajați în mică măsură/deloc (12% - 13%) de către profesori să accepte persoanele care au păreri diferite de ale lor, au o pondere mai mare decât cei din clasele mai mici care au opinii similare (7% - 9%).

Exprimarea în mod liber a opiniilor

Jumătate dintre liceenii intervievați consideră că sunt încurajați într-o mare măsură de către profesori să-și exprime liber opiniile, iar aprox. 40% consideră că sunt încurajați în această direcție într-o oarecare măsură.

Analiza răspunsurilor elevilor în funcție de principalele caracteristici socio-demografice, relevă că elevii din clasa a XII-a care consideră că sunt puțin/deloc încurajați de către profesori să-și exprime liber opiniile (15%) înregistrează un procent mai mare decât cei din clasele a IX-a și a X-a (8% - 9%), de asemenea elevii care învață la profilul Real (13%) comparativ cu cei de la profilul Tehnic (8%). Pe de altă parte, elevii care învață în licee private și care apreciază că sunt încurajați de către profesori în mare măsură să-și exprime liber opiniile (62%) au o pondere mai mare decât cei din unitățile de învățământ publice (50%).

Colaborarea cu colegii

Colaborarea în mediul școlar poate promova abilități de comunicare, abilități de lucru în echipă, rezolvarea problemelor și înțelegerea perspectivelor diferite, elevii învățând să aprecieze contribuțiile fiecărui membru al echipei și să dezvolte relații interpersonale pozitive.

Mai mult de jumătate dintre liceenii intervievați apreciază că sunt încurajați de către profesori să colaboreze cu colegii lor în mare măsură, în timp ce peste o treime sunt încurajați în această direcție într-o oarecare măsură.

Elevii de clasa a XII - a care consideră că sunt încurajați de către profesori în mică măsură/deloc (11%) să colaboreze cu colegii lor, sunt mai exigenți și în raport cu acest comportament al profesorilor, comparativ cu colegii lor din clasele a IX-a și a X-a, care au aceste opinii în ponderi mai reduse (5% - 6%).

Liceele private, pe de altă parte, se dovedesc medii în care elevii percep mai frecvent că sunt încurajați de către profesori în mare măsură să colaboreze cu colegii lor (64%), comparativ cu elevii care studiază în școli publice (56%).

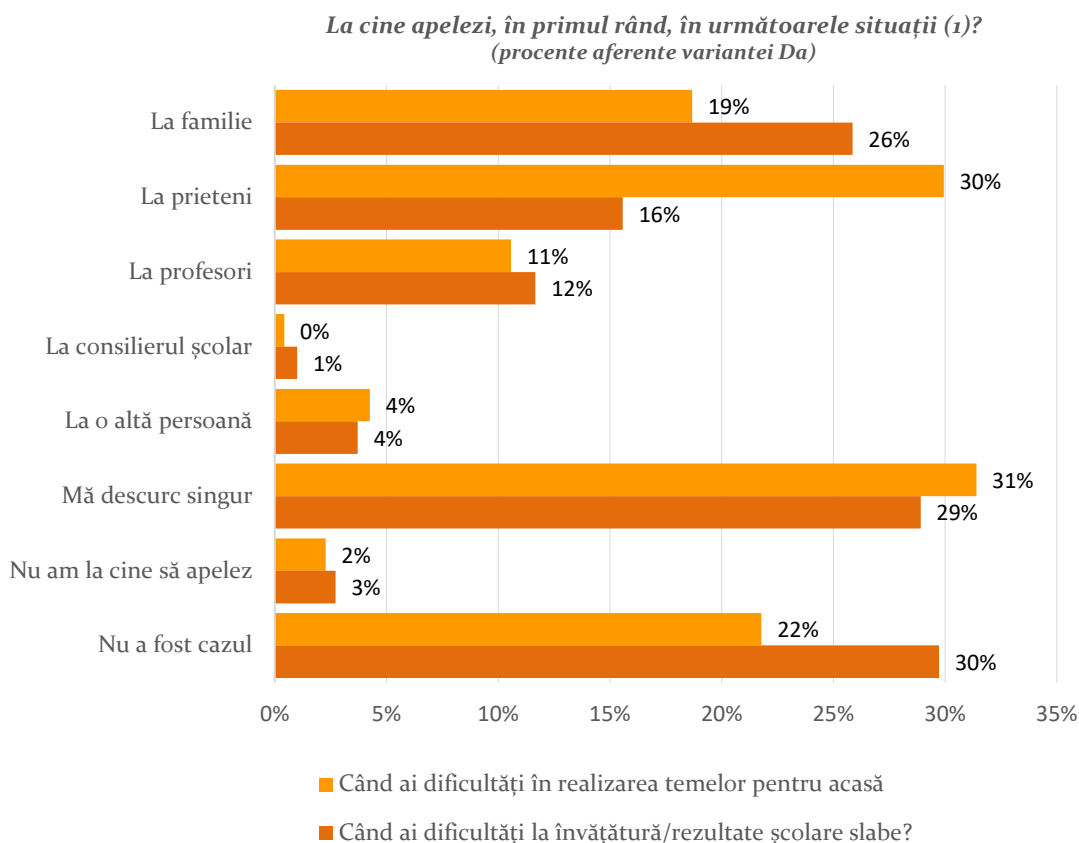
Capitolul 8

Instanțe de sprijin și modalități de gestionare a problemelor

(1) Instanțele de sprijin ale liceenilor în situațiile în care aceștia **întâmpină dificultăți la învățatură, au rezultate școlare slabe sau probleme în realizarea temelor pentru acasă**, sunt prietenii și familia. Liceenii apelează în primul rând la prieteni pentru sprijin în realizarea temelor (aproximativ 30% dintre ei) și în primul rând la familie atunci când au rezultate școlare slabe (26%). Deși ambele tipuri de dificultăți sunt circumscrise activităților școlare, profesorii reprezintă instanțe de sprijin pentru doar aproximativ 11% dintre elevi.

Între 20% și 30% dintre liceeni afirmă că nu au avut astfel de dificultăți, iar aproximativ 30% se descurcă singuri atunci când se află în aceste situații.

Graficul 8.1. Instanțe de sprijin în situații dificile (legate de activitatea școlară)

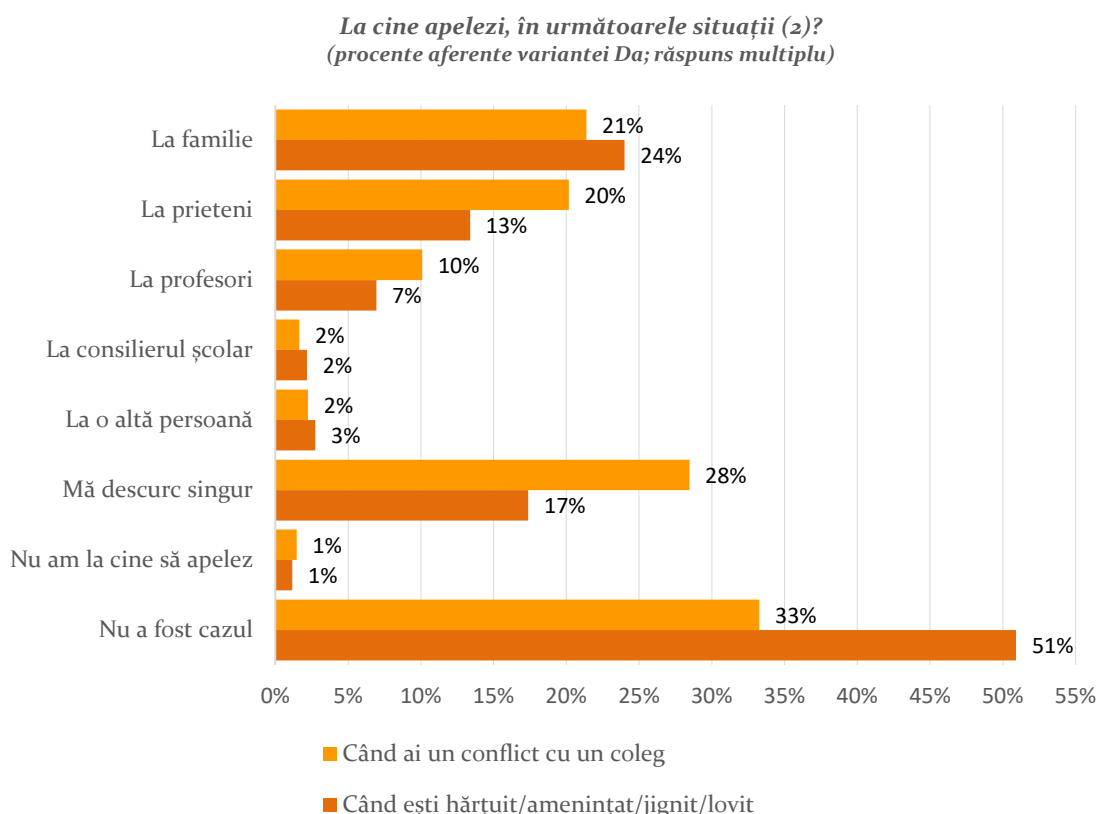
În cazul dificultăților întâmpinate de liceeni în ceea ce privește realizarea temelor pentru acasă sau obținerea unor rezultate școlare satisfăcătoare, apelul la familie și prieteni este semnificativ mai frecvent în cazul fetelor (comparativ cu băieții) și al elevilor din clasele a IX-a și a X-a (comparativ cu cei din clasele superioare).

(2) Familia și prietenii reprezintă instanțele favorite de sprijin și atunci când licenii au **conflicte cu colegii** (cele două instanțe au ponderi egale în opțiunile respondenților, de aprox. 20%), sau în situația în care sunt **victime ale violenței/bullyingului** (aproximativ 20% dintre liceeni se adresează familiei și 13%, prietenilor). Consilierul școlar, care reprezintă, teoretic, sprijinul instituțional în astfel de cazuri, se dovedește a nu fi accesat decât într-o măsură neglijabilă, de aproximativ 2% dintre liceeni.

Peste jumătate dintre elevii de liceu afirmă că nu au fost în situația de a solicita sprijin din cauza violenței/bullyingului, iar aproximativ 17%, că se descurcă singuri în aceste împrejurări.

O treime dintre elevi nu au fost în situația de a apela la cineva din cauza conflictelor cu colegii, iar aproape 30% afirmă că se descurcă singuri.

Graficul 8.2. Instanțe de sprijin în situații dificile (conflicte, violență școlară)

Aflate în situații conflictuale cu colegii, sau în situația în care sunt victime ale violenței/bullyingului, fetele se adresează atât familiei, cât și prietenilor și profesorilor, în ponderi semnificativ mai mari decât băieții. Aceștia, în schimb, afirmă mai frecvent decât fetele că se descurcă singuri în circumstanțele menționate.

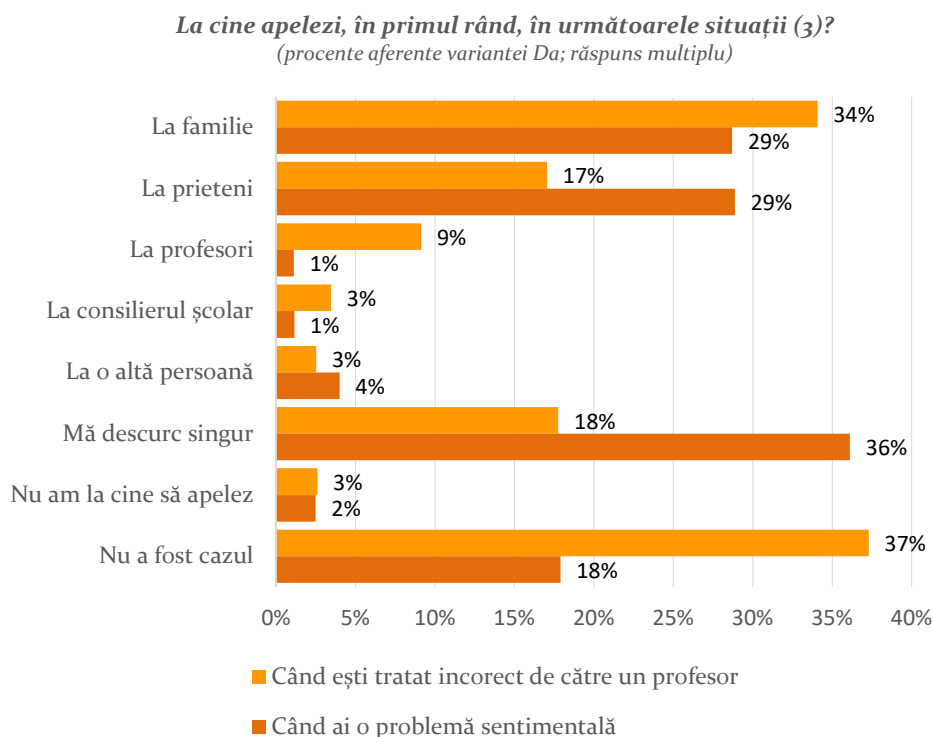
În aceleași situații problematice, elevii care studiază într-un liceu situat în mediul urban sau care provin din mediul urban, apelează la prieteni într-o măsură semnificativ mai mare decât colegii lor din rural, de asemenea elevii care studiază în liceele publice, comparativ cu cei de la liceele private. De asemenea, elevii din primii doi ani de liceu apelează în situațiile conflictuale la familie și la profesori, în cote semnificativ mai ridicate decât colegii lor din clasele a XI-a și a XII-a.

(3) **Tratamentul incorect din partea unui profesor** este discutat de către cei mai mulți dintre elevi (34%) cu familia, prietenii reprezentând a doua cea mai apelată instanță de sprijin în această situație (de către aproape 29% dintre liceeni). 37% dintre elevi nu au fost în situația de a fi tratați incorect de către profesori, iar 18% afirmă că se descurcă singuri atunci când se află în această împrejurare.

Problemele sentimentale sunt gestionate fără a apela la sprijin exterior de către cei mai mulți dintre liceeni (36%), în vreme ce ponderi aproximativ egale ale respondenților (de aproape 30%) apelează la prieteni sau familie atunci când au o problemă sentimentală.

Consilierul școlar reprezintă și în aceste ambe situații problematice, o instanță foarte puțin accesată pentru sprijin.

Graficul 8.3. Instanțe de sprijin în situații dificile (tratament incorect la școală, probleme sentimentale)

În situația unui tratament incorect din partea unui profesor, fetele apelează la aproape toate instanțele de sprijin investigate (cu excepția consilierului școlar, unde nu sunt înregistrate variații semnificative) mai frecvent decât băieții, care afirmă însă în mai mare măsură că se descurcă singuri. Și în această situație, elevii din urban (de la un liceu din urban sau provenind din mediul urban), dar și cei din liceele publice, se adresează prietenilor în ponderi semnificativ mai mari decât colegii lor din rural, respectiv de la liceele private.

Și atunci când au probleme sentimentale, fetele apelează la familie și prieteni în mai mare măsură decât băieții. Ca și în situațiile problematice anterioare, atunci când au probleme sentimentale, elevii din urban (de la licee situate în urban sau care provin din mediul urban), se adresează prietenilor în ponderi semnificativ mai mari decât cei din rural (ca mediu al liceului, dar și ca mediu de proveniență).

Instanțe de sprijin și modalitățile de gestionare a problemelor – focus-grupuri liceeni

Cercetarea calitativă a avut în vedere și identificarea modurilor în care elevii fac față situațiilor dificile din viața lor precum și a surselor de sprijin pe care le accesează în astfel de momente, întrucât existența unei diversități a instanțelor de suport și a strategiilor de adaptare joacă un rol crucial în promovarea sănătății mentale și a bunăstării elevilor.

Datele analizate indică părinții ca fiind, adesea, prima sursă de sprijin la care liceenii apelează atunci când aceștia se confruntă cu provocări, conflicte, probleme, dificultăți sau îngrijorări, evidențiind rolul important pe care aceștia îl au în sprijinirea copiilor pentru gestionarea diverselor situații.

“Părinții ajută în gestionarea situațiilor stresante sau a îngrijorărilor.” (elevă, clasa a XI-a)

Totuși, există cazuri în care relația cu părinții poate fi dificilă, iar în aceste situații elevii caută sprijin din partea prietenilor sau colegilor. Apelul la o anumită instanță de sprijin depinde atât de încrederea pe care elevii le-o conferă cât și de natura situației, în funcție de specificul problemei, fiind mai potrivit un anumit fel de sprijin.

“Depinde de gradul situației pe care îl produce respectiva îngrijorare, ori comunic cu cineva de încredere, prieten, sau cu familia. Uneori nu discut orice cu prietenii, anumite lucruri le discut doar cu cei din familie, sunt separate și vreau să rămână separate. Când nu pot să discut nici cu prietenii și nici cu familia, prefer să-mi acord timp mie pentru a mă calma și a-mi rezolva eu conflictele și stările.” (elevă, clasa a XI-a)

Liceenii oferă și exemple concrete de strategii de gestionare a stresului pe care le aplică, inclusiv exercițiul fizic, somnul și timpul petrecut singur pentru reflecție și consolare.

“Unii gestionează mergând la sală făcând sport, sau dormind, sau unii preferă să rămână singuri să se consoleze singuri.” (elevă, clasa a XI-a)

De asemenea, unii elevi adoptă de la bun început o strategie de rezolvare independentă a problemelor și a stărilor dificile prin care trec, preferând să nu solicite ajutorul nici din partea familiei, nici din partea prietenilor.

“Încercăm să găsim o rezolvare din proprie inițiativă, singuri, fără să apelăm la cineva. De cele mai multe ori cel mai bine este să-ți rezolvi singur problemele.” (elev, clasa a X-a)

În ceea ce privește relația cu profesorii, deși elevii nu par să apeleze în mod obișnuit la aceștia pentru sprijin emoțional sau în rezolvarea problemelor, chiar și în cele de natură școlară, unele dintre afirmațiile elevilor evidențiază schimbarea de atitudine a unei profesor atunci când îndeplinește și rolul de meditator și valoarea sa ca instanță de sprijin în contextul școlar.

“Chiar dacă problemele țin de școală nu apelăm la profesor sau diriginte. Ai putea să-i spui profesorului că nu te mulțumești cu situația ta școlară dar nu cred că ai schimba ceva, unii nici nu te ascultă, poate doar dacă ai avea un profesor meditator. Se transformă când sunt meditari.” (elev, clasa a XI-a)

Relația cu consilierul școlar – focus-grupuri liceeni

În focus-grupurile cu liceenii au fost investigate și percepțiile lor despre prezența, rolul și implicarea consilierului școlar, pentru a investiga modul în care misiunea acestuia – de a susține adaptarea elevilor la problemele specifice mediului școlar – se reflectă în mod concret în activitatea sa și în interacțiunea cu elevii.

Liceenii au confirmat existența serviciului de consiliere psihopedagogică la nivelul tuturor unităților participante în studiu. Elevii sunt informați despre posibilitatea de a beneficia de acest serviciu fie prin recomandarea dirigintelui sau direct de către consilier, la începutul anului școlar, ori în cadrul orelor ținute de acesta, în cazul în care desfășoară și activitate de predare. Atunci când sunt accesate serviciile consilierului școlar, interacțiunea cu specialistul este inițiată fie de elev, fie de părinte, din proprie inițiativă sau la îndrumarea dirigintelui.

Așa cum a fost surprinsă prin cazuistica întâlnită în focus-grupurile realizate, percepția liceenilor privind activitatea consilierului școlar pare a fi vag conturată, fiind foarte puțin susținută de exemplificarea unor activități concrete, o singură astfel de acțiune desfășurată la nivelul unei clase, fiind menționată. Aceasta a constat în *“niște chestionare legat de ce activități ne-ar plăcea și apoi a încercat să facă câteva activități la clasă. Dacă au fost activități nu știu, poate am lipsit.”*(elevă, clasa a XI-a).

Întrucât puțini dintre elevii participanți s-au regăsit în situația de a putea vorbi fie din experiență personală, fie din cele împărtășite de colegii lor, în ce anume constă consilierea psihopedagogică, în general, opiniile despre utilitatea serviciului de consiliere în școală au fost, de asemenea, rar expuse și imprecise. Totuși, cei care s-au exprimat în această privință, consideră că beneficiile constau, cu precădere, în sprijinul acordat în gestionarea emoțiilor, în ghidarea autocunoașterii sau în orientarea viitoarelor alegeri educaționale sau profesionale.

„Consilierul este util, practic, te poate ajuta să scapi de anxietate, să-ți alegi drumul, să știi ce vrei să faci, prin anumite întrebări știe să își dea seama cum ești de fapt, dar trebuie să colaboreze și elevul.”
(elevă, clasa a X-a)

O parte dintre participanți la focus-grup care au între colegii lor beneficiari ai serviciului de consiliere, au declarat că au observat îmbunătățiri comportamentale ale acestora în urma sesiunilor de consiliere.

“La noi în clasă, da, sunt persoane care merg, chiar de câteva luni și se vede o schimbare în comportamentul lor.” (elevă, clasa a X-a)

Însă experiența directă a unuia dintre participanți a fost descrisă ca fiind mai degrabă superficială și lipsită de rezultate.

“Nu prea ne ajută. Îți dă el niște sfaturi, dar pentru mine, sincer, nu a fost nimic prea de ajutor.” (elev, clasa a XI-a)

Într-unul dintre cazurile relatate pe parcursul discuțiilor, au fost exprimate și critici cu privire la maniera neadecvată în care consilierul școlar interacționa cu elevii și își exercita atribuțiile atunci când aceștia aveau inițiative specifice domeniului său de activitate și apelau în mod direct la expertiza sa.

“Am fost când eram în Consiliul Elevilor [la consilierul școlar] [...] Noi mergeam cu un proiect, ”Nevoia de ajutor din partea consilierului”, și primeam înapoi ”Spune-i domnișoarei să nu mai poarte fuste până nu știu unde, spune-i domnului să nu mai joace fotbal...” (elevă, clasa a XI-a)

În cadrul discuțiilor, a fost atins și aspectul sensibil al stigmei sociale asociată situațiilor care necesită consiliere psihopedagogică. Astfel, una dintre barierele de acces ale acestei instanțe de sprijin sunt preconcepțiile grevate în mentalitatea generală care pot cauza atât rețineri în a apela la acest serviciu, dar mai ales în a împărtăși experiențele personale avute în această privință.

„Oricum, cei care au probleme și merg la psiholog sau consilier, nu spun din cauza că le este rușine, de frică să nu fie judecați de ceilalți colegi sau profesori, le este teamă de a fi etichetați. Cei care merg la consilier păstrează problemele pentru ei, nu vor să le împărtășească cu alții ca să nu se audă mai departe.” (elev, clasa a X-a)

Capitolul 9

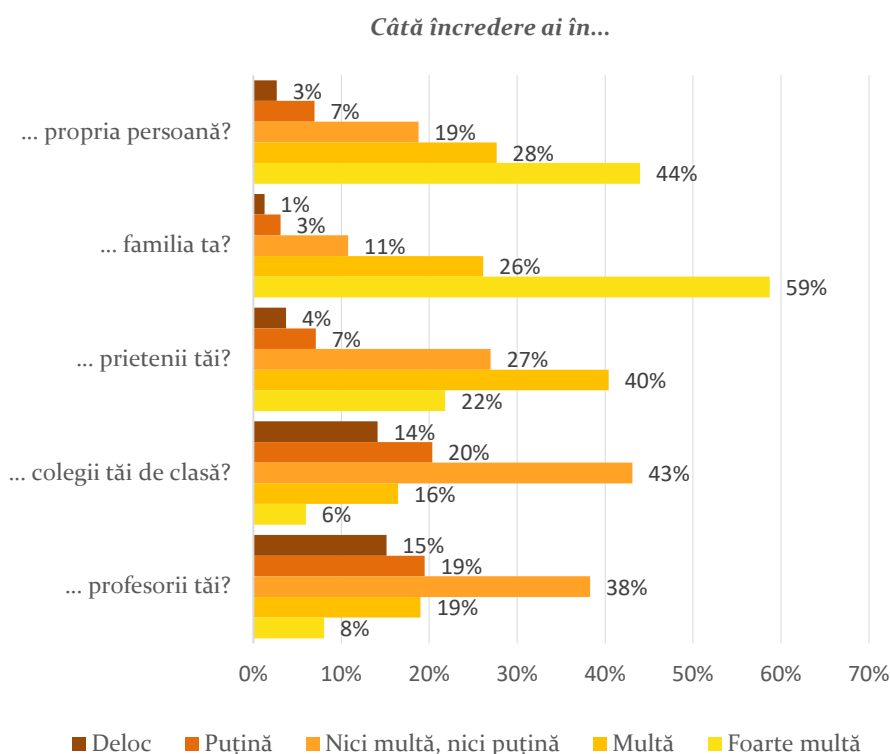
Încrederea și competența subiectivă

Locul ocupat de familie și prieteni în topul instanțelor de sprijin ale liceenilor, este explicat și prin cotele ridicate de încredere de care se bucură acestea. Familia are o cotă de încredere de aproape 85% (procente cumulate între încredere *Foarte multă* și *Multă*), iar prietenii, de 62%, la mare distanță de oricare dintre actorii reprezentativi pentru mediul școlar, respectiv profesorii (cu o cotă de încredere cumulată de 27%) și colegii de clasă (cu 23% încredere *foarte multă* și *multă*).

Profesorii și colegii sunt investiți de către liceeni cu un nivel de încredere repartizat asemănător pe scala de încredere, cu procente mari de încredere medie (*Nici multă, nici puțină*) și o polarizare mai accentuată către nivelul de încredere redusă, care întrunește aproximativ 35% (procente cumulate între încredere *Puțină* și *Deloc*) în raport cu ambele categorii.

Aproximativ 72% dintre liceeni (procente cumulate) afirmă o încredere sporită în propria persoană, în vreme ce 10% au încredere în ei puțin sau deloc.

Graficul 9.1. Încrederea în propria persoană și în ceilalți

Fetele afirmă niveluri de încredere redusă și medie în propria persoană, mai mari decât băieții, în vreme ce aceștia au foarte multă încredere în ei, în cote semnificativ mai mari decât fetele. Au multă încredere în propria persoană și liceenii din mediul urban, mai frecvent decât cei din rural, fie că vorbim despre mediul în care se află liceul, fie despre mediul de rezidență al elevilor.

Încrederea ridicată (*multă sau foarte multă*) în toate categoriile de actori relevanți pentru mediul de viață al liceenilor (familie, prieteni, colegi sau profesori) înregistrează cote semnificativ mai mari în rândul băieților, decât al fetelor.

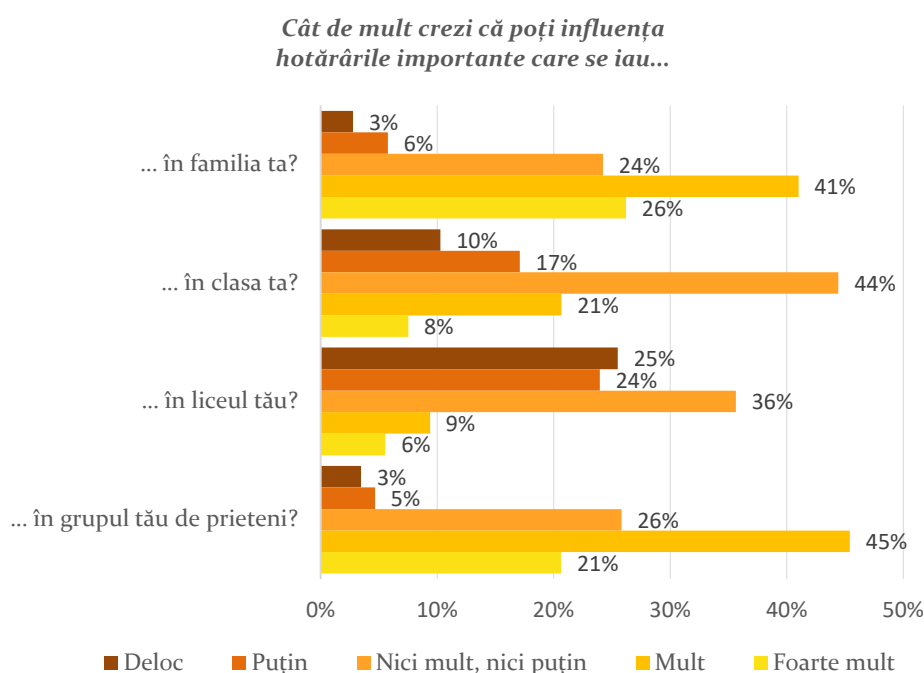
O încredere redusă sau medie în prieteni caracterizează într-o măsură mai mare liceenii din mediul rural comparativ cu cei din urban, fie că este vorba despre mediul în care se află liceul, fie despre mediul de rezidență al elevilor.

Măsurarea competenței subiective (percepute) de a influența deciziile din mediile lor semnificative de viață, arată grupurile primare, respectiv familia și prietenii, ca medii în care liceenii consideră cel mai frecvent (în procente similare, de 66% - 67%, procente cumulate între *Foarte mult și Mult*) că pot participa și influența hotărârile importante.

Pe de altă parte, capacitatea lor percepută de a participa la decizie în mediul școlar este mai redusă. Astfel, 50% dintre liceeni (procente cumulate) consideră că pot influența puțin sau deloc hotărârile care se iau la nivelul liceului, iar 36% apreciază drept medie puterea lor de a influența aceste decizii.

Competența subiectivă de a participa la deciziile luate la nivelul clasei este superioară celei raportate la nivelul liceului, astfel că frecvența celor care consideră că pot influența puțin sau deloc hotărârile care se iau în clasa lor (27% procente cumulate), este aproximativ egală cu a celor care apreciază că pot influența mult sau foarte mult aceste hotărâri (28%).

Graficul 9.2. Competența subiectivă a liceenilor

Băieții sunt mai încrezători decât fetele în ceea ce privește capacitatea lor de a influența deciziile care se iau atât în grupurile lor primare (familia și prietenii), cât și în mediul educațional (clasa sau liceul lor).

Elevii din liceele situate în mediul urban, dar și cei care domiciliază în urban, autopercep o mai mare capacitate de a participa la hotărârile care se iau în grupul de prieteni, comparativ cu cei din rural, caracterizați printr-o competență subiectivă redusă și medie.

Liceenii din clasele a XI-a și a XII-a consideră că nu pot influența *deloc* deciziile din clasa și liceul lor, în cote semnificativ mai mari comparativ cu colegii lor aflați în primul an de liceu.

Capitolul 10

Îngrijorări și neliniști ale liceenilor

Situațiile care îi neliniștesc/îngrijorează pe liceeni

Principalele surse de neliniște și îngrijorare pentru liceeni sunt legate de mediul școlar și vizează performanța la examenul de bacalaureat (54%), interacțiunea la clasă cu profesorii cu care “nu se înțeleg” (50%), dar și traiectoria pe care o vor urma după finalizarea studiilor liceale (54%).

Situații care îi neliniștesc/îngrijorează pe aproximativ 40% dintre elevi sunt și acelea că nu ar reuși să obțină note bune la școală și că nu s-ar ridica la nivelul de așteptări ale părinților.

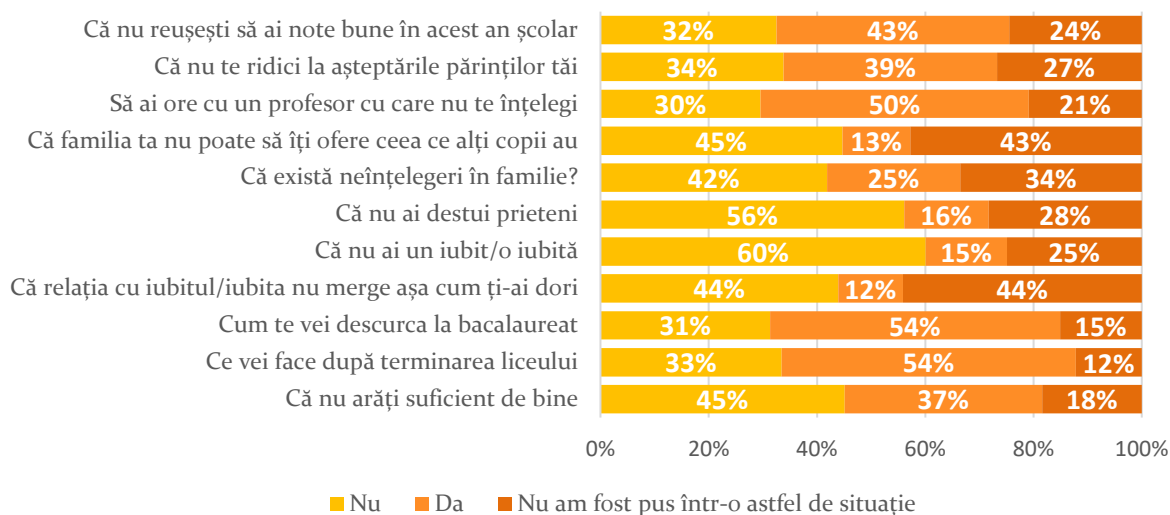
Nemulțumirea față de modul în care arată, reprezintă o sursă de neliniște pentru 37% dintre liceeni.

Neînțelegerile din familie afectează liniștea a 25% dintre liceeni, iar 13% sunt îngrijorați că familia nu le poate oferi ceea ce au alți colegi.

Aproximativ 15% dintre elevi sunt neliniștiți că nu au destui prieteni sau că nu au un iubit/o iubită; pentru 12%, îngrijorarea este legată de faptul că relația cu partenera/partenerul, nu merge bine.

Graficul 10.1. Situațiile care îi îngrijorează pe liceeni

Pe tine, personal, te neliniștesc/îngrijorează următoarele situații?

Analiza surselor de îngrijorare ale elevilor în funcție de principalele caracteristici socio-demografice ale acestora, relevă următoarele variații semnificative statistice:

Fetele înregistrează cote de îngrijorare mai ridicate decât băieții, în raport cu toate situațiile investigate, cu excepția celei de a nu avea un iubit/o iubită, acesta fiind singurul aspect față de care băieții se arată mai îngrijorați.

Mediul rural de proveniență al elevilor este asociat cu niveluri mai ridicate de neliniște atât în raport cu aspecte legate de performanța școlară (notele de la școală și reușita la bacalaureat), cât și cu privire la așteptările părinților sau posibilitățile acestora de a le oferi ceea ce au alți copii.

Elevii din liceele publice sunt mai îngrijorați decât cei de la privat, de asemenea cei din clasele a IX-a și a X-a, comparativ cu cei din clasele superioare, că nu vor avea note bune la școală sau că nu se vor ridica la nivelul așteptărilor părinților.

Perspectiva apropierea balaureatului produce îngrijorări mai mari elevilor din ultimii doi ani de liceu, comparativ cu colegii lor mai mici.

Elevii care locuiesc cu un singur părinte sau cu alte rude sunt mai frecvent îngrijorați din cauza neînțelegerilor din familie, decât cei care locuiesc cu ambii părinți.

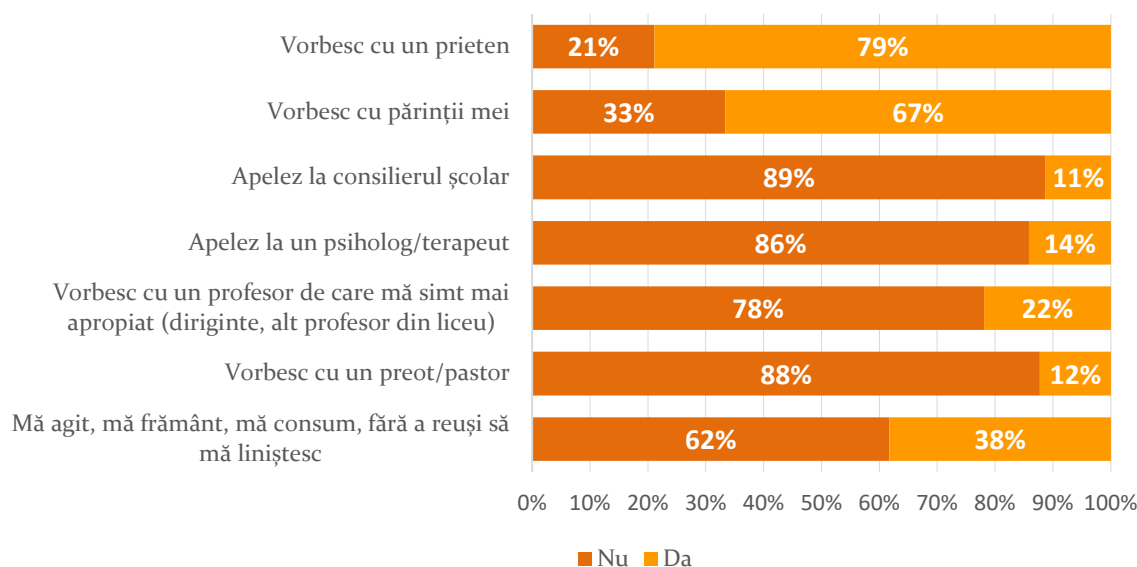
La cine apelează liceenii în situațiile când sunt neliniștiți/îngrijorați

Ca și în celelalte situații în care întâmpină dificultăți, cei mai mulți liceeni apelează la prieteni (aproape 80%) și părinți (67%) atunci când sunt neliniștiți sau îngrijorați. Alți actori cheie cu care elevii vorbesc despre frământările lor, sunt profesorii de care se simt mai apropiați (22%), psihologul (14%), consilierul școlar (11%), dar și preotul (12%).

Este relevant că aproape 40% dintre liceeni afirmă că atunci când sunt neliniștiți și îngrijorați, se agită și se frământă, fără a reuși să-și găsească echilibrul.

Graficul 10.2. Reacțiile liceenilor în situații de neliniște/îngrijorare

Ce faci în situațiile în care ești neliniștit/îngrijorat?

Reacțiile liceenilor la diversele situații de neliniște/îngrijorare, înregistrează următoarele variații, în funcție de principalele lor caracteristicile socio-demografice:

Fetele, mai frecvent decât băieții, atunci când sunt neliniștite, vorbesc cu prietenii, apelează la psiholog/terapeut sau se consumă fără a reuși să se liniștească; pe de altă parte, băieții par a fi mai autonomi, reușind să se descurce singuri în situații problematice, mai frecvent decât fetele. Elevii care locuiesc în mediul urban se adresează prietenilor într-o măsură mai mare decât cei care provin din mediul rural, în situațiile care le provoacă îngrijorări. Pe de altă parte, liceenii din mediul rural aflați în aceste situații, apelează la discuții cu profesorii de care se simt mai apropiați, sau cu preotul/pastorul, mai frecvent decât cei din urban; același comportament este specific și elevilor din clasele a IX-a și a X-a, comparativ cu cei din clasele superioare.

Probleme, îngrijorări, dificultăți – focus-grupuri liceeni

Îngrijorări privind parcursul școlar și profesional

Un aspect esențial al discuțiilor cu liceenii privind îngrijorările pe care aceștia le resimt este legat de performanța școlară și reușita profesională. Sub presiunea așteptărilor din partea părinților, ori a propriei aspirații către un anumit parcurs educațional (cum este cazul celor care doresc să urmeze o facultate cu standarde de exigență ridicate), sau a cerințelor pe care trebuie să le îndeplinescă în cazul în care au în vedere obținerea bursei școlare, notele de la testările de pe parcursul anului și de la încheierea mediilor sunt adesea invocate ca factori majori de stres.

“Cele mai multe probleme vin din faptul că școala ne stresează prea mult. Unii au părinți prea stricți și pun o presiune mai mare. Unii pe de altă parte sunt poate mai perfecționiști și vor mai mult de la ei, iar atunci când nu le iese se stresează.” (elev, clasa a X-a)

Preocupare pentru note este, în general, o consecință a faptului că elevii conștientizează impactul lor crucial asupra viitorului academic și profesional.

“Există încă o presiune a notelor. Eu personal dacă nu iau o medie suficient de mare ca să mențin un anumit nivel al competenței școlare, nu voi putea intra la facultate unde vreau mai departe, eu vreau în afară. [...] și atunci contează foarte mult pentru mine.” (elevă, clasa a X-a)

Pe măsură ce elevii se apropie de finalizarea liceului, aceștia se confruntă cu incertitudinea legată de viitorul lor educațional și profesional. Această incertitudine este alimentată de temerile privind Bacalaureatul sau alegerile care le vor influența viitorul, inclusiv deciziile pe care le au de luat în privința educației superioare, cât și de preocupările față de opțiunile lor profesionale, din perspectiva integrării pe piața muncii.

“Printre lucrurile din viață care ne îngrijorează sunt Bacul, admiterea, clasa a XII-a, mediile, faptul că mai am 2 ani până la Bac și încă nu m-am decis la ce facultate să merg sau dacă vreau să-mi schimb iar profilul.” (elev, clasa a X-a)

Îngrijorările elevilor evidențiază importanța pe care o acordă examenului de Bacalaureat din perspectiva consecințelor acestuia asupra viitorului lor, în accesul către o facultate și a unui loc de muncă care să ofere satisfacție profesională și financiară. Toate acestea reflectă preocupările și gândurile elevilor cu privire la tranziția spre viața de adult.

“Trebuie să te gândești că e Bacul, după aceea ce faci mai departe, că trebuie să muncești undeva. Și trebuie să începi să îți cauți facultate, ca să câștigi și bine și să îți și placă. Dacă nu, drumul este peste hotare, cu siguranță.” (elev, clasa a XI-a)

Atitudinea liceenilor denotă, însă, însușirea unor principii realiste în ceea ce privește efortul susținut și asumarea unei anumite etici a muncii pe care le presupune atingerea unor obiective și standarde de viitor înalte. În consecință, presiunea obținerii unor rezultate academice care să le faciliteze îndeplinirea acestor ținte este însoțită de un stres constant legat de învățare și performanță.

„Mulți se gândesc că vor un viitor cât mai strălucit și trebuie să se străduiască, să muncească pentru asta și asta alimentează acest stres constant „dacă vreau să trec, trebuie să învăț”.” (elevă, clasa a XI-a)

Dificultăți în gestionarea resurselor de timp

Elevii se confruntă cu provocări în gestionarea timpului, în special atunci când au obiective academice și extracurriculare ridicate. Standardele înalte ale liceului, cerințele pentru admiterea la facultate și participarea la activități suplimentare conduc la o presiune suplimentară și la un echilibru instabil între planul școlar, extrașcolar și cel personal, adesea, în detrimentul vieții sociale.

”[O altă problemă] cred că este și timpul. [...] ca generație, am înțeles foarte bine de la prietenii din alte licee, care fac aceleași activități extrașcolare ca mine, că nu au timp. Dacă vor să scoată mediile mari și au și ceva în afara liceului, nu au nicio șansă. În sensul că dacă vrei să dai în străinătate, nu ai nicio șansă, pe sistemul de acum, dacă ai avut ghinionul să pici într-un liceu foarte strict, pe lângă asta că trebuie să-ți scoți media 10 la 17 materii, și sunt licee, sunt clase din liceul ăsta unde se cere să fii de 10 curat la toate materiile, și pentru străinătate îți trebuie, și chiar și la facultăți mai dificile de la noi din țară, și pe lângă asta mai faci și niște meditații, mai faci și un sport, mai faci și alte activități, dacă alegi să fi implicat

în proiecte de voluntariat de la o vârstă fragedă, nu mai ai timp la liceu. Eu mi-am abandonat orice viață socială fiind foarte implicată în activități extra-curriculare încă din clasa a IX-a, fiindcă aș vrea totuși să încerc să dau și în afară. Și n-am putut să scot și media și să am totuși o oră pentru mine, într-o zi.” (elevă, clasa a XI-a).

Impactul negativ al mediului digital și al schimbărilor din sistemul educațional

Pe parcursul discuțiilor, liceenii s-au referit și problemele pe care le cauzează în plan școlar omniprezența mediului digital în viața lor și dependența de dispozitivele care facilitează acest fenomen, conștientizând efectele negative ale acestuia asupra capacității lor de concentrare și de menținere a răbdării la nivelul necesar participării la orele din programul școlar.

”Eu cred că o problemă mai gravă este puterea de concentrare, și răbdarea. Eu uneori îmi pierd concentrarea destul de repede.” (elev, clasa a XI-a).

Efectele perturbatoare ale organizării orelor online în perioada pandemiei de covid 19 se resimt și în prezent, elevii semnalând faptul că această formă de funcționare a școlii a contribuit decisiv la scăderea capacității lor de concentrare.

”Am observat asta și la mine, în alți ani puteam să mă concentrez mult mai bine, acum dacă mă duc la o oră de matematică, de exemplu, după 30 de minute îmi vine să îmi iau telefonul să mă uit, nu mai pot să mă concentrez până la final. [Școala online] a contribuit decisiv la asta.” (elev, clasa a XI-a).

În opinia respondenților, școala online a avut un impact negativ nu doar asupra capacităților și abilităților elevilor dar și asupra întregului proces educațional.

”S-au schimbat foarte multe [după școala online], nu doar puterea de concentrare. Toată dinamica profesor-elev s-a schimbat complet, tot modul de învățare, nu se compară cu ce era înainte.[...] a avut un impact destul de mare.” (elevă, clasa a XI-a).

Schimbările constante în sistemul educațional, accentuate de pandemie și de alte evenimente, precum greva profesorilor, contribuie la lipsa de predictibilitate și la stresul legat de viitor. Elevii se simt, uneori, copleșiți de modificările frecvente și de incertitudinea privind cerințele și așteptările din educație.

”Cel puțin pentru generația noastră, o altă problemă este faptul că există o lipsă de predictibilitate, se schimbă materia, se schimbă ce se cere la examen, și Bacalaureatul și Evaluarea Națională, toate

s-au schimbat în ultimul an [...] și acum cu greva și cu pandemia sunt tot felul de schimbări, nu știm ce se va întâmpla mâine, adică mie îmi e foarte greu să-mi calculez o traiectorie, să știu ce trebuie să învăț. Nu am siguranța. La Evaluarea Națională cel puțin a fost foarte stresant pentru mine, pentru că cu o lună înainte ne-au schimbat toată materia, față de ceea ce era anunțat.” (elev, clasa a IX-a)

Dificultăți personale și socio-emoționale

În plus față de provocările legate de educație, liceenii se confruntă și cu dificultăți personale și socio-emoționale. Relațiile interpersonale, în mod special, cele care vizează anturajul, situația din familie și problemele individuale (fie de sănătate, fie cele care țin de relația cu propria persoană, fie cele sentimentale) sunt surse recurente de îngrijorare pentru liceeni.

“Printre lucrurile care ne îngrijorează sunt [...] cand prietenii mei interacționează urât față de mine sau față de alte persoane, starea de sănătate, starea membrilor familiei, bunăstarea lor. [...] De obicei îngrijorări legate de familie, pentru ca familia este importantă.” (elev, clasa a X-a)

“Eu mă refer la relația cu mine însumi.” (elevă, clasa a IX-a)

Mulți dintre elevii intervievați consideră că unele dintre cele mai acute probleme generaționale țin de adaptare la situațiile curente (inclusiv socializarea, care poate fi dificilă pentru unii elevi) sau de gestionare a propriilor emoții.

“Socializarea pune foarte multe probleme. Sunt multe persoane care sunt introvertite.[...] mie îmi este rușine să întreb sau frică că ar vorbi cineva pe la spatele meu. Deci socializarea mi se pare problema mare a societății, a generației noastre.” (elevă, clasa a XI-a).

Efecte sunt notabile în plan psihologic, conducând, în multe cazuri, la afecțiuni din spectrul anxietății sau depresiei.

[Problemele cu care se confruntă, cel mai adesea, tinerii de vârsta voastră, în general] Se presupune a fi depresia, anxietatea. (elev, clasa a XI-a)

Un alt aspect îngrijorător este răspândirea consumului de droguri în rândul tinerilor, reprezentând o amenințare suplimentară pentru bunăstarea lor și pentru societate în ansamblu.

”Drogurile. La noi în liceu n-am prea auzit, sigur sunt. Dar am prieteni din alte licee și aud în fiecare zi despre... chestii. Și sunt foarte descumpănită.” (elevă, clasa a XI-a).

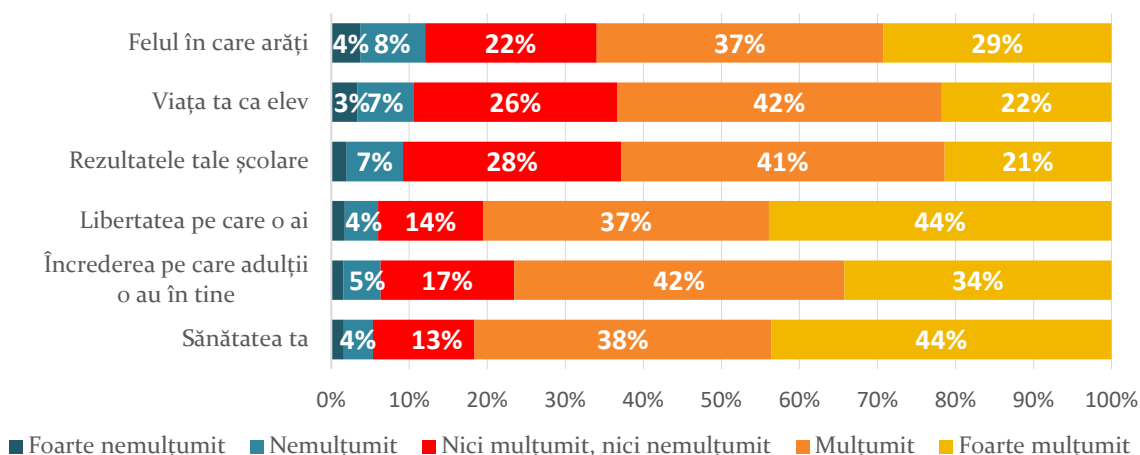
Capitolul 11

Satisfacția cu viața și perspective de viitor

Pentru a surprinde multiplele perspective sub care poate fi analizată satisfacția liceenilor față de diferite aspecte ale vieții lor, analiza a inclus și evaluări subiective privind starea de sănătate și aspectul fizic, aprecieri despre sentimentul de libertate și încrederea resimțită din partea adulților, mulțumirea de ansamblu cu viața de elev și cu rezultatele școlare, dar și starea generală de fericire.

Astfel, dintre toate aceste aspecte, liceenii sunt cei mai mulțumiți de sănătatea și de libertatea pe care le au (peste 80% - procente cumulate ale celor mulțumiți și foarte mulțumiți), urmate de încrederea pe care o percep din partea adulților (76% - procente cumulate). Satisfacția față de aspectul lor fizic atinge ponderi mai scăzute printre liceeni (66% - procente cumulate), însă aceștia par a fi cel mai puțin mulțumiți de viața lor de elevi (64% - procente cumulate) și de rezultatele școlare (62% - procente cumulate).

Graficul 11.1. Gradul de mulțumire față de diferite aspecte ale vieții

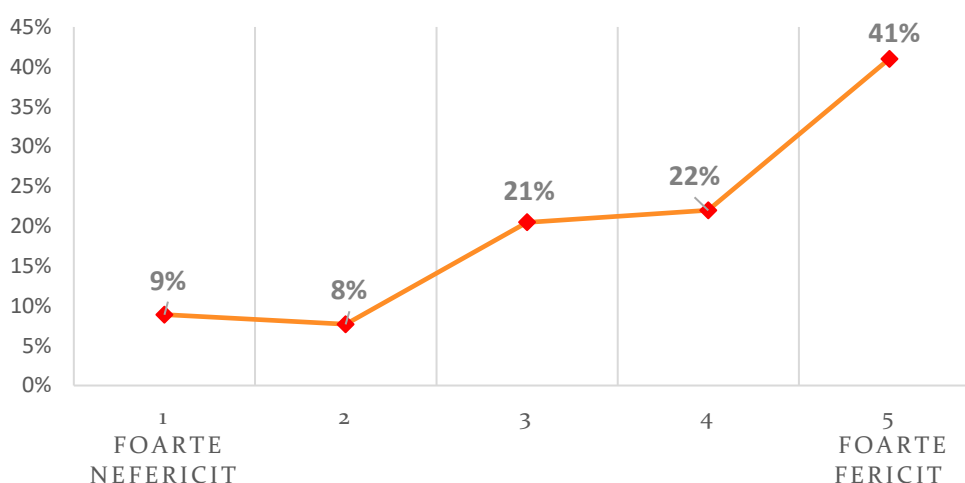

Elevii din mediul urban cumulează procente puțin mai ridicate ale mulțumirii privind starea de sănătate și sentimentul de libertate resimțit, comparativ cu cei din rural, dar aceștia din urmă sunt în mai mare măsură mulțumiți de rezultatele școlare. Elevii de 14-15 ani sunt cei mai mulțumiți de starea lor de sănătate. De asemenea, starea de sănătate și aspectul fizic sunt motive de satisfacție mai ales pentru elevii de la profilul Sportiv. Gradul de mulțumire este mai scăzut în rândul fetelor, pentru toate aspectele analizate, cu excepția rezultatelor școlare.

Nivelul de fericire

Cu toate că satisfacția materială și cea legată de diferite aspecte ale climatului familial și ale locuirii ating, predominant, cote ridicate și foarte ridicate, nivelul de fericire al liceenilor este vizibil mai scăzut. Astfel, procentul celor care, luând în considerare toate aspectele vieții lor, se declară foarte fericiți, este de doar 41%, în vreme ce peste 20% înregistrează un nivel ridicat sau mediu de fericire, iar cei care se evaluează ca nefericiți sau foarte nefericiți cumulează 17%.

Graficul 11.2. Gradul de fericire, luând în considerare toate aspectele vieții

Variații ale gradului de fericire apar în funcție de clasă, elevii din primul an de liceu având cote mai ridicate ale fericirii decât ceilalți, dar și în funcție de forma de proprietate a liceului, elevii din sistemul privat fiind mai fericiți decât cei din învățământul public.

Viața ideală și realitatea codidiană – focus-grupuri liceeni

Participanții la discuții au reflectat și asupra diferențelor și asemănarilor dintre vizunea lor despre viața ideală și condițiile lor concrete de viață. O minoritate dintre participanții la focus-grupuri se consideră a fi aproape de viața ideală, având un climat familial propice, cu părinți înțelegători, care îi încurajează și o situație materială satisfăcătoare, unii evidențiind, prin aceasta, importanța crucială pentru starea de bine a elevilor a unor relații familiale care conferă confort emoțional și susținerea necesară.

“Viața la modul ideal față de viața reală nu prea diferă, uneori coincide, e aproape de cea ideală, am părinți înțelegători, nu pun presiune, mă încurajează.” (elev, clasa a IX-a)

Alții sunt mult mai rezervați în evaluarea situației în care se găsesc, fără, însă, a oferi detalii, sugerând, însă, că se află într-o stare de echilibru fragil sau într-o situație dificilă și incertă.

“Sunt pe linia de plutire.” (elev, clasa a XI-a)

În general, elevii exprimă o înțelegere a relativității situației în care se află și apreciază aspectele pozitive din viața lor din prezent. Acceptarea situației actuale este bazată și pe recunoașterea faptului că, în comparație cu posibile alte circumstanțe, situația actuală este satisfăcătoare sau acceptabilă, având însă și dorința de îmbunătățire în unele zone ale vieții lor.

“Nu sunt nici nemulțumită de viața mea de acum, pentru că putea să fie mult mai rău.” (elevă, clasa a IX-a)

Elevii identifică școala ca fiind un aspect care le consumă mult timp și energie, sugerând că ar dori mai mult timp pentru activități personale și de relaxare.

“Bine ar fi să fie mai multe ore într-o zi [...] nu mai am timp să fac alte lucruri pentru mine, ce îmi doresc, ce mă interesează. Școala îmi mănâncă mult timp și energie.”

Factori de succes în viață – focus-grupuri liceeni

Datele de cercetare calitativă oferă o perspectivă detaliată asupra factorilor de succes în viață, conform viziunii liceenilor. Analiza relevă o gamă variată de influențe și considerente care pot modela calea către succesul personal și profesional și dezvăluie câteva aspecte semnificative.

Capitalul uman este perceput ca un element esențial pentru succesul individual. Elevii acordă o mare relevanță trăsăturilor și calităților personale, precum perseverența, determinarea, ambiția, încrederea în propria persoană, dedicarea, apetența pentru munca asiduă și constantă, disciplina și motivația ca factori cheie în realizarea obiectivelor personale și profesionale.

“Ambiție și încredere în sine. [...] Interesul pentru ceea ce trebuie să facem [...] Disciplina [...] Motivația [...] Munca.” (elevi, clasa a IX-a – a XI-a)

Perspectiva liceenilor surprinde și rolul pe care resursele economice îl au în dezvoltarea capitalului lor uman.

“Sprijinul financiar este esențial, pentru că este mult mai ușor să te dezvolți când ai un sprijin financiar, nu ai ce să faci în ziua de astăzi fără acest sprijin.” (elev, clasa a X-a)

Educația și dobândirea de cunoștințe sau abilități în procesul de instruire școlară nu se regăsesc menționate ca atare între factorii pe care elevii îi asociază

succesului în viață, însă importanța lor din acest de vedere, este implicită în ideile exprimate de aceștia pe parcursul discuțiilor.

Pe de altă parte, capitalul social joacă, de asemenea, un rol crucial în succesul tinerilor. Elevii evidențiază sprijinul din partea familiei, prietenilor și profesorilor ca fiind factori esențiali în atingerea obiectivelor și în depășirea obstacolelor.

“Susținere de la familie, prieteni, profesori. [...] Depinde și de familie, dacă părinții copilului nu-l trimit la școală, nu-i dau bani de școală, e mai greu să învețe. [...] Contează foarte mult și motivația [din partea] părinților, deoarece unii sunt descurajați fix de părinții care spun că „nu o să câștigi, nu o să faci nimic cu acest lucru”” (elevi, clasa a IX-a – a XI-a)

Această rețea de suport joacă un rol esențial în încurajarea și îndrumarea tinerilor în momentele dificile sau în alegerile de viață importante și în susținerea confortului lor psihologic, în timp ce modelele și influențele negative din mediul social pot avea un efect demobilizator.

„Grupul tău de prieteni te influențează și pe tine, dacă stai cu 3 corigenți ești și tu corigent, dacă stai între 3 oameni de succes ești și tu un om de succes.” (elev, clasa a XI-a)

Tot sub aspectul capitalului social, liceenii participanți la focus-grupuri accentuează, importanța abilităților sociale, rețelelor și a conexiunilor utile în accesarea oportunităților din diverse domenii.

“Să știi să te descurci și singur și în grup. Anturajul, oamenii cu care te asociezi, să fii unde trebuie, când trebuie. [...] Să profiți de oportunități din punctul meu de vedere [...] poți prin recomandare să intri unde vrei, dacă cunoști persoanele potrivite, adică pe pile, chiar cunosc cazuri, nu dau din casă... Totul este pe pile, networking-ul este cel mai important, dacă cunoști persoanele care trebuie, cât de cât poate ajungi pe unde vrei.” (elevi, clasa a IX-a – XI-a)

Percepția asupra succesului în viață și definirea sa variază de la un individ la altul. Pentru unii, succesul poate fi asociat cu stabilitatea familială sau cu satisfacția personală, în timp ce pentru alții poate însemna câștigul financiar sau realizările profesionale.

Analiza relevă și aspecte legate de inegalitățile sociale și economice care pot influența semnificativ succesul în viață al tinerilor. În mentalitatea liceenilor există conștientizarea faptului că unele categorii de tineri au mai multe șanse de reușită datorită mediului socio-economic din care provin, caracterizat de o rețea puternică de conexiunii utile și bunăstare materială, în timp ce altele se confruntă cu constrângeri financiare și sociale care le afectează șansele de succes. Intervenția și susținerea din partea școlii și a altor instanțe de sprijin din comunitate este crucială, în cazul celor din urmă.

„Depinde de unde provii, sunt categorii de tineri cu sanse mai mari, cei bogati si cu cunostinte/pile. Conteaza si bunastarea, si relatiile si cunostinte. [...] Cei din familii mai proaste financiar, care nu au oportunitati, majoritatea nu au bani sa vina nici macar la scoala, nici macar nu se gandesc, nu o iau ca pe o optiune. Chiar daca ar avea potential, constrangerile financiare ii impiedica. Dar nu cred ca nu poti ajunge sus si dintr-o familie proasta, dar e mai greu, e nevoie de mai multa determinare si sprijin din partea altor institutii, a scolii care ar putea sa reduca aceste inegalitati.” (elevi, clasa a X-a – a XI-a)

Un alt factor sesizat care pune bariere în accesul echitabil la resurse și oportunități este corupția de la diferite niveluri ale societății.

„In ziua de azi nu prea mai e suficient doar sa inveti, mai e nevoie si sa ai bani, sa cunosti pe cineva acolo, pentru ca exista multa coruptie.” (elevă, clasa a XI-a)

Pe parcursul discuțiilor au fost exprimate critici cu privire la inegalitățile în accesul la oportunitățile din sistemul de educație. Liceenii observă că unele șanse și beneficii sunt prezentate selectiv sau rezervate doar unor elevi considerați a fi cu “potențial”, ceea ce poate alimenta inegalitățile în educație și în șansele de succes ulterior.

„Și dacă vorbim din punct de vedere educațional, cred că aceste oportunități pot veni mult mai ușor din partea școlilor, prin proiecte care să ne ofere oportunitățile de care să profităm, și din păcate aceste oportunități, după părerea mea, sunt prezentate de către profesori în mod special doar unor copii care consideră ei că ar avea potențial, și nu mi se pare corect. Apar diferențieri, eu fiind unul din acei elevi care este considerat cu potențial, dar tot nu mi se pare corect față de colegii mei. S-a întâmplat de câteva ori ca profesorii să-mi spună doar mie de astfel de oportunități și am avut colegi care au zis că ar fi vrut și ei.” (elev, clasa a X-a)

Perspective de viitor – focus-grupuri liceeni

Analiza datelor calitative despre perspectivele de viitor ale liceenilor evidențiază diverse direcții și preocupări în ceea ce privește cariera și viața personală a acestora. În general, se observă că elevii sunt conștienți de importanța educației și a realizării profesionale pentru viitorul lor. Multe dintre planurile lor se axează pe obținerea unei diplome universitare și pe găsirea unui loc de muncă care să le ofere stabilitate financiară.

“Pentru mine, cea mai importantă este realizarea profesională, consider că trebuie să merg la facultate pentru a avea o șansă în plus față de ceilalți, vreau să merg ori pe IT, ori armată.” (elev, clasa a XI-a)

Mare parte dintre participanți sunt dedicați și își planifică pregătirea pentru viitoarele lor cariere încă din timpul liceului.

“Am început deja pregătirea din clasa a X-a, am meditatii la 5 materii.” (elevă, clasa a XI-a)

Domeniile de interes pentru viitoarele lor studii sau cariere sunt diverse, incluzând medicina, ingineria, IT-ul, arte sau științele umaniste. Pentru unii, există și o preocupare pentru contribuția lor în societate, exprimată prin dorința de a-i ajuta pe ceilalți, prin implicarea lor profesională în psihoterapie sau logopedie.

“Psihoterapie sau logopedie, vreau să ajut copii cu dizabilități.” (elevă, clasa a X-a)

Alegerile de viitor ale participanților sunt influențate de familie, prieteni și mediul social. Aceste influențe pot modela așteptările și aspirațiile tinerilor și pot juca un rol semnificativ în deciziile lor privind cariera.

“Scopul meu...și din experiența mamei în același domeniu, pot să lucrez în țară și să călătoresc foarte mult, asta mi-aș dori.” (elevă, clasa a IX-a)

“Grupul de prieteni, pentru că nu poți să... dacă prietenii tăi nu au niciun țel în viață, tu să vrei să ajungi mare și să ai prieteni care nu vor să facă nimic.” (elevă, clasa a XI-a)

Totuși, există și incertitudine în ceea ce privește viitorul, iar mulți dintre elevi recunosc că încă nu știu exact ce doresc să facă și că au nevoie de sprijin în acest sens, această incertitudine având legătură și cu lipsa de experiență sau de informații despre diferitele domenii de carieră sau cu provocările financiare pe care le implică, pentru dânsii, obținerea unei diplome universitare. Mulți elevi recunosc că au nevoie de susținere morală, emoțională și financiară în realizarea planurilor lor de viitor, din partea familiilor lor sau a unor mentori care îi pot îndruma și încuraja în alegerile lor.

“[Nevoi de sprijin] Bani, mulți bani. Și de niște materii, cursuri, să ne îndrume cumva spre ce am vrea noi să facem. [...] Cred că este foarte complicat fără un mentor sau o persoană care să-ți arate drumul. [...] Să știm că e cineva acolo și are încredere în noi că noi o să ajungem unde vrem, că dacă nu...[...] Am mai avea nevoie de sprijin moral, emoțional, financiar pentru pregătire suplimentară pentru a reuși pe aceste direcții.” (elevi, clasa a IX-a - a XI-a)

De asemenea, preocupările legate de securitatea economică sunt foarte prezente, dar sub forme diferite, unii dorind să evite începerea unei vieți independente prea devreme după terminarea liceului mizând pe susținerea financiară din partea familiei, în timp ce alții aspiră la independență și stabilitate financiară cât mai curând posibil.

“Să fiu pe cont propriu, poate și căsătorit, dar să știu că mă bazez pe banii mei, să nu mă mai bazez pe familie sau pe altcineva.” (elev, clasa a XI-a)

Perspectiva asupra familiei arată că, deși mulți dintre tineri își doresc să-și întemeieze o familie, majoritatea planifică să amâne gestionarea responsabilităților de părinți până când simt că sunt pregătiți și capabili să ofere un trai bun copiilor lor.

În ceea ce privește plecarea în străinătate, o parte sunt deschiși la această idee, în special în cazul în care nu pot găsi un loc de muncă satisfăcător în țară, considerând-o oportunitatea de a-și îmbunătăți condițiile de viață și cariera.

„Nu cred că pleacă nimeni peste hotare de plăcere. Toată lumea pleacă pentru că nu își găsește de lucru în România unde să fie plătit decent. [...] Eu, din păcate, din cauza carierei pe care mi-am ales-o, nu cred că voi avea posibilitatea să rămân în România și să fiu stabilă financiar.” (elevi, clasa a X-a - a XI-a)

Alții preferă să rămână în România, fie din motive personale, fie datorită preferinței de a rămâne în apropierea locului lor natal și de a menține legăturile cu comunitatea și familia, fie datorită sentimentelor de atașament față de țara lor natală. Unii dintre liceeni au aspirații de călătorie și explorare, exprimându-și dorința de a vizita locuri noi și de a experimenta culturi diferite.

“Vreau să fiu aproape de casă, aproape de familie, prieteni, nu vreau să plec afară. [...] Eu sper să mă vad tot aici în țară pentru că, pentru mine, asta este definiția succesului.” (elevi, clasa a XI-a)

Diferențele, inegalitățile și privilegiile în ceea ce privește resursele financiare, sociale și educaționale ale elevilor influențează perspectivele lor de viitor și șansele de succes. Cei cu resurse mai mari, fie financiare, fie relaționale, au adesea mai multe oportunități și acces la sprijin suplimentar, în timp ce elevii din medii defavorizate pot întâmpina mai multe provocări în realizarea obiectivelor lor.

“[Anumiți tineri au șanse mai bune pentru viitor] Din start. Cei care au o situație financiară mai mare, clar au mai multe șanse să evolueze. [...] Cei care au un anumit statut din punct de vedere social. Dacă părinții au cunoștințe o grămadă, e clar că și copilul poate să se angajaze, că o cunoaște pe mami.[...] Pile.” (elevi, clasa a IX-a - a XI-a)

Una dintre declarațiile liceenilor oferă o perspectivă introspectivă asupra percepției subiective în ce privește împlinirea și realizare personală. Diferitele aspirații de viitor ale liceenilor exprimă, de fapt, în moduri diferite, aceeași dorință de a trăi o viață împlinită și de a valorifica potențialul și oportunitățile în căutarea fericirii și a succesului personal. Această conștientizare indică o înțelegere a complexității emoțiilor și a experiențelor umane.

„Eu cred că fericirea și-o dorește până la urmă toată lumea, doar că fericirea este diferită pentru fiecare. De exemplu, pentru mine fericirea la 26 de ani ar însemna să mă simt eu împlinit, să simt că am făcut tot ce mi-a fost în putință să fac, adică să nu regret nimic, să profit de toate ocaziile care mi-au fost oferite și să pot să am o minte limpede.” (elev, clasa a XI-a)

Concluzii

Complexul de factori care setează cadrele prielnice de dezvoltare și de progres al elevilor include, alături de mediul școlar, o multitudine de variabile ce țin de caracteristicile socio-economice ale mediului de proveniență, de condițiile zonei în care locuiesc sau de climatul familial. Variația acestor aspecte modelează atât parcursul școlar, stilul de viață cât și nivelul de satisfacție față de diferite aspecte din viața liceenilor.

Sub aspectul bunăstrării materiale, datele evidențiază influența mediului de rezidență și a nivelului de educație al părinților, elevii din mediul rural având în mai mică măsură decât cei din mediul urban anumite categorii de bunuri mai costisitoare și fiind mai puțin mulțumiți de bunurile deținute, iar cei provenind din familii cu stoc educațional superior fiind mai privilegiați decât ceilalți din acest punct de vedere. Pentru o cincime dintre elevi, de altfel, cheltuielile pe care le presupune participarea la educație în învățământul liceal sunt prea mari, acest lucru necesitând măsuri de sprijin adecvate din partea autorităților publice.

Din analiza stilului de viață al liceenilor, cercetarea evidențiază câteva tendințe îngrijorătoare: incidența ridicată a fumatului uzual; ponderea deloc neglijabilă a celor care se confruntă cu lipsa mâncării suficiente; recurența obiceiurilor alimentare nesănătoare, precum consumul ridicat de dulciuri, fast-food, snacks-uri, băuturi carbogazoase sau energizante.

Dintre indicatorii referitori la calitatea zonei de locuire, cel mai scăzut nivel de mulțumire printre liceeni este asociat ofertelor de divertisment disponibile, mai ales în cazul elevilor din mediul rural.

Datele de cercetare cantitativă și calitativă indică cote generale ridicate ale mulțumirii liceenilor față de variabilele de bunăstare materială, climat familial sau locuire luate în considerare în studiul de față. Cu toate acestea, nivelul de satisfacție al elevilor cu propria viață în ansamblu nu este atât de ridicat, ceea ce poate deschide perspective de investigat prin studii viitoare, care să aprofundeze factorii care afectează satisfacția cu viața a elevilor de liceu.

În acest sens, o direcție relevantă de studiu rezultă din constatarea că, dintre toate aspectele vizate în analiza satisfacției liceenilor cu viața, aceștia sunt cel mai puțin mulțumiți de viața lor ca elevi, ceea ce reclamă nu doar înțelegerea cauzelor care generează această situație, dar și abordarea ei ca tematică de interes pentru politicile educaționale ce vizează starea de bine a elevilor.

Dealtfel, datele de cercetare calitativă cu privire la raportul dintre concepția despre viața ideală și realitatea cotidiană a liceenilor, arată că, deși mulți dintre elevi se declară mulțumiți de situația lor actuală, unii ar dori să aibă mai mult control asupra timpului lor și să fie mai puțin presați de obligațiile școlare.

Faptul că stocul educațional al familiei influențează direct proporțional satisfacția față de climatul familial, precum și acela că fetele înregistrează valori mai scăzute decât băieții pentru toți indicatorii de satisfacție investigați în relație cu această problematică (relația cu membrii familiei, sprijinul din partea familiei, tratamentul corect din partea părinților și receptivitatea acestora față de părerile liceenilor) sugerează acțiunea unor posibili determinanți culturali, sociali, educaționali, familiali ai acestor variații, ce merită a fi, de asemenea, investigați în studii viitoare.

Analiza calitativă evidențiază un complex de factori care contribuie la succesul în viață, din perspectiva liceenilor, subliniind importanța sprijinului social, a resurselor materiale, a educației și a capacității individuale de a face față provocărilor și de a profita de șanse și oportunități, valorificându-le prin muncă susținută și perseverență în realizarea scopurilor propuse. Totodată, subliniază și necesitatea de a reduce inegalitățile sociale și economice pentru a asigura accesul echitabil la oportunități și sprijin pentru toți tinerii. Din perspectiva liceenilor, cheia succesului se află la intersecția dintre capitalul uman, social, în special familial și relațional și resursele materiale de care poate dispune un tânăr.

Datele relevă că liceenii se confruntă cu o diversitate de îngrijorări și provocări complexe și interconectate. Presiunea de a obține rezultate academice ridicate este una dintre principalele surse de stres pentru elevi, alimentată de așteptările părinților, aspirațiile personale legate de succesul educațional și profesional și exigențele anumitor licee. Incertitudinea privind viitorul educațional și profesional, dificultatea gestionării timpului și relevanța scăzută pentru viața de zi cu zi a unor conținuturi din programa școlară sunt aspecte semnificative ale experienței liceenilor. Impactul negativ al mediului digital și schimbările frecvente din sistemul educațional accentuează aceste probleme, contribuind la stres și anxietate. Dificultățile socio-emoționale legate de relațiile interpersonale, problemele familiale și gestionarea situațiilor zilnice destabilizează echilibrul psihologic și fragilizează sănătatea mentală a multor elevi, făcând tot mai întâlnite în rândul lor afecțiuni precum anxietatea și depresia. Potrivit percepției liceenilor, răspândirea consumului de droguri în mediul școlar liceal reprezintă o amenințare suplimentară pentru bunăstarea lor și pentru societate în ansamblu.

Datele semnaleză, astfel, necesitatea unui sprijin adecvat pentru liceeni în gestionarea stresului și a anxietății, pentru a-i ajuta să facă față provocărilor și pentru a asigura o tranziție sănătoasă și echilibrată către viața de adult. Este necesar ca instituțiile de învățământ și instanțele de sprijin de la nivelul comunității să ofere resurse și suport relevant pentru elevi și să promoveze abordări echilibrate în educație și în dezvoltare lor personală. La fel de importantă este conștientizarea, asumarea și găsirea de soluții pentru problemele sistemice din educație care par să contribuie la stresul și anxietatea liceenilor sau care afectează procesul educațional. Cercetarea evidențiază, astfel, importanța luării în considerare a perspectivei liceenilor în procesul de îmbunătățire a procesului educațional și a climatului școlar.

Deși relațiile cu profesorii sunt în general percepute ca pozitive, aproximativ jumătate dintre elevi consideră că cei mai mulți profesori nu reușesc să le trezească dorința de a învăța, nu îi înțeleg și nu creează o atmosferă plăcută la clasă. Pentru mulți elevi, orele sunt plictisitoare, nu au un caracter interactiv și, în cazul anumitor discipline, au un nivel de dificultate care îi pune adesea în situația de a nu înțelege conținuturile predate. Discuțiile cu liceenii din cadrul focus-grupurilor arată că aceștia doresc ca orele să fie mai interactive și cu

un caracter aplicativ mai pronunțat, au nevoie ca profesorii să îi trateze cu respect, înțelegere și să îi motiveze pozitiv pentru învățare, doresc să învețe lucruri utile și interesante, într-o manieră adaptată caracteristicilor lor de vârstă și înțelegere și într-o atmosferă bazată pe interacțiuni pozitive cu colegii și cu ceilalți actori educaționali.

Dintre situațiile problematice referitoare la relațiile cu profesorii de la clasă, aduse în discuție mai frecvent de către elevi în cadrul focus-grupurilor, pot fi menționate criticile și comentariile din partea profesorilor legate de aspectul fizic al elevilor, tratamentul privilegiat al elevilor cu note bune la materia profesorului respectiv, teama de sancțiuni, în cazul contestațiilor, al luărilor de poziție și al exprimării libere a opiniilor.

Opiniile liceenilor cu privire la diferitele aspecte ale curriculumului și indică necesitatea de a fi explorate modalități de diversificare a ofertei școlare pentru a se adapta nevoilor și intereselor elevilor, de a crește caracterul aplicativ al procesului didactic și de a reduce volumul de informații teoretice, perceput ca fiind prea mare, și care demotivează elevii și reduce sentimentul acestora de autoeficacitate.

Situația dotărilor necesare în cadrul instituțiilor de învățământ, deși în general pozitivă în percepția liceenilor (atât ca existență a diferitelor dotări, cât și din perspectiva satisfacției liceenilor față de acestea), favorizează elevii care studiază în licee din mediul urban, care beneficiază de mai multe facilități la școală, decât cei de la școlile din mediul rural.

Transportul dificil până la liceu și cheltuielile pe care le presupune această deplasare, reprezintă cauzele cele mai frecvent menționate pentru întârzierea sau absentarea de la ore. Elevii care provin din mediul rural percep mai acut efectul acestor factori asociați distanței până la liceu, asupra participării la ore.

Respectarea drepturilor elevilor și percepția faptului de a fi tratați în mod corect la școală contribuie la creșterea satisfacției liceenilor față de școală în general, dar și la o mai bună implicare în procesul educațional, cu efecte asupra calității mediului școlar în general.

În ansamblu, datele sugerează că există o variație importantă în percepția liceenilor cu privire la modul în care le este respectat dreptul de a-și exprima opinia cu privire la activitatea profesorilor. Drepturile elevilor menționate în Statutul elevului sunt doar parțial și mai degrabă formal recunoscute, respectarea lor nefiind generalizată. Nu toți elevii se simt încurajați de către profesori să accepte persoanele cu opinii diferite, să-și exprime în mod liber opiniile sau să colaboreze cu colegii lor. Acestea afectează atât motivația pentru învățare și succesul școlar, cât și dezvoltarea armonioasă a personalității liceenilor. Este necesară îmbunătățirea experienței educaționale a liceenilor și încurajarea unei comunicări mai deschise între elevi, profesori și factorii decizionali din domeniul educației, inclusiv pentru implementarea unor politici anti-discriminare sau anti-bullying, care ar putea ameliora percepțiile liceenilor cu privire la respectarea drepturilor în mediul școlar.

Deși incidența situațiilor de violență în mediul școlar pare a fi redusă, comportamentele din categoria bullying-ului precum răspândirea de zvonuri, excluderea, poreclirea sau ironizarea jignitoare, cyberbullying-ul, sunt mai frecvent raportate. Mai mult de jumătate dintre elevii care au fost victime ale oricărei forme de violență/bullying în mediul școlar, dar cu precădere fetele, au menționat că acestea i-au afectat în moduri precum: pierderea

încrederii în ceilalți, scăderea încrederii în sine, izolarea față de ceilalți, emoții negative, luarea în considerare a mutării din clasă sau din liceu.

Datele de sondaj plasează familia și prietenii în topul instanțelor la care liceenii apelează în toate situațiile problematice investigate, deși cele mai multe dintre aceste situații sunt direct legate de mediul școlar. Actorii cheie investiți cu roluri instituționale de sprijin pentru elevi, fie că este vorba despre profesori, fie despre consilierul școlar, sunt slab conturați ca instanțe de sprijin, în percepția liceenilor.

Discuțiile cu liceeni în cadrul focus-grupurilor indică faptul că părinții sunt cel mai adesea prima sursă de sprijin pentru elevi, dar există cazuri în care aceștia apelează la prieteni sau preferă să rezolve problemele singuri, în funcție de încrederea pe care elevii o atribuie celor din jur, dar și de natura situației cu care se confruntă. Cu toate că liceenii nu apelează în mod obișnuit la profesori pentru sprijin, aceștia recunosc importanța și rolul de sprijin al profesorului mediator, contextul privat al interacțiunii cu acesta favorizând o implicare crescută și o relație pozitivă.

Nivelul de încredere al liceenilor în actorii reprezentativi din mediul școlar, fie că este vorba despre profesori, fie despre colegi, este redus sau mediu, la mare distanță de încrederea în familie și prieteni. Distribuția încrederii este, de altfel, coerentă cu structura instanțelor de sprijin, dar și cu sentimentul abilității personale a liceenilor de a influența deciziile importante care se iau în grupurile sociale relevante. Astfel, aceștia consideră că sunt în poziția de a influența deciziile importante care se iau mai ales în grupurile pe care le investesc cu cotele de încredere cele mai ridicate, respectiv familia și grupul de prieteni. Mediul școlar este perceput mai degrabă în afara puterii de decizie a elevilor, ceea ce afectează sentimentele lor de apartenență, de securitate, de participare activă și de integrare în acest mediu.

Principalele concluzii ale analizei datelor cantitative și calitative relevă unele constatări importante privind perspectiva liceenilor asupra rolului consilierii psihopedagogice în școală, dar și asupra activității specialistului care asigură acest serviciu și a dinamicii relației cu acesta. Experiențele elevilor privind consilierea psihopedagogică din școală sunt limitate iar percepțiile lor despre activitatea consilierului școlar sunt vag conturate, reflectând o lipsă de claritate cu privire la rolul și utilitatea serviciului de consiliere psihopedagogică în mediului școlar. Deși unii elevi recunosc beneficiile serviciilor de consiliere în gestionarea emoțiilor și pentru orientarea educațională sau profesională, alții au avut experiențe mai puțin pozitive sau consideră că interacțiunile cu consilierul nu au fost de mare ajutor. Există exemple de critici privind modul în care consilierul școlar își exercită atribuțiile, inclusiv lipsa de receptivitate sau răspunsuri neadecvate la inițiativele elevilor. Oportunitatea de a accesa serviciile de consiliere este cunoscută liceenilor, dar apar și unele bariere referitoare la stigmatizarea socială a beneficiarilor ale căror consecințe se reflectă în reticența acestora de a împărtăși experiențele personale, dar și în posibila reținere a altor elevi de a apela la acest sprijin.

Analiza datelor calitative despre perspectivele de viitor ale liceenilor evidențiază diverse direcții și preocupări în ceea ce privește cariera și viața personală a acestora. Participanții la studiu sunt conștienți de importanța educației și a realizării profesionale pentru viitorul lor și își planifică pregătirea pentru carieră încă din timpul liceului. Domeniile de interes sunt variate, incluzând medicina, ingineria, IT-ul, artele sau științele umaniste. Influențele

familiale, prietenii și mediul social joacă un rol semnificativ în alegerile lor de viitor. Mulți elevi recunosc însă incertitudinea legată de viitor și nevoia de sprijin în realizarea planurilor pe care le au, inclusiv de susținere morală, emoțională și financiară din partea familiilor sau a mentorilor. Securitatea economică este una dintre preocupările principale ale liceenilor privind viitorul, unii dorind, însă, să amâne începerea unei vieți independente după perioada studiilor universitare, în timp ce alții aspiră la independență financiară cât mai curând posibil.

Perspectiva asupra familiei arată că mulți tineri își doresc să-și întemeieze o familie, dar planifică asumarea acestei responsabilități pentru momentul când se vor simți pregătiți. În ceea ce privește plecarea în străinătate, unii sunt deschiși la această idee, mai ales pentru avantajele financiare, în timp ce alții preferă să rămână în țară din atașament față de comunitatea și familia lor.

Mediul socio-economic influențează perspectivele și șansele de succes ale elevilor, cei cu resurse financiare, sociale și educaționale mai consistente având, adesea, mai multe oportunități și acces la sprijin suplimentar. În ciuda acestor diferențe, aspirațiile de viitor ale liceenilor reflectă, în esență, dorința de a trăi o viață împlinită și de a valorifica potențialul lor în căutarea fericirii și a succesului personal. Nu în ultimul rând, este important ca sistemul educațional și societatea să ofere sprijin echitabil și resurse adecvate pentru ca acești tineri să își atingă obiectivele și să își urmeze planurile în mod sustenabil și satisfăcător.

Recomandări

- Inițierea/extinderea unor măsuri de sprijin pentru liceenii care provin din medii socio-economice dezavantajate și care se confruntă cu dificultăți în acoperirea cheltuielilor de bază necesare participării la învățământul liceal, în mod special cele pentru asigurarea hranei zilnice;
- Identificarea soluțiilor optime pentru rezolvarea dificultăților legate de transportul școlar al elevilor care studiază în altă localitate decât cea în care locuiesc, dificultăți care reprezintă cea mai frecvent invocată cauză a întârzierii și absentării de la ore;
- Dezvoltarea unor programe de informare-conștientizare pentru un stil de viață sănătos, adecvate liceenilor, având drept tematici atât componente de sănătate și nutriție, cât și de evitare a obiceiurilor nesănătoase și a consumului de substanțe psiho-active;
- Inițierea unor programe destinate elevilor din mediul rural, pentru dezvoltarea ofertei de activități extrașcolare, inclusiv pentru divertisment, prin deschiderea școlii către comunitate, în sensul punerii la dispoziție a bazei materiale și a dezvoltării de parteneriate la nivel local;

Prioritizarea bunăstării subiective a liceenilor prin intervenții multinivel care să optimizeze climatul general din instituțiile de învățământ, vizând următoarele componente:

- Reducerea presiunii obligațiilor școlare și flexibilizarea raportului dintre timpul alocat activităților legate de școală și timpul dedicat odihnei și altor activități la alegerea elevilor, în special pentru elevii din anul terminal, care sunt afectați cel mai puternic de presiunea pregătirii pentru școală și, suplimentar, pentru examenul de bacalaureat și admiterea la facultate;

- Punerea la dispoziția liceenilor a unor servicii adecvate, pentru asigurarea stării de bine, gestionarea stresului și a anxietății: creșterea gradului de acoperire cu servicii de consiliere școlară a unităților de învățământ liceale (inclusiv prin prezența constantă a unui consilier școlar în fiecare liceu); dezvoltarea ofertei de servicii de consiliere școlară, adecvate nevoilor specifice diferitelor categorii de liceeni, concomitent cu informarea și conștientizarea liceenilor și a celorlalți actori educaționali cu privire la rolul și beneficiile participării la serviciile și activitățile oferite de către consilierii școlari;
- Proiectarea unor intervenții care să conducă la creșterea calității interacțiunilor profesor-elev, la sporirea încrederii liceenilor în actorii școlari ca instanțe de sprijin în situații problematice circumscrise mediului școlar, pentru îmbunătățirea experienței educaționale a liceenilor și dezvoltarea capitalului social în mediul educațional;
- Asigurarea respectării drepturilor elevilor (de ex. dreptul la propria imagine, la exprimarea opiniilor cu privire la activitatea profesorilor de la clasă, sau la a fi informați înainte de trecerea notelor în catalog), precum și a unui tratament corect și nediscriminatoriu din partea tuturor actorilor școlari;
- Proiectarea unor cadre adecvate în mediul școlar, pentru participarea liceenilor la deciziile care îi privesc, consultarea reală a acestora și dezbaterea temelor de interes pentru ei, alături de ceilalți actori cheie din sistemul de educație;
- Încurajarea unor relații de colegialitate, cooperare și sprijin reciproc între elevi, și promovarea sentimentului de apartenență la comunitatea școlară;
- Implementarea unor programe de reducere a violenței școlare, cu un accent asupra formelor de violență din categoria bullying-ului, menționate cel mai frecvent ca fiind prezente în mediul școlar;
- Diversificarea și creșterea relevanței ofertei curriculare, în acord cu nevoile și interesele elevilor, adaptarea predării la nivelul de pregătire al elevilor, concomitent cu creșterea caracterului interactiv și aplicativ al procesului didactic și reducerea volumului de informații teoretice.
- Extinderea utilizării noilor tehnologii digitale în procesul de predare-învățare-evaluare, pentru creșterea atractivității activităților didactice și a interesului elevilor.

Bibliografie

Ainley, J. & Foreman, J. & Sheret, M. (2013), *High School Factors That Influence Students to Remain in School*. The Journal of Educational Research, 85. <http://doi.org/10.1080/00220671.1991.10702816>

Appleton, J. J., Christenson, S. L., & Furlong, M. J. (2008), *Student engagement with school: Critical conceptual and methodological issues of the construct*, Psychology in the Schools, 45(5), <http://dx.doi.org/10.1002/pits.20303>

Bourke, S. & Frampton, J. (1992) Assessing the Quality of School Life: Some Technical Considerations, <https://www.aare.edu.au/data/publications/1992/bours92183.pdf>

Epstein, J. L. & McPartland, J. M. (1976), *The concept and measurement of the quality of school life*, American Educational Research Journal, 13(1), 15–30. <https://doi.org/10.2307/1162551>

Havik, T. & Westergård, E. (2020). *Do teachers matter? Students' perceptions of classroom interactions and student engagement*. Scandinavian Journal of Educational Research, 64(4), <https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1577754>

Hristova, A. & Tosheva, E. (2021), *Quality of School Life and Student Outcomes in Europe*, EENEE Analytical Report No.44, European Commission, <http://doi.org/10.2766/268609>

Kaya, M. & C. Erdem (2021), *Students' Well-Being and Academic Achievement: A MetaAnalysis Study*, Child Indicators Research, Vol. 14/5, <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09821-4>

Malin, A. & Linnakylä, P. (2001), *Multilevel modelling in repeated measures of the quality of Finnish school life*, Scandinavian Journal of Educational Research, 45(2), 145–166. <https://doi.org/10.1080/00313830120052732>

Morrison Gutman, L. & J. Vorhaus (2012), *The Impact of Pupil Behaviour and Wellbeing on Educational Outcomes*, Childhood Wellbeing Research Centre, University of London, <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a747ef340f0b604dd7ae609/DFE-RR253.pdf>

Richards, M. & F. Huppert (2011), *Do positive children become positive adults? Evidence from a longitudinal birth cohort study*, The Journal of Positive Psychology, Vol. 6/1, <https://doi.org/10.1080/17439760.2011.536655>

Suldo, S.M. et al. (2013), *Understanding middle school students life satisfaction: Does school climate matter?*, Applied Research in Quality of Life, Vol. 8/2, <http://dx.doi.org/10.1007/s11482-012-9185-7>

Wang, M.-T. & Degol, J. L. (2016), *School climate: A review of the construct, measurement, and impact on student outcomes*, Educational Psychology Review, 28(2). <https://doi.org/10.1007/s10648-015-9319-1>

Sursă date administrative:

Învățământul liceal la începutul anului școlar 2022 – 2023, INS, 2023